

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2000'Lİ YILLARDA ALMANYA'NIN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE
YAKLAŞIMI VE KAPANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA AKTÖRLERİN
STATÜ ARAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA NUR EYÜBOĞLU

HAZİRAN 2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2000’Lİ YILLARDA ALMANYA’NIN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE
YAKLAŞIMI VE KAPANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA AKTÖRLERİN
STATÜ ARAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA NUR EYÜBOĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. HELİN SARI ERTEM

HAZİRAN 2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Kübra Nur Eyüboğlu

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

İMZA SAYFASI

Kübra Nur EYÜBOĞLU tarafından hazırlanan ‘2000’li Yıllarda Almanya’nın Türkiye-AB İlişkilerine Yaklaşımı ve Kapanma Teorisi Bağlamında Aktörlerin Statü Arayışı’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç.Dr. Helin Sarı Ertem

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Doç.Dr. İdil Laçın Öztığ

Kurumu: Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr.Üy. Kadir Temiz

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 14/07/2021

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans süreci esnasında, sosyal eşitlik, sosyal adalet ve sosyal refahın hâkim olduğu bir dünyada yaşamak arzusuyla, bunun nispeten en iyi örneği olduğunu düşündüğüm Avrupa Birliği çalışmalarına, Türkiye adına bir nebze de olsa katkı sunabilmek ümidiyle, yönümü çevirdim. Öğrenmekten ve düşünmekten çokça keyif aldığım bu uzun yolculukta bilgi hep karşımdaydı, fakat ona ulaştıracak motivasyonu yakalamak ve korumak her zaman kolay olmadı. Bu noktada elimi bırakmayıp harekete geçmemi sağlayan tez danışmanım, sevgili hocam Doç. Dr. Helin Sarı Ertem’e sonsuz teşekkür ederim. Öğrencisi olduğum ve derin akademik birikimlerinden beslenebildiğim için kendimi şanslı addediyorum. Ayrıca, çalışma boyunca görüşlerine başvurduğum ve sorularımı ilgiyle yanıtlayan London School of Economics’in kıymetli hocası Tristen Naylor’a da teşekkür ederim.

Vaktimden ve ilgimden mahrum etmek zorunda kaldığım kıymetli aileme, süreci anlayışla karşılayıp işlerimi kolaylaştıran mesai arkadaşlarıma, bulmakta zorlandığım kaynakları temin etme noktasında yardımcı olan ve kıymetli fikirleriyle bu çalışmayı zenginleştiren bütün dostlarıma, nispeten izole olduğum bu süreç boyunca sabır gösterdikleri ve sonuna kadar desteklerini esirgemedikleri için tüm kalbimle teşekkür ederim.

Son olarak, hayatımın her alanında olduğu gibi tez sürecimde de en büyük destekçim olan ve tüm zorluklarımı paylaşan sevgili eşim Zeki Sertan Çelik’e, bu sürecin her aşamasında bana özenle yardımcı olduğu ve güç verdiği için minnettar olduğumu belirtmek isterim. O en büyük şansımdı.

ÖZET

2000’Lİ YILLARDA ALMANYA’NIN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE YAKLAŞIMI VE KAPANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA AKTÖRLERİN STATÜ ARAYIŞI

Eyüboğlu, Kübra Nur

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,

Uluslararası İlişkiler Programı

Danışman: Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Haziran, 2021, 108 sayfa

Bu tez, 2000’li yıllarda Almanya’nın Türkiye-AB ilişkilerine bakışını analiz etmekte; ancak bunu yaparken Türkiye ve Almanya’nın konu ile ilgili olarak uyguladıkları stratejileri ve statü arayışlarını, Tristen Naylor’un “Uluslararası Sosyal Kapanma” teorisini (International Social Closure Theory) kullanarak irdelemektedir. Türkçe literatürde Almanya’nın Türkiye’nin AB sürecine etkisi konusunda pek çok çalışma bulunmasına rağmen, bu çalışmaların hiçbiri statü arayışlarını çok boyutlu bir çerçevede değerlendiren Uluslararası Sosyal Kapanma teorisi özelinde yapılmamıştır. Tezin literatüre bu açıdan katkı yapması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak aktörlerin tarihi serüvenleri aktarılacak ilişkilerin ardındaki dinamiklere ışık tutulacaktır. Sonrasında, Kapanma Teorisi’nin, dışlama ve dahil etme stratejileri bağlamında Türkiye’nin AB üyeliğine yönelik sorunları ve motivasyonları analiz edilecektir. Ardından, birleştirme stratejileri bağlamında ilişkilere alternatif bir yaklaşım olan Merkel Almanya’sının “imtiyazlı ortaklık” teklifi incelenecektir. Devamında, mevcut durumda yaşanan gelişmeler detaylandırılacak ve çıkmaza giren Türkiye-AB ilişkilerine yönelik önemli bir arabuluculuk misyonu üstlenen Merkel’in 2020 AB dönem başkanlığını devralmasıyla seyrettiği ılımlı Türkiye politikaları değerlendirilecektir. Bu sayede amaçlanan, Türkiye’nin AB macerasında en önemli destek noktalarından biri olan Almanya’nın gelecekte takınabileceği tutumlara ve Türkiye-AB ilişkilerinin hangi düzlemde devam edebileceğine dair çıkarımlarda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Almanya, Sosyal Kapanma Teorisi

ABSTRACT

GERMANY'S APPROACH TO TURKEY-EU RELATIONS IN THE 2000s AND STATUS SEEKING OF ACTORS IN THE CONTEXT OF CLOSURE THEORY

Eyüboğlu, Kübra Nur

Master Thesis, Department of International Relations,

International Relations Program

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Helin Sarı Ertem

June 2021, 108 pages

This thesis analyzes Germany's approach to Turkey-EU relations in the 2000s, while examining the strategies implemented by Turkey and Germany during their status seeking process by using Tristen Naylor's "International Social Closure Theory". Although there exist several studies on Germany's approach to Turkey's EU process, this thesis aims to contribute a different perspective to the existing literature, since the subject has not yet been examined in Turkish literature in terms of the International Social Closure Theory, which evaluates status seeking in a multidimensional framework.

To this end, historical adventures of the actors will first be explained in order to shed light on the dynamics governing these relations. Afterwards, the issues and motivations that impact Turkey's EU membership will be analyzed in the context of exclusion and inclusion strategies of Closure Theory. Then, Merkel's "privileged partnership" proposal, which is an alternative approach to Turkey-EU relations, will be examined in the context of incorporation strategies. Subsequently, recent developments with regards to the status quo will be outlined and the moderate Turkey policy adopted by Merkel, who embarked on a crucial mission to mediate deadlocked Turkey-EU relations after assuming the 2020 EU term presidency, will be evaluated. Thus, this study aims to make inferences about the future attitudes of Germany, which is one of the most important backers of Turkey's EU adventure, and the level at which Turkey-EU relations can proceed in the future.

Keywords: European Union, Turkey, Germany, International Social Closure Theory

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
BÖLÜM I: ULUSLARARASI SOSYAL KAPANMA TEORİSİ.....	4
1.1. KAPANMA TEORİSİNE GİRİŞ	4
1.1.1. Bölünmeler.....	6
1.1.1.1. Sosyal bölünme, tabakalaşma ve kapanma	6
1.1.2. Mantık, Kurallar ve Kriterler	9
1.1.2.1. Kolektivist Kriterlere Karşı Bireyci Kriterler	9
1.1.2.2. Atfedilmiş Kriterlere Karşı Elde Edilebilir Kriterler.....	10
1.1.2.3. Meşru Kriterlere Karşı İşlevselci Kriterler.....	11
1.2. KAPANMA STRATEJİLERİ.....	14
1.2.1. Dışlama Stratejileri.....	15
1.2.2. Dahil Edilme Stratejileri.....	16
1.2.2.1. İlişkisel Stratejiler	17
1.2.2.2. Kimlik Uyum Stratejileri.....	20
1.2.3. Birleştirme Stratejileri	20
BÖLÜM II: ALMANYA’NIN AB OLUŞUMUNA ETKİSİ VE TOPLULUK	
İÇİNDEKİ YERİ.....	23
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN OLUŞUM SÜRECİ.....	23
2.1.1. Sosyal Bölünme: II. Dünya Savaşı Sonrası Batının Yeniden	
Yapılandırılması	23
2.1.2. Tabakalaşma: Ekonomik Birleşmeden Siyasi Birleşmeye Almanya’nın	
Rolü	26
2.1.2.1. AKÇT ile Almanya’nın Avrupa’da Yeniden Statü Kazanması.....	26
2.1.2.2. Almanya Öncülüğünde Avrupa Para Sistemi (APS)’ne Geçiş	27
2.1.2.3. TAS’ın Kabulünden Doğu-Batı Almanya Bütünleşmesine.....	28
2.1.2.4. Maastricht Antlaşması ile Derinleşme ve Genişlemeye Doğru.....	30
2.1.2.5. Amsterdam Antlaşması ve Almanya’nın Revizyon Talepleri.....	32

2.1.2.6. Nice Antlaşması ve Derinleşme Sürecinde Almanya-Fransa Düellosu	33
2.1.2.7. Lizbon Antlaşması ile Avrupa Anayasası'nın Oluşturulması.....	35
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARI VE POLİTİKA OLUŞTURMA ARAÇLARI	38
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KAPANMA STRATEJİLERİ	42
2.3.1. Dahil Etme: AB'nin İlişkisel-Kimlik Uyum Stratejileri Bağlamında Genişleme Motivasyonu.....	42
2.3.1.1. Almanya'nın Orta ve Doğu Avrupa'ya Genişleme Motivasyonu	44
2.3.2. Dışlama-Dahil Etme: AB Bariyerinin Önünde Üyelik Kriterleri.....	46
2.3.2. Birleştirme: AB'nin Üçüncü Ülkelerle İş Birliği Bağlamında “Stratejik Ortaklık”.....	48
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM MÜZAKERELERİ	50
2.5. AB'NİN GELECEK İNŞASINDA POTANSİYEL ADAYLAR	52
BÖLÜM III: 1956-1999: TÜRKİYE'NİN AB YOLCULUĞUNA VE ALMANYA'DAKİ YANSIMALARINA GENEL BİR BAKIŞ	55
3.1. TÜRKİYE'NİN AB YOLCULUĞUNA GENEL BİR BAKIŞ.....	55
3.1.1. AET'ye Müracaat ve Ankara Anlaşması	55
3.1.2. Tam Üyelik Başvurusu ve Gümrük Birliği	57
3.1.3. Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin Resmen Aday Ülke Oluşu	57
3.2. TÜRKİYE'NİN AB SÜRECİNE YÖNELİK ALMANYA'DA İKİ FARKLI SİYASİ TUTUM: SPD – CDU	59
3.2.1. Helmut Kohl Liderliğinde CDU / CSU Koalisyonu	59
3.2.2. Gerhard Schröder Liderliğinde SPD-Yeşiller Koalisyonu	60
BÖLÜM IV: 2000'Lİ YILLARDA ALMANYA'NIN TÜRKİYE'NİN AB SÜRECİNE ETKİSİ	62
4.1. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE AK PARTİ VE REFORMLAR DÖNEMİ 62	
4.2. KAPANMA STRATEJİLERİ: MERKEL ALMANYA'SININ AB İÇİNDE TÜRKİYE'YE KARŞI DENGE POLİTİKASI.....	65
4.2.1. Dışlama: Türkiye'nin AB Üyeliğine Yönelik Sorunlar.....	69
4.2.1.1. Demokrasi, İnsan Hakları ve Siyasi Özgürlükler.....	70
4.2.1.2. Din, Kimlik ve Kültür	70
4.2.1.3. Almanya'daki Türk Göçmenlerin Uyum Sorunu.....	71
4.2.1.4. Kürt Meselesi ve PKK Terör Örgütü.....	72
4.2.1.5. Yunanistan ve Kıbrıs Sorunu.....	73
4.2.1.6. Ermeni Meselesi.....	75
4.2.1.7. AB'nin Hazmetme Sorunu ve Yükselen Popülizm	77
4.2.2. Dahil Etme: Türkiye'nin AB Üyeliğine Yönelik Motivasyonlar	79

4.2.2.1. Mülteci Krizinde Tampon Ülke Türkiye	79
4.2.2.2. Geniş Coğrafyanın Merkezinde Transit Ülke.....	83
4.2.2.3. Genç Nüfus ve İşgücü Kaynağı.....	85
4.2.2.4. Enerji Güvenliği	86
4.2.3. Birleştirme: Almanya’nın Türkiye-AB İlişkilerine “İmtiyazlı Ortaklık” Teklifi	87
4.2.3.1. AB Yaptırımları Karşısında Merkel ve İlmli Türkiye Perspektifi	90
4.3. KAPANMA STRATEJİLERİNE KARŞI TÜRKİYE’NİN GELİŞTİRDİĞİ POLİTİKALARIN ANALİZİ	92
4.4. AB’NİN GELECEK İNŞAASINDA MUHTEMEL SENARYOLAR VE ALMANYA’NIN YAKLAŞIMI	96
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	104

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dışlama Stratejileri

Tablo 2. Dahil Edilme Stratejileri

Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasında Mevcut Durum

Tablo 4. Demografik, Ekonomik ve Politik Göstergeler

Tablo 5. Kopenhag Kriterleri

Tablo 6. 2011 Yılına Göre Avrupa Birliği'nin Stratejik Ortaklıkları

Tablo 7. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasında Mevcut Durum

Tablo 8. AB Müktesebatı Fasıl Başlıkları

Tablo 9. Avrupa Birliği'nin Geleceğine Yönelik Beyaz Kitap'ta Bahsi Geçen Senaryolar

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
AfD	: Almanya için Alternatif Partisi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
AMBS	: Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
APS	: Avrupa Para Sistemi
AT	: Avrupa Topluluğu
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BM	: Birleşmiş Milletler
CDU	: Hristiyan Demokratik Birliği Partisi
CSU	: Hristiyan Sosyal Birliği Partisi

DIHT	: Alman Ticaret ve Sanayi Odası
DSP	: Demokratik Sol Parti
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EPB	: Ekonomik Parasal Birlik
ESS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
FDP	: Hür Demokratik Parti
GB	: Gümrük Birliği
GGK	: Güney Gaz Koridoru
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
MDAÜ	: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSHS	: Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAVTEX	: NAVigational TELeX
OHAL	: Olağanüstü Hâl

PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SO	: Stratejik Ortaklık
SPD	: Almanya Sosyal Demokrat Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	: Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı
TAS	: Tek Avrupa Senedi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
QMV	: Nitelikli Çoğunluk Oylaması

GİRİŞ

Naylor'un bir statü sıralaması olarak gördüğü uluslararası sistemde kuvvetli bir statü grubu olan Avrupa Birliği'nin ve onun lokomotifini olan Almanya'nın Türkiye ile etkileşiminin ele alınacağı bu çalışma, analizini Tristen Naylor'un "Uluslararası Sosyal Kapanma Teorisi" bağlamında gerçekleştirerek bir gelecek vizyonu oluşturmayı hedeflemektedir. Almanya'nın AB'deki rolü her zaman akademik ve siyasi tartışmaların önemli bir konusu olmuştur. Özellikle Brexit sürecinin ardından AB içindeki statüsünü sağlamlaştıran Almanya, Türkiye'nin üyelik sürecinde de kritik bir arabuluculuk misyonu üstlenmiştir. Türkiye, kendi kurucu felsefesi ve dayandığı değerler sistemi ile AB değerlerinin aynı zeminde buluştuğuna inandığı için AB sürecini kendi uygarlık projesinin doğal bir uzantısı olarak görmektedir. Güçlü ana motivasyonların varlığı Türkiye'yi her türlü siyasi tikanıklığa rağmen AB hedefinde ısrarcı olmaya sevk etmektedir. Çalışmanın bölümleri bu doğrultuda teorik çerçevenin çizilmesiyle başlamış, ardından tarihi sürece genel bir bakış sağlanmış ve nihayetinde 2000'li yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinde Almanya'nın etkilerine odaklanılarak şekillenmiştir.

Tezin ilk bölümünde, Tristen Naylor tarafından geliştirilmiş olan "Uluslararası Sosyal Kapanma Teorisi" analiz edilmiştir. Tristen Naylor'un uluslararası aktörlerin uluslararası toplumun yönetiminde "masada bir koltuk" için nasıl rekabet ettikleri ve bu rekabetin uluslararası alanı nasıl katmanlaştırdığı hakkında yazmış olduğu "Social Cloure" kitabında geliştirmiş olduğu 'uluslararası sosyal kapanma' teorisi "içeridekiler" ve "dışarıdakiler" olarak nitelendirilen aktörlerin statü pozisyonlarını korurken veya geliştirirken benimsedikleri stratejileri ve bu stratejilerin çağdaş siyaseti nasıl şekillendirdiğini açıklayarak Uluslararası İlişkiler literatürüne katkı sağlamıştır. Uluslararası sistemi bir tür içeridekiler-dışarıdakiler düzeni olarak ele alan sosyal kapanma teorisi üç farklı dinamiğe dayanır; (i) Dışlama; grup içindekilerin diğerlerini dışlayarak kendileri için avantaj elde etmeye çalışmaları (ii) Dahil edilme; dışarıdakilerin dışlanmanın üstesinden gelmeye çalışarak gruplara girmeye çalışmaları ve (iii) Birleştirme; içeridekilerin diğerlerini gruplara tam olarak dahil etmelerinden ziyade belirli yöntemlerle bir ortaklık ilişkisi kurması.

Tezin ikinci bölümünde, Almanya'nın AB oluşumuna etkisi ve topluluk içindeki yeri ele alınacaktır. Bu doğrultuda öncelikle II. Dünya savaşında tarumar olan Batı'nın nasıl yeniden yapılandırıldığı ve bu yeni yapı içinde bir birlik oluşturma fikrinin nasıl ortaya çıktığı analiz edilecektir. Ardından, Avrupa'nın kalbinde doğan bu birliğin en önemli aktörlerinden biri olan Almanya'nın bu süreçteki rolü değerlendirilecek ve ekonomik birleşmeden siyasi birleşmeye giden süreçte nasıl AB'nin lokomotifine haline geldiği incelenecektir. Sonrasında birliğin genişleme ve derinleşme tarihi değerlendirilecek, kurumları ve politika oluşturma araçları analiz edilecektir. Devamında, AB'nin dışlama, dahil etme ve birleştirme stratejilerini kullanarak birliğe üye olmak isteyen “dışarıdakiler” e karşı kapanış oyunlarını oynama şekli detaylandırılacak ve bu stratejiler üzerinden müzakere süreçlerinin nasıl işlediği tartışılacaktır. Sonuç olarak, AB'nin gelecek inşasında potansiyel adaylar mercek altına alınacak ve yerine getirilmesi gereken kriterler detaylı bir yol haritası şeklinde sunulacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, Türkiye'nin AB sürecinin tarihi arka planı ele alınacak ve bu sürecin Almanya üzerindeki yansımalarına genel bir bakış sunulacaktır. 1959'da Avrupa Ekonomi Topluluğu'na (AET) müracaatta bulunarak Avrupa'ya ilk adımını atan Türkiye'nin, 1963'de Ankara Anlaşması'nı imzalamasıyla resmen başlatılan karşılıklı ilişkilerin kısa süre içerisinde bazı siyasi ve ekonomik nedenlerden ötürü askıya alınması; askeri darbe sonrası sivil iradenin tekrar kurulmasının ardında 1987'de AT'ye yeniden üyelik başvurusunda bulunan Türkiye'nin beklediği karşılığı alamasa da, 1996'da AB hedefine yönelik en önemli aşamalardan biri olan Gümrük Birliği'ne girmesiyle Türkiye-AB ilişkilerinin yeni bir boyut kazanması; nihayetinde, Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası olarak nitelendirilen 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin resmen adaylık statüsü elde etmesi ve AB kapısının Türkiye'ye önkoşulsuz olarak açılması bu bölümde detaylı olarak analiz edilecek hususlardır. Bu tarihi gelişmelere paralel olarak Almanya'nın bu dönemde Türkiye'nin AB üyelik hedefine yaklaşımı iki ana akım partisinin siyasi tutumları üzerinden değerlendirilecektir. Merkez sağda Hristiyan Demokratik Birliği Partisi (CDU) ve merkez solda Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD), Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik oldukça farklı bakış açılarına sahip iki önemli ana akım partisi olarak Almanya'nın siyasi yelpazesinde geniş bir alana sahiptir. Türkiye karşıtı CDU ve

Türkiye destekçisi SPD'nin Almanya'da yönetimi ele geçirdiği dönemlerin, Türkiye'nin AB sürecine inişli çıkışlı etkiler olarak yansıdığı bu bölümde gözlemlenecektir.

Tezin dördüncü ve son bölümünde, Naylor'un bir statü sıralaması olarak gördüğü uluslararası sistemde kuvvetli bir statü grubu olan Avrupa Birliği içinde bir tür liderlik görevi üstlenen ve en önemli "içeridekiler"den biri olan Almanya'nın, "dışarıdakiler"den biri olan Türkiye'nin birliğe "dahil edilme" sürecine etkisi ve bu süreçte tarafların kullandığı stratejiler Sosyal Kapanma Teorisi çerçevesinde analiz edilecektir. Bunu yaparken öncelikle Türkiye'de AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle 2000'li yıllarda yükselişe geçen Türkiye-AB ilişkileri değerlendirilecek; sonrasında, Kapanma Teorisi'nin, dışlama ve dahil etme stratejileri bağlamında Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik sorunlar ve motivasyonlar analiz edilecektir. Ardından birleştirme stratejileri bağlamında ilişkilere alternatif bir yaklaşım olan Merkel Almanya'sının "imtiyazlı ortaklık" teklifi incelenecektir. Devamında, mevcut durumda yaşanan gelişmeler detaylandırılacak ve çıkmaza giren Türkiye-AB ilişkilerine yönelik önemli bir arabuluculuk misyonu üstlenen Merkel'in, Almanya'nın 2020 AB dönem başkanlığını üstlenmesiyle izlediği ılımlı Türkiye politikaları değerlendirilecektir. Nihayetinde, AB'nin kapanma stratejilerine karşı Türkiye'nin izlemesi gereken politikalara yönelik çıkarımlarda bulunulacak ve son olarak Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği bağlamında muhtemel senaryolar ve bu senaryolara Almanya'nın yaklaşımı analiz edilecektir.

Bu tezde kullanılan kaynakların temelini Tristen Naylor'ın "Social Closure" kitabı ve Avrupa Birliği Belgeleri oluşturmuştur. Bunun için özellikle Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı internet sitesinde ve Avrupa Birliği Resmi internet sitesinde yayımlanan raporlardan yararlanılmıştır. Bu belgelerin yanı sıra, gazete haberleri, dergi makaleleri ve Avrupa Birliği alanında uzman akademisyenlerin kitapları incelenmiştir.

BÖLÜM I: ULUSLARARASI SOSYAL KAPANMA TEORİSİ

1.1. KAPANMA TEORİSİNE GİRİŞ

Tristen Naylor'un uluslararası aktörlerin uluslararası toplumun yönetiminde "masada bir koltuk" için nasıl rekabet ettikleri ve bu rekabetin uluslararası alanı nasıl katmanlaştırdığı hakkında yazmış olduğu "Social Cloure" kitabında geliştirmiş olduğu "uluslararası sosyal kapanma" teorisi; "içeridekiler" ve "dışarıdakiler" olarak nitelendirilen aktörlerin statü pozisyonlarını korurken veya geliştirirken benimsedikleri stratejileri ve bu stratejilerin çağdaş siyaseti nasıl şekillendirdiğini açıklayarak Uluslararası İlişkiler literatürüne katkı sağlamıştır.

Uluslararası sistemi bir tür "içeridekiler-dışarıdakiler düzeni" olarak ele alan sosyal kapanma teorisi üç farklı dinamiğe dayanır; (i) Dışlama; grup içindekilerin diğerlerini dışlayarak kendileri için avantaj elde etmeye çalışmaları (ii) Dahil edilme; dışarıdakilerin dışlanmanın üstesinden gelmeye çalışarak gruplara girmeye çalışmaları ve (iii) Birleştirme; içeridekilerin diğerlerini gruplara tam olarak dahil etmelerinden ziyade belirli yöntemlerle bir ortaklık ilişkisi kurması (Naylor, 2019). Fakat burada, uluslararası toplumda çeşitli aktörleri entegre eden kulüplerin, sadece kapanma stratejilerinin sonuçlarını açıklamak yerine nasıl bir arada varlıklarını devam ettirdiklerini anlamak da önemlidir. Neo-Weberci sosyologlar Frank Parkin ve Raymond Murphy'nin çalışmalarından yararlanarak, mevcut sosyal kapanma teorisinin bir hülasasıyla devam eden Tristen Naylor teoriiyi Uluslararası İlişkiler'e daha uygun hale getirmek için revize eder.

Kısacası, bir mercecek olarak sunulan yenilenmiş uluslararası sosyal kapanma teorisi şunları anlamamıza yardımcı olur; (i) uluslararası alanı tabakalandırmak için kapanış oyununun dışlama, dahil etme ve birleştirme stratejileriyle nasıl oynandığını; (ii) dışlama stratejilerinden daha fazlasıyla grup içerisindekilerin nasıl kapanma sağlayabileceğini; (iii) içeriye girme arayışında olan yabancılar tarafından benimsenen stratejilerin kapanma ve tabakalaşmaya nasıl neden olabileceğini; (iv) kapanış oyunlarının sadece gruplar arasında değil, gruplar içinde nasıl oynandığını; (v) Batı Avrupa uluslararası toplumunun küreselleşmesinde oynanan kapanış oyununun

günümüz çağdaş uluslararası toplumunda hala nasıl devam ettiğini; ve (vi) kapanış oyununun nispeten barışçıl da olabileceğini (Naylor, 2019).

Naylor'a göre uluslararası düzen iki şekilde anlaşılabilir: sosyal bir statü sıralaması olarak ve kurumsallaşmış bir normlar, fikirler, değerler, inançlar ve uygulamalar kümesi olarak. Bu iki ifade üzerinden, teori onların birbirleri ile etkileşimini inceler ve belirli düzen biçimlerinin nasıl yeniden üretildiğine ve bazen dönüştürüldüğüne dair anlayışımızı derinleştirmeyi amaçlar. Bunu yaparken aslında İngiliz Okulu'nun uluslararası topluma ilişkin yaklaşımından beslenmiş ama aynı zamanda bu yaklaşımdaki boşlukları doldurmayı hedeflemiştir. Uluslararası sistemin evrimi boyunca içeridekiler-dışarıdakiler düzeninin varlığı Uluslararası İlişkiler'deki daha tarih merkezli yaklaşım ve sosyolojideki İngiliz Ekolu üzerinde inşa edilmiştir. İngiliz Okulu, Batı Avrupa uluslararası toplumunun küreselleşmesini analiz ederken, dışarıdakilerin bu topluma girişleri ve diğerlerinin ondan dışlanması ve böylece her durumda belirli uluslararası düzen biçimlerinin yeniden oluşturulması örneklerini bir devletler toplumu fikrine bağlar (Bull, 1977, s. 175). Fakat İngiliz Okulu, uluslararası toplumun yönetimine dahil olmanın nasıl reddedildiğini, arandığını ve kabul edildiğini gösteren genel bir teoriye sahip değildir. Gerekli olan, statü gruplarının siyasetinin çeşitli unsurlarının- dışlama, dahil edilme ve birleştirme - birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu görmemize izin veren teorik bir perspektiftir. Böyle bir teori, bir statü grubuna dahil olmanın nasıl işlediğini analiz etmemize yardımcı olur. Sosyal konumlandırmanın ve onunla bağlantılı statü arayışının uluslararası toplum içinde ve çevresinde nasıl işlediğine ilişkin soruları yanıtlamamıza izin veren teorik bir araç setine ihtiyacımız vardır. En basit şekliyle şunu sormak gerekir: Aktörlerin birbirleriyle oynadığı "kapanış oyunları" nelerdir?

Naylor bu teoriyi tarih boyunca dünyayı kuşatmış olan üç farklı statü grubu üzerinde analiz ederek açıklar; Uygur Milletler, Büyük Güçler kulübü, G zirvesi (G7 ve G20) (Naylor, 2019, s. 6). Nihayetinde Batı Avrupa uluslararası toplumunun küreselleşmesi sırasında işleyen aynı toplumsal kapanma dinamiklerinin bugün çağdaş uluslararası düzeni katmanlaştırmaya devam ettiği sonucuna varır. Naylor'ın teorisine dayanan bu çalışmada "statü grubu" olarak Avrupa Birliği ele alınacak ve birlik içinde bir tür patronluk görevi üstlenen ve en önemli "yerleşiklerden" biri olan Almanya'nın, içeriye girme arayışındaki "yabancılarından" biri olan Türkiye'nin gruba "dahil edilme"

sürecine etkisi ve tarafların kullandığı stratejiler “sosyal kapanma teorisi” çerçevesinde analiz edilecektir.

1.1.1. Bölünmeler

Bu teorik çerçevenin temelini oluşturan üç kavram vardır: sosyal bölünme, sosyal tabakalaşma ve sosyal kapanma. Bunlar, çözülmesi gereken yakından ilişkili kavramlardır. Kısacası, bölünme kimlikle, tabakalaşma konumla, ve kapanma ise çatışma ve kontrolle ilgilidir. Sosyal bölünme, bireysel aktörlerden oluşan grupları bölen toplum çapındaki farklılıkları ifade eder (Payne, 2000, s. 242–253). Sosyal bölünmenin teorik bir alt kümesi olan sosyal tabakalaşma, bu gruplara göre (bireyler yerine) organize edilen bir sosyal hiyerarşiyi ve bu düzenin zaman içindeki devamlılığını ifade eder. (Bottero, 2005). Sosyal kapanma ise, aktörlerin kaynaklara ve fırsatlara erişimini “uygun şartlara sahiplerden” oluşan bir çember ile sınırlandırarak ödülleri en üst düzeye çıkarmaya çalıştıkları süreci ifade eder. Bu, dışlamanın haklı temeli olarak belirli sosyal veya fiziksel özelliklerin seçilmesini gerektirir (Parkin, 1979, s. 44). Bu özellikler, sermaye veya sosyal prestij gibi maddi veya ideal olabilir.

Naylor, genel olarak, gruplar arasındaki farklılaşmaya atıfta bulunmak için sosyal bölünmeden faydalanır. Diğer bir deyişle bir sistemde grupların oluşturulması ve tanımlanması; gruplar arasındaki farklılaşmanın yapısına atıfta bulunmak için sosyal tabakalaşmayı kullanır. Bir sistemdeki grupların göreceli konumu; sınıflara ayrılmış grupların; daha doğrusu toplu olarak faaliyet gösteren grubu oluşturan bireysel aktörlerin yeteneklerini yarıştırdığı, dahil edilme kurallarını belirlediği veya karşıladığı, ayrımlaşma sistemini sürdürdüğü veya üstesinden geldiği süreçlere atıfta bulunmak için de sosyal kapanma işe yarar (Naylor, 2019, s. 20).

1.1.1.1. Sosyal bölünme, tabakalaşma ve kapanma

Sosyal bölünmede yer alan üç temel özellik vardır: (i) grup kimliklerinin (yeniden) oluşturulması, (ii) grup konumlarının (yeniden) oluşturulması ve (iii) gruplar ve onların göreceli konumları için gerekçe sunan mantığın korunması. Grup kimliklerinin ve grup konumlarının inşası, post-pozitivist literatürde kapsamlı bir şekilde geliştirilmiştir ve bu çalışmanın amacı onu burada yinelemek değildir, ancak

bu teorik çerçevenin temelini oluşturmadaki önemini kabul etmek gerekir (Neumann & Welsh, 1991, s. 344). Kapanış oyununda, avantajlı bir grup, aşağı ve dışlanmış olarak atfedilen dezavantajlı grup(lar) karşısında kendisini daha üstün olarak atfederek oyunu birlikte tesis eder. Grup kimlikleri ve grup konumları bu nedenle, tek bir işlek ayrımlaşma sürecinin kavramsal olarak farklı yönleri olsalar da, birbirleriyle bağlantılıdır. Ek olarak, dezavantajlı gruplar sadece aşağı ve dışlanmış pozisyonuna atılmakla kalmaz, aynı zamanda - zaten kendilerine kapalı olan- fırsatlar için yetersiz ya da uygun olmadıkları şeklinde tanımlanırlar (Murphy, 1988). Bu keyfi bir durum değildir, dışlanmalarını gerekçelendiren adil veya rasyonel olsun veya olmasın bir mantık vardır. Üçüncü özellik olan bölünme mantığının temel ilgi alanı, bölünmenin haklı sebeplerinin ve değişen gerekçelerinin ve bu bölünmeleri oluşturan üyelik kurallarının incelenmesidir.

Grup kimlikleri, grubun tüm üyeleri için ortak olan, maddi veya düşünsel bir özellik etrafında şekillenir. Her grup, üretken gücün kullanılmasıyla "gerçek" veya "doğal" hale getirilen sosyal bir yapıdır (Barnett & Duvall, 2005, s. 39-75). Dolayısıyla grupların kimlikleri, doğası gereği politiktir. Yerel benzerliklere atıfta bulunacak olursak, gruplar fiziksel özelliklerle- uzun/kısa, erkek/kadın- veya atfedilen özelliklerle- burjuva/proleter, eğitimsiz/eğitilmiş olarak tanımlanabilir. Bunlar her zaman çift yönlü değildir, mesela grupların milliyet veya etnik kökene göre tanımlandığı sistemler, içlerinde birden çok kategoriye barındırır. Weber'in formülasyonunda kolektivizm, bir grubun ortak özellikler temelinde uygun olmayan aktörleri dışlamasını haklı çıkarır (Weber, 2008, s. 24-37). Fakat Naylor, ilk etapta belirli bir özelliğin seçimini haklı çıkaran sistemin altında yatan mantığın önemini gözden kaçırdığı için Weber'i bu açıdan eleştirir. Ona göre seçilen özellik neden tercih edildiğine dair bir gerekçe ile desteklenmelidir. Kapanış sisteminde keyfi olarak bir özellik seçilemez. Örneğin cinsiyete göre tanımlanan ataerkil bir sistemde erkekler kadınlara göre daha üstün konumlandırılabilir. Fakat erkekler, sırf erkek oldukları için üstün konumlandırılmamışlardır, belirli değerler tarafından yönetilen bir sistem içinde üstün görülen özellikler eril kimliğe atfedilmesi amacıyla üretildiği için üstün konumlandırılmışlardır.

Bunu Uluslararası İlişkiler'e aktarırsak, uluslararası alanda devletler üstün konumlanmış ve avantajlı aktörlerdir çünkü egemenlik mülkiyeti istisnai olarak onlara

aittir ve sistemin temelini oluşturan normatif dayanak; temsili meşruiyet, müdahale etmeme, kendi kaderini tayin etme ve ülke içinde meşru şiddet uygulamasının tekelci kontrolü gibi değerlere öncelik verir. Egemenlik bu değerlerin bir ifadesidir ve bu nedenle sistemi düzenleme ve dışlama gerekçelerini belirleme gücüne sahiptir. Örneğin, devletler çok taraflı forumlarda devlet dışı kuruluşların tam üyeliğinin yasaklanması gerektiğini savunur ve bunu genellikle temsili meşruiyetten yoksun olduklarını iddia ederek yaparlar (Collingwood, 2006, s. 439–454). Yani egemenliğe sahip olmadıklarını belirtmekle kalmaz, ortak bir değere başvurarak bir adım daha ileri giderler.

Kimliğin ve konumların (yeniden) üretimi her zaman birlikte ve çok bileşenlidir. Bir grubun kendini belirli bir özellik veya özelliklere göre tanımlaması, diğerlerinin de doğal/zorunlu olarak tanımlanması ve konumlandırılmasını beraberinde getirir. Nitekim, isim verme ve tanımlama gücünün kendisi üretken güç olarak, üstün konumlanmış olanın bir ayrıcalığıdır. Kapanış teorisyenleri, kapatma süreçleri tarafından güvence altına alınan maddi kaynaklara, fırsatlara ve avantajlara odaklanma eğiliminde olduklarından, bu üretken güce sahip olmanın önemli bir avantaj olduğunu gözden kaçırmazlar (Inayatullah & Blaney, 2004). Bu yetenek, üstün konumlanmış olanın kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde - genellikle aşağı konumlanmış olanlar pahasına - sistemin yapısını sürekli zorlamasına olanak sağlar. Dolayısıyla kapatma, yalnızca maddi avantajların tekelleşmesinin değil, aynı zamanda üretken gücü başarılı bir şekilde kullanmanın ideal avantajının da bir sonucudur. Hem maddi hem de düşünsel boyutları hesaba katmak bu nedenle, kapatmanın nasıl çalıştığına dair kapsamlı bir açıklama için gereklidir.

Toplumsal bölünme, tabakalaşma ve kapanma sadece kimliklerin – yeniden - üretilmesiyle ilgili değildir. Kendilik/Öteki ikilisinin inşası ve birlikte oluşumu kritik derecede önemliyken, uluslararası alan sadece grup kimliklerinin kaydını tutmakla kalmamalı, aynı zamanda aralarındaki sınırların nasıl tamamen maddi yollarla aşılabileceğine de bakmalıdır (Lebow, 2008). Mark B. Salter, Gong'un "Medeniyet Standardı"nın egemen devletler ile tahakküm altındaki devletleri birbirinden ayırmak için nasıl seferber edildiğine ilişkin açıklamasına işaret eder. Batılı ve Batılı olmayan devletler arasındaki bu sınırdaki Medeniyet Standardı ciddi bir şekilde devriye gezmiştir (Gong, 1984, s. 10). Bununla birlikte, Naylor bir adım daha ileri gitmeyi önerir.

Standart'ın yalnızca katmanlı bir sosyal bölünmeyi tanımlamakla ilgili olmadığını ve sınır ayırımının yalnızca yabancıları dışarıda tutmak için devriye gezilen bir yer olmadığını ileri sürer. Ona göre Standart sadece bir sınır muhafızı değil, aynı zamanda bir aktörün sınırı - her iki yönde - geçmeye uygun olup olmadığına karar veren bir göçmenlik mahkemesidir. Kapanış teorisi, bu sürecin Benlik ve Öteki arasındaki sınırın yönetimi olduğunu görmemizi sağlar; diğer bir deyişle, Öteki artık bazı maddi araçlar vasıtasıyla dış gruba ait olmaktan çıkarılıp içeriye dahil edilebilir - ve tersine, içeriden bir aktör artık içeride kalmaya devam edemeyebilir.

1.1.2. Mantık, Kurallar ve Kriterler

Kapanma mantığında, gruplara dahil edilme - ve gruplardan dışlanma - belirli kriterlere göre belirlenir (Parkin, 1979). Söz konusu kriterleri üç ana kulvarda analiz etmek bu süreçleri tabiri caizse üç boyutlu bir ekrandan izleyerek değerlendirme imkânı tanır; birinci kulvar kolektivist kriterlere karşı bireyci kriterleri inceler, ikinci kulvar doğuştan gelen (atfedilen) kriterlere karşı elde edilebilir kriterleri inceler, üçüncü kulvar ise meşru kriterlere karşı işlevselci kriterleri inceler.

1.1.2.1. Kolektivist Kriterlere Karşı Bireyci Kriterler

Sosyolog Frank Parkin, üyelik kriterlerinin türlerini geniş bir şekilde kategorize eden iki kapanış mantığı tanımlar: kolektivist kapanma ve bireyci kapanma (Parkin, 1979). Kolektivist kapanma kriterleri, cinsiyet veya ırk gibi grup özelliklerine atıfta bulunur ve bu nedenle kolektivist kapanma sistemleri, ataerkillik ve apartheid'i içerir. Bireyci kapanma kriterleri, akademik ehliyet veya varlık/servet gibi bireysel özelliklere atıfta bulunur ve bu nedenle bireyci kapanma sistemleri, toplum içinde bireylerin yetenekleri ölçüsünde rol almalarına dayanan meritokrasi ile kapitalizmi içerir.

Bireysel bir aktörün kolektivist kriterleri karşılaması neredeyse imkansızdır fakat bireyci kriterler - en azından görünüşte - karşılanabilir. Bunun önemi şudur, eğer bir oyuncu kolektivist gerekçelerle dışlanırsa, dışlanmasının üstesinden gelmek için kapanma sisteminin tüm mantığını alt üst etmekten başka yapabileceği hiçbir şey

yoktur. Bunun tersine, bireyci dışlama, hâkim düzene meydan okuma ihtiyacı olmaksızın dahil edilme için gerekli olan tüm kriterleri karşılayarak aşılabılır. Hiçbir sistem tamamen kolektivist veya tamamen bireyci değildir; ideal türleridir. Bununla birlikte, bir sistem genel olarak baskın kapanma şekline göre karakterize edilebilir.

1.1.2.2. Atfedilmiş Kriterlere Karşı Elde Edilebilir Kriterler

Kapanma kurallarının türlerini kategorize etmenin ikinci yolu elde edilebilir kriterlere karşı doğuştan gelen yani atfedilen kriterler üzerinde durmaktır (Hurd, 1999, s. 379-408). Kuralları kolektivist ve bireyci çizgilerde kategorize etmek, bir aktörün üyeliğe uygunluğuna karar vermek için seçilen özelliğin türünü vurgulamaktır. Kapanış bu şekilde analiz edilirken asıl endişe, dışlanmanın bir aktörün ait olduğu grubun özelliklerine mi – kolektivizm - yoksa bireysel aktörün bir özelliğine mi – bireycilik - dayandığını belirlemektir. Kapanışın doğuştan gelen/atfedilmiş ve elde edilebilir çizgisinde kategorize edilmesi, kapanma kurallarını neredeyse aynı şekilde tasvir eder. Farklı olan, bir aktörün bu özellikleri değiştirme olasılığını - veya eksikliğini - vurgulamasıdır.

Doğuştan gelen/atfedilmiş özellikleri değiştirmek neredeyse imkansızdır; oysa elde edilebilir özellikler kolaylıkla değiştirilebilir. Irk temelli dışlama burada iyi bir örnektir: Eğer bir kulübün beyaz olmayanların girişini yasaklayan bir kuralı varsa, bu kural tarafından dışlanan bir kişi, kendisini girişe uygun hale getirmek için neredeyse hiçbir şey yapamaz. Bu haksız dışlamanın üstesinden gelmenin tek yolu, kapatma sisteminin mantığına meydan okumaktır. Öte yandan, bir kulübün belirli bir gelir seviyesinin altındaki herhangi birinin girmesini engelleyen bir kuralı varsa, giriş yapmak isteyen bir kişi - en azından görünüşte - kazancını artırma yeteneğine sahiptir. Dolayısıyla, atfedilen ve elde edilen özellikler, kolektivist ve bireyci tasvir ile yakından ilişkilidir, ancak bu analitik çerçevede vurgulanan şey niteliklerin değişebilme özelliğidir (Naylor, 2019, s. 23).

1.1.2.3. Meşru Kriterlere Karşı İşlevselci Kriterler

Kapanış kurallarını kategorize etmenin üçüncü yolu, meşruya karşı işlevselci kriterlerdir; burada analitik odak, bir aktörün üyeliğe uygunluğunun gerekçelendirilmesidir. Meşru kapanmaya göre bir aktör kim veya ne olduğu için dahil edilmelidir fakat işlevselci kapanmada aktörün ne yapabileceği veya nasıl bir katkıda bulunabileceğine bakılır. Meşruiyet, aktörün kim olduğuna bağlı olarak onu dahil eder veya dışlar, oysa işlevselcilik bunu aktörün yapabileceklerine göre değerlendirir. Bu kriterler de yine diğer ikisini yakından takip eder - meşruiyetçi, kolektivist ve atfedilen kapanış, bir aktörün grup kimliğine odaklanırken, işlevselci, bireyci ve elde edilen kapanış bireysel kimliğe odaklanır (QIN, 2010, s. 313-340).

Dolayısıyla, kapatma kurallarının türlerini sınıflandırabileceğimiz üç farklı eksene sahibiz. Daha cimri davranıp sadece tek bir şema kullanılabılırdi, ancak bunu yapmak, kapanmanın önemli boyutlarının kaçırılmasına sebep olacaktır. Nitelik türü (kolektivist/bireyci), nitelik elde edilebilirliği (atfedilen/elde edilen) ve üyelik gerekçesini (meşru/işlevselci) açıklayan kapsamlı bir kapanış analizi elde etmek için her üç eksene de bağlı kalmalıyız (Naylor, 2019, s. 24). Yalnızca “elde edilebilirliğe” odaklanmak, aktörlerin dahil edilme şanslarını artırmak için niteliklerini nasıl değiştirmeye çalıştıklarını veya dışlamanın altında yatan gerekçelerin önemini gözden kaçırmaktır. Aktörler elde ettikleri niteliklerini iyileştirebilirler, ancak meşru bir kapanış gerekçesiyle karşı karşıya kalırlarsa, çabalarının dışlanmanın üstesinden gelmede hiçbir etkisi olmayacaktır. Bu egemen olmayan aktörlerin karşı karşıya kaldığı bir durumdur – üyelik sayesinde egemenlik talebinde bulunan yasal-kolektivizmin üstesinden asla gelemeyiz.

“Atfedilen özelliklere” bağlı olarak dışlayan (veya dahil eden) kolektif-meşru bir kapatma sistemi, “elde edilen özelliklere” bağlı olarak dışlayan (veya dahil eden) işlevselci-bireyci bir sistemden daha kapalı bir sistemdir. Aktörler statü gruplarına girebilmek için gerekli olan şeyleri elde edebilme yeteneğine sahip olduklarından, sosyal hareketlilik ikincisinde daha fazladır. Fakat buna karşılık burada, bir grup içinde üyelik için gerekli olan özellik(ler)e artık sahip olamayan aktörler, grup içindeki konumlarını da kaybedebilirler. Yani sosyal hareketlilik her iki yönde de çalışır. Kolektivist bir sistemde, grup içi üyelerin konumu çok daha güvenlidir. Dışarıdan

gelenler dahil olmak için gerekli olan özellikleri kazanamadıklarından - doğuştan sahip olduklarından - ve içeridekiler doğuştan sahip oldukları bu özellikleri kaybedemeyeceklerinden, pozisyonlar sistemin mantığı devam ettiği sürece sabittir ve değişmez (Naylor, 2019, s. 24).

Bu teorinin hareketliliği (mobility) ele alış biçimi, bir aktörün statüsünün yükselmesi veya düşmesi olsun, sosyal hareketliliği her yönden kapsamlı bir şekilde yakaladığı için önemlidir. Naylor burada yalnızca pozitif statü hareketlerine ve daha genel olarak yalnızca tek bir aktörün tek bir yöndeki hareketine bakarak statüye yaklaşma eğiliminde olan Sosyal Kimlik Teorisini eleştirir. Ona göre bu teori nadiren aynı anda hem yükselen hem de düşen aktörlere bakarken, onların stratejilerinin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu yakalamakta başarısızdır (Shiffrinson, 2018, s. 175-216). Onea, DiCicco ve Levy de aynı noktayı vurgular, üstünken düşen ve aşağıdayken yükselen aktörler arasındaki stratejik etkileşim dikkate alınmalıdır (Levy & Jonathan DiCicco, 1999).

Toplumsal tabakalaşma, kolektif-meşru (collective-legitimist) bir sistemde daha kolay korunur. Kolektivist kapanış sisteminde, bireyci kapanış sistemine kıyasla egemen gruplar ayrıcalıklarını haleflerine daha kolay bir şekilde aktarabilirler. Aristokratik bir sistem bu noktada iyi bir örnektir - kalıtsal unvanlar ve mülkler nesilden nesile aktarılır, bu da üstün statü grubunun hakimiyetinin devam etmesine ve alt düzeylerin dışlanması devam etmesine neden olur. Bunun aksine, ayrıcalıkların haleflere aktarılması ve bunun sonucunda tabakalı düzenin devamlılığı, bireyci kapanma sistemlerinde garanti edilebilecek bir durum değildir. Örneğin, bir meritokraside üstün bir konum, kalıtsal bir unvan gibi “atfedilen” değil, mesleki nitelik gibi “elde edilen” bireysel özelliklerin sonucudur. Yine de bunlar ideal-tipik durumlardır. Keene birçok meritokratik toplumun da mülklerin mirasına izin verdiğini ve hatta bazı ayrıcalıklı gruplara kalıtsal unvanlarını sürdürebilmeleri için mesela elit eğitim imkânı sunmak gibi, yapısal avantajlar sağladığını belirtir (Keene, 2007). Aynı şekilde, Raymond Murphy de kolektivist sistemlere atıfta bulunarak egemen kolektivitinin birkaç bireysel üyesi için her zaman belirli bir dereceye kadar yukarı hareketliliğin olduğunu ifade eder; özellikle baskın kolektivite bu bireyleri belirli amaçlara ulaşmak için yararlı araçlar olarak gördüğünde bu durum geçerlidir (Murphy, 1988, s. 220).

Yukarı doğru hareketlilik, kolektivist kapanmada nadir ve zor olsa da, eğer bir bireyin niteliklerinin egemen grup tarafından işlevsel olarak yararlı olduğuna karar verilirse sağlanabilir (Payne, 2000, s. 242–243). Murphy, Weberyan rasyonalizasyon tartışmasının bir parçası olarak bu noktayı gündeme getirir ve 19. yüzyıl kolektivist kapanıştan 20. yüzyıl bireyci kapanışına geçişte, egemen sınıfın, hakimiyeti altındaki kişilerin yeteneklerini daha rasyonel bir şekilde kullanarak kendi konumunu güvence altına alabileceğini iddia eder (Murphy, 1988, s. 220).

Dışlamanın bu rasyonalizasyonu, kapanma mantığında bir kaymaya neden olmuştur, öyle ki, "birinin değerli hedeflere ulaşmak için, gerekli meziyetlere sahip olduğuna dair başkalarını ikna etme kapasitesi", baskın gruba dahil edilme kriteri haline gelmiştir (Murphy, 1988, s. 220). Bu değişimin bir sonucu olarak, baskın gruba üyelik, artık kuşaktan kuşağa kesin bir şekilde bir bireyin kim olduğuna göre aktarılmaz, bir bireyin işlevsel katkılarına ve yapabileceklerine göre yani baskın konumdakiler tarafından arzu edilen bir hedefi gerçekleştirme becerisine göre belirlenir. Teorinin amacı açısından bu konuda önemli olan şudur; gruba dahil olmak için üyelik kriterleri değişir ve böylece grubun yapısı da değişir, fakat kimin baskın gruba dahil olacağına - ve kimin bu gruptan dışlanacağına - karar verme gücü yine üstün konumdaki kişilerde kalır; yani aktörlerin statü pozisyonları büyük ölçüde değişmez.

Değişen normatif bağlama ve iktidar-politik yeteneklerindeki değişikliklere rağmen yerleşiklerin uluslararası toplumdaki statü konumları aynen devam eder (Naylor, 2019, s. 26). Bir sistemin kapatma kurallarını belirleme becerisinin kendisi, üstün konumlandırılmışların ayrıcalığıdır ve onlara kapanış oyununu aşağı konumlandırılanların yapamayacağı şekillerde yapılandırma yeteneği sağlar. Kapanış oyunu, üstün konumlandırılmışların lehine düzenlenmiştir. Yerleşikler sadece hangi yabancıların - varsa - kulübe dahil edilebileceğine karar verme yetisine sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda hangi koşullarda dahil edilebileceklerini belirleme becerisine sahiptir.

Naylor'un iddia ettiği gibi, çağdaş uluslararası toplum ağırlıklı olarak işlevsel-bireyci bir kapatma sistemidir, ancak kalbinde derinlemesine gömülü bir kolektivizm vardır. Bu kolektivizm, egemenliğe sahip olmayı sistemin birincil kapatma kuralı

olarak belirleyen ve uluslararası toplumda devlet ve devlet dışı aktörler arasında geniş bir toplumsal bölünme yaratan bir yasal-kolektivizmdir. Dahası, kolektivist klişe, aktörlerin konumlarını daha da sağlamlaştırır. İşlevsel-bireyci kurallar, uluslararası toplumu nispeten meritokratik bir toplum olarak gösteren sistemin ikincil engelleri olarak işlev görür; burada, statü gruplarına tam üyelik, bir aktör birincil kapatma kuralını aştığı sürece teorik olarak mümkündür (Naylor, 2019). Söz konusu aktör, kolektivist kuralı karşılamazsa, ne tür işlevsel katkılar yaparsa yapsın asla tam üyeliğe ulaşamaz.

1.2. KAPANMA STRATEJİLERİ

Kapanma stratejileri, statü oyunlarında güç sahibi aktörlerin kendileri için statü elde etmek ya da mevcut statülerini devam ettirmek için ya da diğerlerine statü hakkı vermek ya da onları reddetmek için kullandıkları araçlardır ve temelde güçle ilgilidir. Yani güç bir "kapanma özelliğidir" (Parkin, 1979, s. 46). Parkin, iki temel kapanma yönteminin ana hatlarını çizer: Dışlama ve Gasp Etme. Dışlamayı şu şekilde tanımlar:

“bir grubun, başka bir grubu ikincil konuma itmek ya da tabii kaldırmak pahasına kendisine ayrıcalıklı bir konum sağlama girişimi ... kasıtlı veya başka bir şekilde, uygun olmayanlar veya yabancılar için sosyal tabakalaşmaya yol açan kolektif bir sosyal eylem biçimidir.” (Parkin, 1979, s. 45)

Parkin bunu “gücün aşağı yönde kullanılması” olarak nitelendirir. Dışlama yöntemi tabakalı sistemlerde en yaygın olanıyken, Parkin tarafından ana hatlarıyla belirtilen ikinci yöntem türü, dışlamanın bir sonucu ve hatta ona bir yanıt olan gasp etmedir. Dışlama, üstün konumlanmış grup tarafından benimsenen yöntem iken, gasp; aşağı konumlandırılmış gruplar tarafından, üstlerinin ayrıcalıklarını elde ederek, kaynaklardan daha büyük bir pay koparmak için benimsedikleri yöntemdir. Gasp, her zaman mevcut tahsis sistemine ve adalet dağıtımına yönelik potansiyel bir meydan okuma içerir ve gösteriler veya yürüyüşler gibi kitlesel seferberlikler ya da faaliyetler olarak tezahür etme eğilimindedir (Parkin, 1979, s. 74). Parkin ayrıca üçüncü bir kapanma yöntemi tanımlar; Çift kapanma. Burada, bir alt grup, diğer alt gruplara karşı bir dışlama yöntemi uygularken, aynı zamanda, baskın gruba karşı bir gasp yöntemi uygular. Dolayısıyla çift kapanma, iki temel kapanma yönteminin aynı anda

uygulanmasıdır ve alt gruplar arasındaki bölünmelerin ve mücadelelerin bir sistemde daha fazla alt tabakayı nasıl oluşturduğunu açıklayabilir.

1.2.1. Dışlama Stratejileri

Naylor’a göre mevcut kapanma teorisinin kapanma stratejileri kavramsallaştırması, uygun bir uluslararası sosyal kapanma teorisi geliştirmek için mutlaka reform gerektirmektedir. Birincisi, aktörlerin dışlanmasına ilişkin olarak, dışlama bariyerinin nasıl çalıştığını anlamak için çok yönlü olmak ve daha detaylı bakmak gerekir. Mevcut çerçeve, kuralların uluslararası alanda kapanışı nasıl yönettiğini yeterince yansıtamadığı için, Naylor kapanma teorisinin kurallarına ek bir boyut ekleyerek reform yapar ve kapanma kurallarını “Ulaşılabilir, Ulaşılamaz ve Görünürde Ulaşılabilir” olarak sınıflandırır. Ulaşılabilir kurallar ve Ulaşılamaz kurallar, sırasıyla bireyci ve kolektivist ayrımı aşılar (Naylor, 2019, s. 27). Görünüşte ulaşılabilir kurallar, karakter olarak işlevsel-bireyci olan, ancak sistemdeki çoğu aktör için yapısal olarak imkânsız (veya neredeyse öyle) olanlardır. Zenginliğe dayalı dışlama, kayda değer bir örnektir. Bir kulüp, “üye giriş için milyoner olmalıdır” şekilde giriş koşulları belirleyebilir.

Bu, bireyci bir kriterdir ve bu nedenle, kapanış teorisinin çerçevesine göre, kulüp, kolektivist bir kriter uygulayan bir kulübe göre nispeten daha açıktır. Bununla birlikte, bu, sistemdeki çoğu aktör için düpedüz imkânsız değilse de, giriş için oldukça yükseğe kurulmuş bir bariyerdir ve üstesinden gelmesi olağanüstü derecede zordur; bu nedenle yalnızca görünürde ulaşılabilir olarak değerlendirilir.

Bu çalışmada da Avrupa Birliği’ne üye olmak isteyen Türkiye ile ilgili bu noktaya odaklanılacaktır. Avrupa Birliği Sistemin kurallarını, kriterlerin talep ettiği nitelik türlerine göre sadece açık veya kapalı olarak karakterize etmek yeterli değildir. Bunlar, yapının belirli bir kriterin edinimlerini nasıl kısıtlayabileceğine dayalı olarak da değerlendirilmelidir (Şekil 1.1).

		Dışlama Şekli	
		Kolektivist	Bireyci
Dışlama Kriterleri	Ulaşılabilir	...	İşlevselci Kriterler
	Görünüşte Ulaşılabilir	Yasal-kolektivizm (uluslararası toplumun başlangıçtaki genişlemesinde)	İşlevselci Kriterler (yükseğe kurulan bariyer)
	Ulaşılamaz	Yasal-kolektivizm (evrensel uluslararası toplumda)	...

Tablo 1. Dışlama Stratejileri

Kaynak: (Naylor, 2019, s. 28) erişilmiştir. Çev. Kübra Nur Eyüboğlu.

Naylor ayrıca, statüyü hem sürdürmenin hem de engellenmenin bir yolu olarak Hareket Engelleyicileri (Mobility Dampeners) konseptini geliştiriyor ki bunu mevcut kapanma teorisi yakalayamamıştır (Naylor, 2019, s. 28). Hareket Engelleyicileri dışarıdan gelenlerin yükselmesini önlerken aynı zamanda statü kaybını da önlemenin bir yoludur, böylece hem yukarı hem de aşağı doğru hareketliliği önler veya durdururlar. Hareket engelleyicileri üyeliği yöneten kurallar veya kriterler olmadıkları için dışlama bariyerlerinden farklıdır, fakat faaliyetlerinde bir kulübün normlarına, değerlerine, inançlarına, fikirlerine ve uygulamalarına itimat ettikleri için daha sinsi dışlama araçları olduklarını söylemek pek de yanlış olmaz. Yine de Parkin'in "gücün aşağı yönde kullanılması" olarak nitelendirdiği şekilde dışlama bariyerleri gibi, dışarıdakilerin statüleriyle de ilgilenir ve onlara karşı da uygulanır (Parkin, 1979, s. 45). Dahası, kendi statülerini korumak isteyen içeridekilere de uygulanabilirler. Yani kapanışa ulaşmak ve statüyü sürdürmek, sadece dışarıdan bir güç uygulamakla ilgili değil, aynı zamanda bir statü grubunun düşünsel temelini oluşturmakla da ilgilidir.

1.2.2. Dahil Edilme Stratejileri

Mevcut kapanış teorisinde aşağı konumlanmış yabancılar için mevcut olan stratejilere yönelik yaklaşım da çok basittir. Naylor kapanış teorisinin analitik yeteneğini geliştirmek için, yabancılar için mevcut olan stratejilerin listesini sadece gasp etmenin ötesinde genişletiyor ve dahil etme stratejilerini iki genel kategoriye ayırıyor: İlişkisel Stratejiler ve Kimlik Uyum Stratejileri (Naylor, 2019, s. 29). Her iki

strateji türü de, jeopolitik rekabeti içeren daha dışlı ve iddialı olmaktan; diplomatik, kurumsal işbirliğini içeren daha riayetkâr olmaya kadar çeşitlilik gösterir. Bu şekilde kavramsallaştırma stratejileri, ne tür bir normatif bağlamda hangi oyunun oynandığını belirlememize yardımcı olur.

İlişkisel stratejiler ağırlıklı olarak konum açısından var olan düzene meydan okumayı hedeflerken, kimlik uyum stratejileri ağırlıklı olarak varlık/yaratılış açısından ona meydan okumayı amaçlamaktadır. İlişkisel stratejiler, gasp etme gibi son derece dışlı ve iddialı hamlelerden, ittifak yapma ve farklılaştırma gibi daha kurnaz hamlelere uzanarak, Meşrulaştırma ve Normalleştirme gibi daha riayetkâr hamlelere kadar gidebilir. Kimlik uyumu stratejileri ise Naylor’ın jeopolitik taklitçilik olarak kategorize ettiği daha iddialı hamlelerden, kooperatif taklitçilik olarak adlandırdığı daha riayetkar hamlelere uzanarak, kendini küçültmeye kadar varır fakat bir “kendini küçültme” - diz çökmek olarak da düşünebileceğimiz – hamlesi, teorik olarak mümkün olsa da, bir “kimlik uyum stratejisi” içinde yoktur çünkü tamamen riayetkâr bir taklit şeklidir. Kendini küçültmenin çağdaş uluslararası ilişkiler sisteminde statü kazanmanın etkili bir yolu olmadığı göz önüne alındığında, kimlik uyumu stratejisinde yokluğu şaşırtıcı değildir (Şekil 1.2).

	Dışlı	Riayetkâr
İlişkisel	Gasp etme İttifak yapma Farklılaştırma	İttifak Yapma Meşrulaştırma ve Normalleştirme Farklılaştırma
Kimlik Uyum	Jeopolitik taklit	Kooperatif taklit Kendini küçültmek (yok)

Tablo 2. Dahil Edilme Stratejileri

Kaynak: (Naylor, 2019, s. 29) erişilmiştir. Çev. Kübra Nur Eyüboğlu.

1.2.2.1. İlişkisel Stratejiler

Naylor ilişkisel stratejiler yelpazesini, mevcut kapanma teorisinin - yalnızca gasp etme - sunduğunun ötesine İttifak, Farklılaştırma, Meşrulaştırma ve Normalleştirme stratejileri olmak üzere dört ana minvalde genişletiyor (Naylor, 2019, s. 30). Birincisinde, aktörler toplu olarak dahil olmayı başarabilmek için kendilerini bir grup olarak organize ederek ittifak kurabilirler. Bireysel bir aktör dahil olmayı tek

başına başaramazsa, gruplanmak yararlı bir strateji olarak görülür, çünkü grup kendi başına bir aktörden daha fazla dahil olma yeteneğine sahip olabilir (yerel toplumlarda olduğu gibi). İttifak yapmakla ilgili önemli olan, aktörlerin kolektif olarak dahil edilme arayışlarıdır ki bu onu dahil edilme arayışının bireyci bir girişim olduğu diğer strateji türlerinden farklı kılar. Böylelikle ittifak yapma, tek bir yabancı için göreceli dahil edilme kazanımı arayan bireyci bir faaliyetten ziyade, bir grup yabancı için mutlak bir dahil edilme kazancının arandığı kolektif bir girişim olabilir. Ancak böyle olmak zorunda da değil. İttifak yapma, ayrıca dışarıdan birinin diğer yabancılar yardımıyla dahil edilmeyi başarması için geçici bir araç olabilir, ancak bu aktör, kendi katılımını sağladıktan sonra grubunu hızlı bir şekilde terk edebilir. İttifak yapma, daha büyük bir mutlak dahil edilme derecesi elde etmek için bireysel aktörlerin kolektif olarak örgütlenmesi olarak tanımlanabilirken, ikinci strateji olan farklılaştırma bunun tam tersidir.

İkinci strateji olan farklılaştırmada bir aktör kendi katılımını elde etmek için kendisini benzer aktörlerden sosyal olarak farklılaştırır ve onları reddeder. İttifak yapma müşterek olsa da, farklılaştırma rekabetçidir. Burada farklılaştırmayı çift kapanış stratejisiyle karıştırmamak gerekir. Parkin'in "çift kapanışı" nda bir aktör daha aşağı konumlandırılmış olanları dışlarken aynı anda üstte konumlandırılanları gasp etmeye çalışır (Parkin, 1979, s. 89-116). Fakat kavramsal olarak çift kapanış, farklılaştırma gibi bir aktör tarafından uygulanan tek bir kapatma stratejisi değil, bir aktör tarafından iki farklı aktöre - veya aktör grubuna - karşı uygulanan iki farklı kapatma stratejisidir - gasp ve dışlama (Naylor, 2019, s. 27). Ayrıca çift kapanışta aşağı konumlanmış yabancılar karşı dışlayıcı hareketin, üst konumdaki içerdekilere karşı gasp edici hareketle herhangi bir ilişkisi olması gerekmez. Fakat farklılaştırmada, oyuncu kulübe dahil edilmek için kendisini kendisine benzer olarak atfedilen diğerlerinden farklılaştırarak ve diğerlerinin katılım için uygun olmadığını ima ederek kendi uygunluğunun sinyallerini verir yani çift yönlü ilişki söz konusudur. Burada diğer yabancılar üzerinde uygulanan güç, onu içeridekilere başvurarak uygulayan aktörün konumunu iyileştirme etkisine sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Yani bu sadece Parkin'in formülasyonunda olduğu gibi diğer yabancıları marjinal konumlarda ve/veya görece aşağı konumlarda tutmakla ilgili değil, aynı zamanda bunu yaparak kendi konumunu iyileştirmekle de ilgilidir.

Üçüncü strateji olan meşrulaştırma iki harekete dayanır: birincisi, dışarıdan biri - veya dışarıdan bir grup - tarafından kulübün temsilci olmadığı ve bu nedenle gayri meşru olduğu iddiası, ikincisi, dahil edilmenin kulübün meşruiyetini artıracığı iddiasıdır. Aktörün kim olduğu veya neyi temsil ettiği meşruiyeti sağlayan veya artıran şeydir (Naylor, 2019, s. 30). Bu tür stratejilerin odak noktası, dışarıdan gelenlerin meşruiyetten yoksun bir kulübe statüsünü arttıracak “işlevsel bir katkı” sunmak iddiasıyla dahil edilmeye çalışmasıdır. Çağdaş uluslararası toplumda otoriteye sahip olmak için, kulüplerin en azından bir dereceye kadar meşru görülmesi gerekir. Bir kulübün meşruiyeti yoksa, bu, uluslararası alanın yönetimindeki hâkim konumunu kaybedebileceği anlamına gelir. Bu nedenle, eğer dahil edilmeleri kulübün meşruiyetini güçlendirecekse ve böylelikle üstün konumunu koruyacaksa, herhangi bir meşruiyet açığı dışarıdan gelenler için bir giriş fırsatıdır.

Nihai İlişkisel Dahil Edilme Stratejisi normalleştirme stratejisidir. Normalleştirme, diplomatik bir öncelik normuna dayanmaktadır. Her ikisi de bir oyuncunun kapanış oyunundaki konumunu iyileştirmek (veya sürdürmek) için üstünlük gücünü kullandığından, bir normalleştirme stratejisi, içeridekilerin hareket engelleyicilerinin tersi olarak görülebilir. Unutulmaması gereken şey, normalleşmenin sadece üstünlüğe dayanmadığı, aynı zamanda ilk etapta onun kurulmasını da gerektirdiğidir (Naylor, 2019, s. 31). Bu, normalleştirmeyi hareket engelleyicilerden ayıran şeydir, çünkü hareket engelleyiciler üstünlüğü belirlemezler, yalnızca çalışması için ona bel bağlarlar. Diğer bir fark da elbette, hareket engelleyicilerinin dışarıdakilerin değil, içeridekilerin kullandığı bir araç olmasıdır. Normalleştirme, bir aktörün dahil edilmesinin rutinleştirilmesidir veya halk diliyle, aktörün kapıdan içeri adımını atma stratejisidir. Burada basitçe "üstünlük" yerine normalleştirme kullanılır, çünkü strateji bir norm olarak üstünlüğe dayanırken, terim stratejinin tüm ilgili dinamiklerini kapsamaz. Strateji, sadece geçmiş olaylara işaret eden ve bu öncüle dayanarak dahil olmayı haklı gösteren bir aktörü içermez. Daha ziyade, strateji zorunlu olarak aktörün ilk etapta bu öncülü kurmasını gerektirir.

1.2.2.2. Kimlik Uyum Stratejileri

Dahil etme stratejisinin ikinci genel kategorisi, kimlik uyumdur (veya kısaca taklittir). Yabancılar, kendilerini kulüp üyeleri gibi göstermeleri için içeridekileri taklit eder, böylece içeriden biri gibi görünmeleri sayesinde dahil edilmeye uygun olduklarının sinyalini verir. Dahası, içerideki kişileri taklit ederken aynı anda diğer yabancılar ile farklı olduklarını ima ederler. Dolayısıyla farklılaşma, böyle bir hareketin merkezi bir özelliğidir. Fakat kulübün uygulamalarını taklit yoluyla da olsa benimsemek, içinde bulundukları değerleri ve kurumları sürdürmek anlamına geldiğinden, bu aslında dahil edilmek isteyenlerin kendi iradeleri yoluyla kısmen statüko düzenini yeniden üretmelerinin başka bir yoludur. Aynı oyuncular kulüpte üstün bir konumda kalmasalar bile değerleri, inançları, fikirleri, normları ve pratikleri kalır. Bu nedenle Naylor uluslararası düzenin kısmen dayatılmış, yukarıdan aşağı kolektivist dışlamayı (top-down collectivist exclusion) ve aşağıdan yukarıya, gönüllü taklitçiliği (bottom-up, voluntary mimicry) içeren ikiz bir dinamik (twin dynamic) tarafından yeniden üretildiğini iddia eder (Naylor, 2019, s. 31).

1.2.3. Birleştirme Stratejileri

Naylor mevcut kapanma teorisinin gruplar arasındaki çatışmaya yaklaşımını ve üst düzeyde konumlandırılmışların aşağı konumlandırılmış aktörleri doğrudan dahil etmeseler de daha yüksek tabakalara nasıl getirebileceklerine dair eksik bakış açısını eleştirir. Ayrıca şunu kabul etme yeteneğinden de yoksun görür; aşağı konumlandırılmış aktörler alt konumlarını kabul edebilir ve bu duruma itiraz etmeyebilir. Bunlar önemli ihmallerdir çünkü kapanış oyunundaki etkili dinamikleri gözden kaçırmazlar. Etkileşim dışlayıcı veya gasp edici stratejilerle sınırlı olduğundan, üst düzeyde konumlananların dışarıdakileri kendi gruplarına - ya da en azından daha yakına - getirdikleri birleştirici bir faaliyet olasılığına dair herhangi bir açıklama; ya da aşağı aktörlerin pozisyonlarını kabul edip değiştirmemeye ama yine de üst konumdaki kulüp üyeleriyle işbirlikçi bir çalışma olasılığına dair herhangi bir açıklama, mevcut kapanış teorisinde yoktur.

Murphy'nin çalışmasında birkaç kısa satırda buna dair bir ipucu yer alır, ancak bu, kapatma uygulamalarının bir toplumu nasıl katmanlaştırdığının birincil bir özelliği

olmaktan ziyade "alışılmadık bir istisna" olarak mazur görülür (Murphy, 1988, s. 220). Yani, teorik odak, gruplar arasındaki çatışmaya bu kadar yöneltilmişken, işbirliği olasılığının veya tabiiyetin kabul edilmesinin neden bir istisna olarak göz ardı edildiğini anlamak çokta zor değildir. Her halükârda böyle bir dinamik, uluslararası politikada bir istisnadan başka bir şey değildir. Kapatma sistemini yöneten baskın işlevsellik nedeniyle, grup içindekiler genellikle dışarıdakileri, uluslararası toplumu yönetmek için işlevsel ihtiyaçlarına göre kulübe kabul ederler. Yabancılar, kulübün genel amaçlarını devam ettirmek ve böylece konumunu sürdürmek için yeteneklerinden yararlanılmak üzere kulübe dahil edilir. Üstler ve aşağılar arasındaki ilişki bu nedenle işbirliğine dayalı olabilir (Lake, 2011).

Birleştirme stratejilerinin belirlenmesinin önemi, sadece statü oyununun nispi bir pasiflikle nasıl oynanabileceğini ortaya koyması değildir. Aynı zamanda statünün, dışarıdakileri dışlama yöntemi dışında, belirli bir birleştirme yöntemi gibi başka yollarla da devam ettirilebileceğini göstermesidir. Kulübün mevcut üyelerinin nispeten daha yüksek statü pozisyonlarını korumak için dışarıdan gelenler kulübe marjinal ve ikincil yollarla birleştirilir. Birleştirme işbirliğidir, ancak aynı zamanda tabakalaşmadır. İçeridekiler tarafından diğer içerdekilere ve dışarıdakiler tarafından diğer dışarıdakilere karşı grup içi kapanma, tabakalaşmanın ilerlemesini sağlar. Bu durum tabakalı birleştirmeleri doğurur. İçerdekiler, tabakalaşmayı işlevselci gerekliliğe göre haklı kılma eğilimindedir (Neumann & Welsh, 1991). Dahası, işlevselci gereksinim diğerlerini görece daha düşük bir konumda tutmayı başaramadığında, içeridekiler daha kolektivist bir mantığa göre katmanlaşacaktır. İçeridekiler ayrıca, statü eşitsizliğinin sürmesi için kolektivist hususiyetleri gerekçe olarak göstererek, kendi statü konumlarını ortaya çıkan / yükselen diğerlerine karşı korur.

Uluslararası toplumda temsili meşruiyet gerektiren normatif bir değişim olsa da, bir grup, yeni dahil edilen üyeleri kolektivist atıflara göre sınıflandırabilir. Dolayısıyla, çağdaş kapanış oyunu daha adil ve açık görünmesine rağmen, bu ısrarcı kolektivizm nedeniyle aslında öyle değildir. Kısacası burada vurgulanması gereken iki önemli boyut vardır: Uluslararası kapanış teorisi, üst konumdaki içeridekiler ile aşağı konumdaki yabancılar arasındaki işbirliğine dayalı birleştirme örneklerini açıklayabilmelidir, ve statünün sürdürülebileceği (içerdekiler tarafından) ve

kazanılabileceği (dışarıdakiler tarafından) yolların listesine birleştirme stratejilerini ekleyebilmelidir (Naylor, 2019, s. 33).

Gruplar arasında oynanan kapanış oyununun bu daha pasifik boyutunun hesaba katılması gerekirken, tersine, mevcut teorinin büyük ölçüde ıskaladığı daha çelişkili bir boyut var: gruplar içinde oynanan kapanış oyunları. Grup üyeleri, daha ileri bir statü farklılaştırma oyununda birbirlerine karşı kapatma stratejileri uygularlar. Bu nedenle, uluslararası alanda oynanan kapanış oyununun tam olarak önemini anlamak için, grup içi kapanışın da açıklamasını yapmak gerekir. Tabakalaşma sadece gruplar arasındaki ilişkinin yapısı değil, aynı zamanda bu gruplar içindeki aktörler arasındaki ilişkinin yapısıdır. Fakat şu anki çalışmanın konusu olmaması nedeniyle bu alan analiz edilmeyecektir.

Bir uluslararası sosyal kapanma teorisi, kulüplerin aktörlerin içeriye dahil edilmesine nasıl itiraz ettiklerini ve kulüplerin kendilerinin uluslararası alanı yönetme aracı olarak nasıl varlığını sürdürüldüğünü incelememize olanak tanır. Bu çalışma, kapanış oyunlarının oynandığı bağlamlara ve oynandıkları stratejilere bakarak bunun nasıl gerçekleştiğini belirleyebileceğimiz teorik bir çerçeve sundu. Çalışmanın geri kalanı bu teorik merceği kullanıma sokuyor.

BÖLÜM II: ALMANYA’NIN AB OLUŞUMUNA ETKİSİ VE TOPLULUK İÇİNDEKİ YERİ

Uluslararası sistemi bir bal peteği ve devletleri de bunun eşit hücreleri olarak ele alalım. Daha kuvvetli çiçeklerden toplanan nektar ve polenlerle bir grup hücrenin daha lezzetli ve kaliteli bir bal havuzuna dönüşmesi olarak tanımlayabileceğimiz Avrupa Birliği, devletlerin eşit egemenliği ilkesine dayanan petekte yani uluslararası sistemde ilk tabakalaşmayı oluşturmuştur. Sistemde en lezzetli balın aktığı bölge olarak kabul gören bu hücreler kümesinin diğerlerini dışlayarak kendileri için avantaj elde etmeye çalışmaları; bu hücreler kümesine katılmak isteyen diğer hücrelerin belirli stratejiler geliştirerek dışlanmalarının üstesinden gelmeye çalışmaları; ya da içeridekilerin diğerlerini kümeye tam olarak dahil etmekten ziyade belirli yöntemlerle polen alışverişinde bulunarak bir ortaklık ilişkisi kurmaları; tabakalaşmayı sağlamak için Sosyal Kapanma Teorisi’nin sunduğu kapanma oyununun uluslararası sistemde oynanma şeklidir. Naylor’un bir statü sıralaması olarak gördüğü uluslararası sistemde kuvvetli bir statü grubu olan Avrupa Birliği’nin ve onun lokomotifini olan Almanya’nın, gruba katılmak isteyen aktörlerden biri olan Türkiye ile etkileşimini incelemekten önce konuya dair anlayışımızı derinleştirmek için Almanya’nın AB oluşumuna etkisini ve topluluk içindeki yerini analiz etmekte fayda vardır.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN OLUŞUM SÜRECİ

2.1.1. Sosyal Bölünme: II. Dünya Savaşı Sonrası Batının Yeniden Yapılandırılması

Almanya’nın yayılcı politikaları tarihin farklı dönemlerinde farklı liderler üzerinden ve farklı yöntemlerle seyretmiş olsa da asla duraksamamıştır. Nitekim, Avrupa’nın kalbinde bir birlik hareketinin en önemli lokomotifini olan Almanya; ekonomik, siyasal, sosyal ve hatta kültürel bütün entegrasyon süreçlerine en önemli

aktör olarak imzasını atmıştır. Birçok açıdan bakıldığında Avrupa Birliğinin tarihinin aslında Almanya'nın da tarihi olduğunu söylemek bu nedenle yanlış olmasa gerek (Özdemir, 2015).

Avrupa'da bir birlik oluşturma fikri tarihin oldukça eski zamanlarına dayansa da güç kullanarak hegemonya tesis etmek isteyen liderler nedeniyle her defasında başarısızlığa uğramıştır. Almanya özelinde bakıldığında Bismarck'ın milliyetçi ulus anlayışının üzerine Hitler'in sosyalist-militarist yapısı ve bunun da üzerine ekonomik güç eklenmesiyle Almanya tamamen kontrolden çıkmış ve Alman sorunu Avrupa sorununa dönüşmüştür. En son Almanya'da I. Dünya Savaşı'nın yaralarından doğan Hitler ideolojisinin Avrupa'yı adeta ateşten bir kamçı gibi dövmesiyle II. Dünya Savaşının fitili çekilmiş ve savaş sonunda Hitler de tarihe gömülmüştür. 65 milyondan fazla insanın yaşamını yitirdiği savaşı demokrasiyi savunan devletler kazanmış, Almanya Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünmüştür. 1961'de iki ülkeyi birbirinden ayıran ve Winston Churchill'in "Demir Perde" olarak adlandırdığı duvar kurulmuş ve Soğuk Savaşın bir simgesi haline gelerek dünya tarihine imzasını atmıştır (Stares, 1992, s. 12).

Hem kazanan hem de kaybedenler için büyük bir yıkıma sebep olan savaşla birlikte Avrupa yüzyıllardır sahip olduğu prestijli statüsünü kaybetmiş, onun yerini ABD ve SSCB'nin doldurduğu yeni bir döneme girilmiştir. Soğuk savaşın gölgesi altında Doğu Avrupa, komünist partilerden oluşan diktatör hükümetleriyle birlikte Sovyet kontrolüne girerken, Batı Avrupa'da Marshall yardımları ile ABD etkili olmuştur. Almanya'yı Nazilerden arındırıp demokratikleştirmek isteyen ABD aynı zamanda Sovyet etkisini azaltmak amacıyla Avrupa da bir birlik kurulması fikrini desteklemiştir (Sander, 2007, s. 112).

Savaşın getirdiği bunalımlarla mücadele eden Avrupa Devletleri arasında, böyle bir felaketin tekrar vuku bulmaması ve barışın kalıcı olarak tesis edilmesi adına bir iş birliği fikri gündeme gelmiştir. ABD ve Japonya gibi büyük ekonomik güçler karşısında tek başına dünya pazarlarında rekabet edebilecek güce sahip olmadıklarından, öncelikle üretim kapasitelerini ve verimliliklerini yükseltmek, rekabet güçlerini artırmak ve aralarındaki çıkar çatışmalarını engellemek amacıyla ekonomik bir birlik fikri üzerinde durulmuştur (Stirk, 1996, s. 164 - 165). Fakat bu dönemde devletler arasında bir birliktelik fikri kol gezse de, Almanya'nın ekonomik

potansiyelinin yeniden Alman hegemonyasına dönüşmesi korkusu, Almanya'ya karşı bir güvensizlik ortamı yaratmıştır. Nitekim bu dönemde Alman Politikacı Friederich Naumann "Mitte Europe" adlı eserinde Orta Avrupa ve Balkan ülkelerini Almanya etrafında bir ekonomik blok oluşturmaya çağırılmıştı. Almanya'nın nihai hedefi tüm Cermen ırkını bir çatı altında toplamak ve güçlenmek için Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru ilerlemek olarak algılanıyordu (Harold, 1999, s. 115). Yeni bir Alman hegemonyası korkusuna karşı yaptırımlara dayanan bir strateji geliştirilemezdi çünkü bu daha önce Versay'da tecrübe edildiği gibi yeni bir Hitler vahşetinin doğmasına neden olabilirdi. Bu nedenle bütün kıtada Almanya'nın da dahil edildiği, bir devletin diğerinden daha üstün olamayacağı, güçler dengesine dayalı ve devletler arası barışı tesis edebilecek bir birlik kurulmalıydı.

Almanya içinse dönemin şartlarında egemenliğin paylaşımı egemenliğin kısıtlanmasına göre çok daha iyi bir senaryoydu. Özellikle ekonomi ve diplomasi açısından Avrupa entegrasyonunun bir parçası olmak avantajlı da görünüyordu (Dinan, 2008). Bu nedenle Almanya, devlet yönetimini ve ekonomisini sağlamlaştırmanın yanı sıra, egemenliğini yeniden kazanmak için Avrupalı komşularına doğru demirledi. Tarihsel olarak Bismarck'ın demir ve kandan oluşan birliği, II. Wilhelm'in sanayi ve ekonomi devrimleri ve Hitler'in askeri gücü ile harmanlanan Almanya, Adenauer öncülüğünde Doğu-Batı Almanya'nın yeniden birleşmesine kadar tamamen Batı yanlısı ekonomik politikalar izleyerek toprak edilme sevdasının ve saldırgan askeri kimliğinin üstünü örtmüştür. Savaş sonrası Alman Hristiyan Demokrat Partisi (CDU)'nin kurucu ve Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olan Adenauer-De Gaulle (Roy & Kanner, 2006, s. 1), tam bağımsızlığa yeniden kavuşmanın tek yolunun bağımsızlıktan kısmi ödünler vererek mümkün olabileceğine inanıyordu (Mungan, Avrupa'nın Etnik Parselasyonu, 1998, s. 155). Bu hedef doğrultusunda Doğu entegrasyonu hayallerini askıya alıp önce Batı ile ittifak geliştirmeye yani *westpolitik'e* odaklandı. Bu doğrultuda Avrupa'da kalıcı bir barış sağlamak amacıyla Avrupa ekonomisini yeniden güçlendirme ve siyasi bir birlik oluşturma çabaları hız kazanmış ve birleşik bir Avrupa hayali için 1951'de Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasıyla ilk adım atılmıştı (Gökalp, 2009, s. 147-164).

2.1.2. Tabakalaşma: Ekonomik Birleşmeden Siyasi Birleşmeye Almanya'nın Rolü

2.1.2.1. AKÇT ile Almanya'nın Avrupa'da Yeniden Statü Kazanması

Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Batı Almanya, Fransa ve İtalya arasında 18 Nisan 1951'de imzalanan Paris Antlaşması ile AKÇT hayat bulmuş ve ekonomik bağıllık bu ülkeler arasında savaş çıkma ihtimalini neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Bu iş birliği Birliğe giden yolda bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Üye ülkeler için olumlu sonuçlar doğuran AKÇT'nin ekonomik başarısı siyasi bütünleşme yolunda da yeşil ışık yakmıştır (Gökalp, 2009, s. 147-164).

Almanya açısından bakıldığında ise AKÇT içinde bu ülkeler ile birlikte ve hatta öncü konumunda yer almak, Hitler'in lekeli mirasından kurtulup, ülkenin egemen bir statüde yeniden siyasal itibar kazanmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca Avrupa pazarına bağımlı olan Alman ekonomisi AKÇT ve hatta sonrasında 1957'de Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Kurumu (EURATOM) sayesinde mevcut pazarda kendi güvenliğini artırmış ve sanayisini büyütülmüştür (Paterson, 2007, s. 3).

Asıl hedef olan Avrupa da bir birlik hayaline ulaşmak için 1965'de imzalanan Füzyon Antlaşması ile AET, AKÇT ve EURATOM'nin organları tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Birliğin en önemli ilk yapısal değişikliği olarak kabul edilen bu Antlaşmayla bütçeler birleşmiş ve örgüt artık Avrupa Topluluğu (AT) adını almıştır. Komisyon üyeleri ulusal hükümetlerden bağımsız olarak Topluluk hukukunu korumakla görevlendirilmiştir (Checkel, 2001, s. 50-52). Komisyon'un ilk başkanlık görevinin Alman siyasetçi Walter Hallstein'e verilmesi ise Almanya'nın AT'nin en önemli aktörü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Entegrasyon için atılan adımların yanı sıra, AT'nin çok düzeyli yönetim özelliği Almanya'ya diplomatik ve ekonomik kaynaklarını geliştirme açısından çok şey sunmuştur.

Kademeli bir şekilde ilerleyerek zamanla politik ve parasal konuları da kapsayan birleşme süreci Uysal tarafından Tamamlama, Derinleşme ve Genişleme olmak üzere üç ana minvalde ele alınmıştır; Tamamlama ile Gümrük Birliği ve Ortak Pazarın kapasitesi arttırılacak ve de Ekonomik Parasal Birlik (EPB)'in kurulması için girişimler başlayacaktır; Derinleşme ile topluluk kurumlarının şekillendirilmesi ve güçlendirilmesi adına gerekli adımların atılması, yeni iş birliği alanlarının

geliştirilmesi ve en önemlisi siyasi bir komitenin kurulması kararlaştırılmıştır; son olarak Genişleme ile yeni üyelerin dahil edilmesi gündeme alınmıştır (Uysal, 2001, s. 140-153).

AT'nin ekonomik bütünleşmesinin ikinci adımı olan Gümrük Birliği ile Topluluğun tarafları arasında malların serbest dolaşabileceği ortak bir pazar kurulması amaçlanmıştır. Fakat asıl önemi GB ile dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulamasına gidilerek birlik içerisindeki ticari gelir eşitsizliklerinin giderilmesi hedeflenmiştir. Böylece ticaretten elde edilen gelirler birlik üyesi ülkeler arasında eşit biçimde paylaşılacak ve bunun yanında GB'ye katılan ülkeler ortak bir ticaret politikası benimseyecektir ("Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi", 2019).

2.1.2.2. Almanya Öncülüğünde Avrupa Para Sistemi (APS)'ne Geçiş

1970'lerde patlak veren petrol krizi ve buna bağlı olarak Bretton Woods para sisteminin çökmesiyle AT üyesi ülkelerde de ekonomik kriz cereyan etmişti. Ekonomilerini enflasyona karşı korumak ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla AT üyesi ülkeler parasal birlik yolunda adım atmış ve 1979'da Alman Şansölyesi Helmut Schmidt'in öncülüğünde Avrupa Para Sistemi (APS)'ni kurmuşlardı. Başarılı bir hamle olarak görülen "Altılar"ın bu girişimi birinci genişleme dalgasına kapı aralamış, zaten demokratik ve ekonomik açıdan ileri olan İngiltere, İrlanda ve Danimarka'yı cezbederek 1973'te bu ülkelerin kulübe dahil olmasını sağlamıştı. İkinci petrol krizinin vuku bulmasıyla ümit edilen ekonomik iyileşmeye ulaşılamasa da, APS enflasyonda belli bir oranda düşüş sağlamayı başarmış ve önceki para politikalarına nazaran daha başarılı olduğunu kanıtlamıştı. Burada vurgulanması gereken, Schmidt aracılığıyla Alman Mark'ının APS'nin para birimi olmasıyla daha önce siyasi statüsünü nispeten arttırmış olan Almanya'nın parasal egemenliğe de kavuşmasıdır. Dinan'ın Alman Markı'nın galibiyetine bağlı olarak APS'nin kuruluşunu topluluk için bir Rönesans olarak değerlendirmesi bu noktada çok yerinde bir tespittir (Dinan, 2008).

Bu süreçte aynı zamanda Almanya'nın siyasi kaynaklarının genişletilmesini arzu eden Schmidt bu doğrultuda güvenlik konularında çeşitli çabalar göstermiş ve hatta 1981'de Yunanistan'ın üyeliğiyle ikinci genişleme dalgasını memnuniyetle karşılamıştı. Artan saygınlığı Schmidt'i zamanla Topluluğun politikalarını Alman tercihleri doğrultusunda manipüle etmeye yöneltmiş ve bu durum Almanya'nın

statüsünü birçok yönden geliştirmişti. Dahası Schmidt, güçlendirilmiş Fransız-Alman ilişkileri altında Avrupa projesinin başarıyla ilerlemesine dikkat çekmeye çalıştı ve bu amaç doğrultusunda Fransız Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing ile Adenauer arasında yakın bir ilişki geliştirilmesine vesile oldu. Diğer taraftan Schmidt, AT üyelerinin Almanya hakkındaki meşhur kuşkularından dolayı Almanya'nın gelişimini gizleme konusunda her zaman ihtiyatlı davrandı ve çoğu zaman Almanya'nın ekonomik ve siyasi gücünü şu gibi söylemlerle hafife aldı "Almanya, dünyanın orta güçlerinden biridir. Nükleer olmayan bir güçtür. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Fransa, Birleşik Krallık ve diğerlerinden daha alt sınıftadır." ("An Interview with Helmut Schmidt", 2007).

Almanya'nın statü artırma çabaları Helmut Kohl'un liderliğinde zirveye ulaştı. Kohl, Bismarck'tan bu yana en uzun süre görev yapan Alman şansölyesi olarak görevde bulunduğu on altı yıl boyunca Avrupa entegrasyonunu benzeri görülmemiş bir coşkuyla destekledi ve Almanya'nın genişleme politikalarını da buna uygun olarak yürüttü. İspanya ve Portekiz'in 1986'da üyeliğine kabul edilmesiyle AT'nin Güneye doğru genişleme hedefinde ilk adımlarını atması da onun liderlik döneminde vuku bulmuştur. Sırasıyla Tek Avrupa Senedi ve Maastricht Antlaşması yoluyla Tek Pazar ve AB'nin oluşturulması, Avrupa Para Birliği'nin hemen ardından Avro'nun getirilmesi, son genişleme girişimleri ve en önemlisi Doğu-Batı Almanya'nın yeniden birleşmesi takip eden süreçte Kohl'un azimli çabalarından yansıyan gelişmelerdir (Cole, 1998, s. 120-142). Dahası bu dönemde AT vize ve gümrük işlemlerinde önemli bir atılım gerçekleştirmiş ve 14 Haziran 1985 tarihinde imzalanan Schengen Antlaşması ile taraf ülkelerin ortak sınırlarında tüm vize ve gümrük işlemlerinin kaldırılması ve üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik ortak vize ve gümrük işlemleri uygulanmasını öngörmüştür (Coleman, 2016, s. 1-4).

2.1.2.3. TAS'ın Kabulünden Doğu-Batı Almanya Bütünleşmesine

1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi Füzyon Antlaşmasını takiben en önemli ikinci yapısal değişiklik olarak nitelendirilir fakat Füzyon Antlaşmasına kıyasla daha kapsamlıdır. Üye ülkeler arasındaki ekonomik engelleri ortadan kaldırmayı ve tek pazar oluşturmayı hedefleyen Tek Avrupa Senedi (TAS) ile AT'yi kuran antlaşmalar büyük ölçüde değişikliğe uğramış, oy birliği ile karar alma yöntemi oy

çokluğu ile karar alma yöntemine dönüşmüş ve Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri nispeten artırılmıştır (Avrupa Birliğinin Tarihçesi, 2020). Avrupa'nın nihai birleşmesi yolunda büyük bir adım olarak görülen TAS ayrıca, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşme sürecine göz kırpması sebebiyle büyük bir önem arz eder. Almanya'nın birleşmesi ve AT'den AB'ye geçiş süreçleri, TAS'ın imzalanmasının ardından uygulanma süreçlerine paralel olarak meydana gelen gelişmelerdir.

Avrupa'da birlik yolunda önemli gelişmeler kaydedilirken, Almanya'da duvarın her iki tarafı içinde durum çok zordur. 1989'lara gelindiğinde Doğu Avrupa'da yoğun anti-komünist protestolar baş göstermiş, baskıcı rejim nedeniyle Doğu'dan Batı'ya kitlesel göçler artmış, halk bazında ayaklanmalar ayyuka çıkmış ve duvarın belirli yerleri halk tarafından yıkılmaya başlanmıştır. Bu atmosferde ekonomik ve siyasi iş birliği tartışmalarını yeniden gündeme getirilerek bütünleşme fikri beslenmiş ve birleşik Almanya hayalinin tohumları atılmıştır. Alman Şansölyesi Helmut Kohl'un Parlamentoda gerçekleştirdiği bir konuşmasında "Alman birliği ve Avrupa birleşmesi aynı madalyonun iki yüzüdür" (Mertes , 2002, s. 69) sözleriyle Doğu-Batı Almanya bütünleşmesi ile paralel ilerleyecek, daha sağlam bir Avrupa Bütünleşmesi taahhüdünde bulunması halk bazında geniş yankı uyandırmış ve birleşme için gerekli zemine katkı sağlamıştır. Kriz karşısında daha fazla direnemeyen DAC yönetimi 18 Mart 1990'da istifa etmiş ve çok partili sisteme geçişin kapıları aralanmıştır. Nihayetinde 3 Ekim 1990 tarihinde iki Almanya'nın birleşmesine (Zellikow & Rice, 1997, s. 45) karar verilmiş ve bu dinamik motivasyon onu eski kimliğinin aksine Avrupa'nın "nazik devri" (Bulmer & Paterson, 1996, s. 9-32) haline getirmiştir. Duvarın yıkılması da sosyalizmin sonunun simgesi olarak kabul edilmiştir.

SSCB'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasal yapısını neredeyse tamamen değiştirmiştir. Almanya'nın birleşmesi sonucunda AT'nin üye sayısı artmamış fakat Topluluk fiili olarak genişlememiştir. Birleşmeyle artan nüfusa bağlı olarak Almanya'nın temsilci sayısı 81'den 99'a çıkarmış ve Avrupa Parlamentosunda ki temsil gücü artmıştır. Doğu Almanya da artık Gümrük Birliğine dahil olmuş ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) fonlarından yararlanmaya başlamıştır (Borchardt, 2000). AB'nin birleşmesi ve genişlemesi bağlamında bundan sonra devam eden süreç özetle Almanya'nın Avrupa projesini gerçekleştirme girişimleri ve Fransa'nın bu girişimler karşısında takındığı tavırlara sahne olmuştur. Fransa kendisi gibi üye sayısı az olan

üye ülkelerin ulusal egemenlikleri çıkarına taleplerde ve girişimlerde bulunmuş, çatışma ve iş birliği çerçevesinde şekillenen bu süreç Maastricht ile başlayıp Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşması'na kadar devam ederek belirli derinleşme ve genişleme politikalarıyla bugün ki Avrupa Birliği yapısını oluşturmuştur. Bu bağlamda AB'nin karar alma sürecinde bir lokomotif haline gelen Almanya'nın genişleme süreci içindeki rolü ve katkıları büyük önem arz etmektedir. Nitekim Almanya birleşme sonrası kavuştuğu yeni güç ile Doğuya doğru ilerleme hedeflerini harekete geçirmiş, Yugoslavya'nın dağılmasını desteklemiş ve parçalanma sonrası ortaya çıkan yeni ülkeleri hemen tanımıştır.

Topluluk makro yaklaşımla incelendiğinde, genişleme ve derinleşme olmak üzere iki temel kavram üzerine inşa edildiğini görmek mümkündür. Bu kavramlar altındaki uygulamalar, istikrar, barış ve refah açısından daha iyi bir Avrupa için yeni yollar açmaktadır. Genişlemenin nihai amacı şudur; Topluluk müktesebatı uyarınca gerekli değişiklikleri uyguladıktan sonra geride hiçbir Avrupa ülkesi kalmayana kadar genişleme dalgasını canlı tutmak. Genişlemenin aksine, derinleşme tek bir politika alanına bağlı değildir. Pek çok farklı yönü içerir ve birçok konu arasında farklı politika oluşumlarına yol açar. AB genişleme ve derinleşme süreçlerini dengelemek ve uyum içinde ilerletmek için birçok yapısal politika ve kurumsal reform geliştirmiştir. Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması ve Nice Antlaşması, genişleme ve derinleşme arasındaki uyum çerçevesinde düşünülebilir.

2.1.2.4. Maastricht Antlaşması ile Derinleşme ve Genişlemeye Doğru

Gümrük Birliği ve ardından Alman Markı ile Almanya'nın yeniden merkez güç olmasının yanı sıra 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile AT'nin AB'ye dönüşmesi, Alman politikalarının ürünüdür. Literatürde “üç sütun politikası” olarak da isimlendirilen Maastricht antlaşmanın, birinci sütunu birlik kurumlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin prosedürleri; ikinci sütunu güvenliği sağlayacak ve demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak ortak bir dış ve savunma politikasının oluşturulmasını; üçüncü sütunu ise birliğin iç güvenliğini sağlamak amacıyla adalet ve iç işlerinde yapılan değişiklikler ile yeni iş birliklerine dayanan politikaları içerir (Saunier, 2008).

Bu antlaşmayla birlikte ayrıca Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS) kurulmuş ve 1999 yılına kadar Avrupa vatandaşlığının oluşturulması ve Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) tamamlanması hedeflenmiştir (Avrupa Birliğinin Tarihçesi, 2020). EPB'nin aşamaları ve bu süreçte izlenecek politikalar ve bunların gerektirdiği kurumsal reformlar Maastricht Antlaşması içinde ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, üye ülkelerin ekonomileri arasındaki açıklıkların giderilmesi amacıyla gerekli kriterler belirlenmiş ve bu kriterlere uyulmaması durumunda ne gibi yaptırımların uygulanabileceği konusunda kararlar alınmıştır.

Maastricht Kriterleri uyarınca;

- “Toplulukta en düşük enflasyona sahip (en iyi performans gösteren) üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.
- Üye ülkenin devlet borçları GSYİH'ya oranı %60'ı geçmemelidir.
- Üye ülke bütçe açığının GSYİH'ya oranı %3'ü geçmemelidir.
- Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibariyle, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır.
- Son 2 yıl itibariyle üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır” (Metin, Avrupa Birliği Tarihçesi, Kuruluşu ve Genişlemesi, Kurumsal ve Hukuksal Yapısı ve AB'ne Üyelik, 2020).

1 Ocak 1993'te Tek Pazar'ın oluşmasıyla birlikte, üye ülkeler arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımı tam anlamıyla sağlanmıştır. Haziran 1993'te ise Kopenhag Zirvesi'nde AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ni (MDAÜ) kapsayacak şekilde genişlemesi yönünde kararlar alınmış ve AB'ye üyelik kriterleri belirlenmiştir. "Kopenhag Kriterleri" olarak da bilinen bu koşullar, AB'ye katılmak isteyen tüm aday ülkelerin yerine getirmesi gereken asgari kriterleri ifade etmektedir. Siyasi, ekonomik ve müktesebat uyumu olmak üzere üç grupta toplanan bu kriterler ilerleyen bölümlerde detaylandırılacaktır.

1995'e gelindiğinde dördüncü genişleme dalgası olarak Soğuk Savaş sırasında tarafsızlık politikası izleyen Avusturya, Finlandiya ve İsveç kulübe katılmış ve böylece Birliğin üye sayısı 15'e yükselmiştir (Ormston, 2019). Bu ülkelerin üyeliğe kabulü Yunanistan, İspanya ve Portekiz'e kıyasla çok daha kısa sürmüştür. Bunun sebebi ekonomik durumu ve gelişmişlik düzeyi iyi olmayan Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de mali destek stratejileri ile kalkınmışlık düzeyleri arasındaki farklılıkların giderilmesi ve buna bağlı olarak demokratikleşme yolundaki hamlelerinin zaman almış olmasıdır. Oysa Avusturya, Finlandiya ve İsveç ekonomik olarak görece daha iyi durumda olan ve adaylık öncesinde Avrupa Topluluğu ile yakın ekonomik ilişkiler kuran EFTA üyesi ülkelerdi ve aynı zamanda bu ülkeler kültürel olarak Avrupa'nın bir parçası olmaları sebebiyle üyelik süreçleri çok daha kısa sürmüş ve sorunsuz bir şekilde tamamlanmıştır.

2.1.2.5. Amsterdam Antlaşması ve Almanya'nın Revizyon Talepleri

Birliğin temel ilkelerinin- ekonomik, siyasi ve hatta kültürel- ortaya konulduğu Maastricht Antlaşması'nın bir nevi tasdiki ve hatta revizyonu olan Amsterdam antlaşması 1997'de imzalanmıştır.

Maastricht Antlaşması'nda eksik kalan gündem maddeleri Amsterdam'da ve Amsterdam'da eksik kalanlar ise Nice Antlaşması'nda tartışmaya açılarak ve birtakım değişiklikler ve iyileştirmeler yapılarak güncellenmiştir. Dolayısıyla birbirini takip eden bu antlaşmalar Almanya'nın revizyon taleplerini karşılaması açısından önemlidir.

Amsterdam antlaşmasında AB vatandaşlığı, demokrasi, temel insan hak ve özgürlüklerine saygı, özgürlüklerin genişletilmesi, adalet sisteminin tesisi, hukukun üstünlüğü gibi ilkelerine vurgu yapılmış, bu ilkelerin ihlaline karşı yaptırım getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Schengen müktesebatı bütünleşme kapsamına dahil edilmiş, Avrupa Parlamentosuna yeni yetkiler verilmiş ve eksik kalan gündemlerle ilgili kararlar alınmıştır (European Commission, 1997).

Amsterdam Antlaşması ile elde edilen bir diğer önemli başarı ise sütun yapısında yapılan değişikliktir. Göçmenlik ve iltica politikaları gibi konular, üçüncü sütundan, topluluk ayağı olarak adlandırılacak birinci sütuna taşınmıştır. Bu hareket önemlidir çünkü üçüncü sütunda yer alan konular üye devletlerin yetkileri altındadır ve oybirliğiyle karar vermeyi gerektirir. Göçmenlik üçüncü sütun altına

girdiğinde, Avrupa Kurumları kesinlikle müdahale etme hakkına sahip değildirler. Birlik kurumları bu konulara ancak üye devletler katılmalarını isterlerse müdahale edebilir (Skalnes, 2005, s. 214-215). Üye devletlerin genellikle Avrupa Kurumlarının müdahalesini istemedikleri konuları üçüncü ayağa koydukları çok açıktır. Bu nedenle göç konusunun üçüncü sütundan birinci sütuna aktarılması, gelecekte ortak bir göç politikası oluşturmak için dikkate değer bir öngörüdür.

2.1.2.6. Nice Antlaşması ve Derinleşme Sürecinde Almanya-Fransa Dúellosu

Yeni milenyum Avrupa Birliğı'ne yaklaşırken üye devletler, Avrupa Birliğı'nin artık Soğuk Savaş tehdidi altında olmadığının farkındaydı. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve 1991'de Sovyetler Birliğı'nin yıkılmasının ardından, Doğu Avrupa ülkeleri gözünü köklü Avrupa Birliğı'ne çeviriyordu. Batı Avrupa ülkelerine benzer kökleri olan bu devletler artık komünizmden bağımsızdı. En önemlisi, bir zamanlar Avrupa'yı bölen "demir perde" artık yoktu. 2000 yılında Avrupa Birliğı bir kez daha genişleme kararı aldı ve 2001'de Nice Antlaşması'nı imzaladı (The Treaty of Nice, 2019). Nice Antlaşması'nın rolü, Amsterdam Antlaşması'ndaki eksiklikleri tamamlamak ve Avrupa Birliğı'ni Euro 10 olarak adlandırılan en büyük genişleme sürecine hazırlamaktı. Euro 10 ülkelerinin çoğu, ülkeleri için daha iyi ekonomiler ve sosyal standartlar oluşturmaya çalışan eski komünist devletlerdi.

Nice Antlaşması AB'nin genişleme planları dahilinde önemli bir adım olsa da karar alma mekanizmalarında ki sorunlar ve temsil şeklinin nasıl olacağı konusunda ki anlaşmazlıklar nedeniyle yeterli başarıya ulaşamamıştır. AB'nin ön tekerlekleri olarak kabul edilen Almanya ve Fransa arasında oy dağılımı dengesizliğı nedeniyle bir kriz patlak vermiş ve bu kriz diğer küçük devletler üzerinden büyüyerek AB'yi bir çıkmazın eşiğine getirmiştir. Sonuç olarak AB'nin kurumsallaşma ve derinleşme süreci sekteye uğramış ve problemlerin çözülmesi adına yeni reformların gerekliliğı hissedilmiştir. Buna bağılı olarak sonraki süreçte krize sebep olan tüm meselelerin bir anlamda karara bağlanabileceğı bir Avrupa Anayasasının hazırlanması birincil öncelik haline gelmiştir (The Treaty of Nice, 2019).

Burada siyasi sorunlara paralel seyreden Avro'ya geçiş sürecine değinmek gerekmektedir. Doğu Batı Almanya'nın gerçekleştirdiğı ekonomik ve siyasal birleşme, para politikası anlamında Avrupa içinde bir örnek teşkil etmiştir. Gümrük Birliğı ve

Ortak Pazar'ın ardından artık ortak bir merkez bankasının ve ortak bir para biriminin kurulması gerekmektedir. Fakat parasal birliğin kurulması iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk olarak ortak bir para birimine geçmeden önce üye devletlerin paraları arasındaki değer farklılıklarının giderilmesi için adımlar atılmış ve böylece parasal birliğe geçişin önü açılmıştır. Nitekim ortak bir para birimine geçilmesi için bütün üye ülkelerin ekonomik şartlarının eşit olması gerekmektedir (Dura & Atik, 2007). AB içerisinde ortak para sistemine geçiş ve Avro'nun kullanılmaya başlanması Maastricht Antlaşması ile resmi olarak başlatılmış olsa da takip eden siyasi krizler nedeniyle süreç uzun yıllara yayılmış ve nihayet 2002 yılının Ocak ayında resmen tedavüle girerek banknot ve madeni para olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Parasal birlik sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasi anlamalarda içerir ve AB için bir sonraki adım olan siyasi birliğin kurulması için önemli bir adımdır. Zira siyasi birliğin önünde en önemli engel olarak duran egemenlik unsuru parasal birliğin sağlanmasıyla bazı kapılarını aralamıştır. Özdemir bunu şu şekilde ifade eder, “Her ulusun tarihinden önemli kişilerin resimleri banknotlar üzerinde bulunur. Böylesi ulusal bir sembolden vazgeçerek ortak para birimine geçilmesi, yalnızca ekonomik değil siyasal açıdan da önemli bir karardır. Avro'ya geçen ülkeler, kendi ulusal sembol ve kahramanlarının resimlerinin üzerinde bulunduğu para birimlerini bir kenara bırakarak ortak parayı kullanmaya başlamışlardır” (Özdemir, 2015, s. 331-332). Bu perspektiften değerlendirildiğinde başından beri hem siyasal hem de ekonomik bütünlükten yana olan Almanya AB'nin lokomotif devleti olması nedeniyle Avro'ya geçişi teşvik etmiş ve desteklemiştir.

Almanya sürecin başından beri mücadele ettiği Birleşik Avrupa hayalini gerçekleştirmek, hem siyasi hem ekonomik anlamda bütünleşme sürecini derinleştirmek ve de Amsterdam ve Nice Antlaşmaları sürecinde zuhur eden Fransa-Almanya anlaşmazlıklarının üstesinden gelmek için bağlayıcı bir Anayasayı gerekli görmüştü. Bu doğrultuda bir Avrupa Anayasa Konvansiyonu 2003 senesinde “Avrupa İçin Anayasa” başlığı ile geniş kapsamlı bir Anayasa taslağı hazırladı. Fakat Anayasanın kabul edilmesi için öncelikle doğrudan halk tarafından ya da parlamentolar tarafından onaylanması gerekiyordu. Nitekim Fransa ve Hollanda'nın referandum ile Anayasa aleyhine oy kullanmaları sonucu Avrupa Anayasası girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Vetonun temelinde yatan sebepler önceki sorunlara paralel

olarak Antlaşmanın ulusal yetkilerinin devrini çağrıştıran marş ve bayrak gibi maddeleri içeriyor ve federal bir yapı sunuyor olmasıydı. Buna paralel olarak aynı tarihlerde yeni üye olan ülkelerinde katıldığı Avrupa Parlamentosu seçimlerinin gerçekleşmiş fakat üye ülkelerin vatandaşlarının sandığa gitme hususunda isteksiz olmaları sebebiyle seçimlere katılımın oldukça düşük olduğu görülmüştü. Hatta yeni katılan ülkelerde bile ilginçtir ki durum aynıydı. Bu nedenlerden ötürü 2004, derinleşme anlamında umut dolu adımların atıldığı fakat başarısızlıklarla sonuçlanan bir yıl oldu (Stammen, 2008, s. 201).

Derinleşme açısından hüsrarla sonuçlanan 2004, genişleme açısından tam tersi olarak önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştu. Doğu Almanya'nın Birliğe Batı Almanya ile birleşerek fiilen katılmasının akabinde diğer Doğu Avrupa Ülkelerinin sırasıyla birliğe başvurmaya başlamaları ile heyecanlı bir genişleme süreci başlamıştı. Fakat bu heyecanlı süreç aynı zamanda çözülmesi zor sorunları da beraberinde getirmişti. Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olmak üzere Euro on olarak adlandırılan Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye kabul edilmesi, Avrupa kurumlarında – Avrupa Parlamentosu, Komisyonu, Bakanlar Kurulu – bir revizyonu zorunlu kılmıştı. En sancılı genişleme dalgası olan beşinci genişleme bu nedenle diğerlerinde oldukça farklıydı (Stammen, 2008, s. 202).

2.1.2.7. Lizbon Antlaşması ile Avrupa Anayasası'nın Oluşturulması

Fransa ve Hollanda tarafından Avrupa Anayasası'nın reddedilmesi AB içinde büyük bir buhrana sebebiyet vermiş ve antlaşmanın revize edilmiş bir halinin hazırlanmasını gerekli kılmıştır. Nihayet uzun bir zaman diliminin ardından, Almanya'nın AB Dönem Başkanlığı'nı yürüttüğü 2007'de, AB Anayasal Antlaşması'nın revize edilmiş bir hali olarak Lizbon Antlaşması imzalanmış ve 2009 yılında yürürlüğe girmiştir (Lizbon Antlaşması, 2016). Bu Antlaşma AB'nin derinleşme sürecindeki son önemli aşama olarak bilinmektedir. AB Anayasal Antlaşmasında bulunan ve Fransa ile Hollanda tarafından veto edilme gerekçesi olarak görülen bölümler Lizbon Antlaşması'nda yer almamış fakat Antlaşma temelde korunmuştur.

Yapılan önemli değişiklikler şu şekildedir;

- “Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşma'nın adı "AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma" olarak değiştirilmektedir,
- "Avrupa Topluluğu" ve "Topluluk" ifadeleri "Birlik" ile değiştirilerek AB'ye tüzel kişilik kazandırılmaktadır,
- Konsey Başkanlığı sistemi değişmekte ve iki buçuk yıllığına atanacak bir başkan gelmektedir. Altı aylık dönem başkanlığı sistemi ise, üç ülkenin 18 aylık bir başkanlık takımı oluşturması ile değiştirilmektedir.
- Dış politikada etkililiğin artırılması amacıyla "Dışışleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi" getirilmektedir. Yüksek Temsilci'nin, görevlerini, yine bu Antlaşma da belirtilen Avrupa Dış Faaliyetler Servisi ile iş birliğinde yürütmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, AB Antlaşması yeni Madde 13A, gerekli çalışmaların Antlaşma imzalandığı anda başlaması gerektiğini belirtmektedir.
- Avrupa Komisyonu'nun üye sayısının 2009 yılından itibaren Üye Devlet sayısının üçte ikisi olması öngörülmektedir. AB Üye Devletleri sayısının bu işleme uygun olmaması halinde karar Konsey'e bırakılmaktadır.
- Ulusal parlamentolar, Komisyon tarafından gayri resmî olarak yapılan bilgilendirmenin, sekiz hafta içinde Antlaşma da belirlenen kurum tarafından yapılması şartı ile karar alma süreçlerine yakınlaştırılmaktadır.
- Olağan yasama usulü olarak tanımlanan ortak karar usulünün kapsamının genişletilmesi ile Avrupa Parlamentosu'nun rolü güçlendirilmektedir. AP'ye aynı zamanda Komisyon Başkanı'nı seçme yetkisi tanınmaktadır.
- Yeniden düzenlenen nitelikli çoğunluğa göre, 2014 yılından itibaren kararlar; AB nüfusunun yüzde 65'inin ve üye ülkelerin yüzde 55'inin desteği ile alınabilecektir. Ancak, 2017 yılına kadar üye ülkeler Nice sistemine göre oylama yapılmasını talep edebileceklerdir. Yeni sistem üye ülke nüfuslarının önemini artırmaktadır.
- Antlaşma'nın imzalanmasından bir gün önce Strazburg'da kabul edilecek AB Temel Haklar Şartı, bazı üye devletlerin dışarıda kalmasına rağmen, diğer Üye Devletler için hukuki bağlayıcılık kazanmaktadır.

- Güçlendirilmiş iş birliği, üye devletlerin, AB çerçevesinde, diğer üyeler dâhil olmasalar da gruplar halinde hareket edebilmeleri ilkesine dayanmaktadır. Grup üyeleri, diğer AB Üye Devletleri'ni davet etmeden nitelikli çoğunluk ile karar alabilmektedir. Bu model, dış politikaya ilişkin tüm alanlarda uygulanabilecektir” (Avrupa Birliği, Tarihçe, 2021).

Lizbon Antlaşmasının en önemli sonuçlarında biri de bu antlaşma ile Maastricht'te belirlenen üç sütunlu yapının tamamlanmış olmasıdır. Bunun yanında Maastricht, Nice ve Amsterdam Antlaşmaları ile amaçlanan temel derinleşme politikaları daha sağlam temeller üzerine oturtulmuş ve böylece bugünkü AB'nin anayasal işleyişine önemli katkılar sunmuştur. Lizbon Antlaşmasının imzalandığı 2007 tarihinde Romanya ve Bulgaristan'ın ve 2013'te Hırvatistan'ın katılımıyla AB'nin üye sayısı 28'ye yükselmiştir. Bu dönem aynı zamanda soğuk savaş sonrası Avrupa kıtası için bir dönüm noktasıdır (Türbedar, 2004). 50 yıllık bir bölünmüşlüğü ortadan kalktığına dair bir imaj çizilmiştir. Aday ülkelerin durumu ve Avrupa bütünleşmesinin ulaştığı nokta itibariyle en zorlu dönem olmuştur. Her gerçekleştirilen genişleme sonrası yeni üyeler ve getirdikleri sorunlar nedeniyle kurumsal işleyiş sıkıntıya girmiştir. Artan üye sayısı nedeniyle zorlaşan ortak karar alma mekanizmasındaki sorunları çözmek için farklı stratejilere ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca bu ülkelerin SSCB'den ayrılımlarının akabinde girecekleri demokrasi süreci için AB'nin uyuma dayalı politikalar geliştirmesi gerekliliği doğmuştur (Akşemsettinoglu, 2011, s. 6).

Aday Ülke	AB'ye Üyelik Başvuru Tarihi	Adaylık Tarihi	Müzakerelere Başlama Tarihi
Türkiye	14 Nisan 1987	10-11 Aralık 1999	3 Ekim 2005
Kuzey Makedonya	22 Mart 2004	15-16 Aralık 2005	Konsey Kararı: 25 Mart 2020
Karadağ	15 Aralık 2008	17 Aralık 2010	29 Haziran 2012
Sırbistan	22 Aralık 2009	1 Mart 2012	17 Aralık 2013
Arnavutluk	24 Nisan 2009	27 Haziran 2014	Konsey Kararı: 25 Mart 2020
Potansiyel Aday Ülke	Potansiyel Aday Statüsü	İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının İmzalanması	İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının Yürürlüğe Girmesi
Bosna Hersek	20 Haziran 2003	16 Haziran 2008	1 Haziran 2015
Kosova	18 Şubat 2008	27 Ekim 2015	1 Nisan 2016

Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasında Mevcut Durum

Kaynak: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-genislemesi_109.html adresinden erişilmiştir.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARI VE POLİTİKA OLUŞTURMA ARAÇLARI

Bölümün bu kısmı, ulusal politikaların rekabet ettiği AB prosedürlerini ve kurumlarını inceleyecektir. Politika oluşturma süreci, karmaşıklığı ve ulusal politikalar arasındaki rekabet nedeniyle oldukça tartışmalı olsa da, üyelerin mali güçleri, bölgelerinin büyüklüğü veya nüfusları gibi kendi üstünlüklerini kullanarak diğerleri üzerinde tahakküm kurma girişimlerini önlemek amacıyla gereklidir. AB kurumları ve oy kullanma usulleri belirli bir doğrultuda dizayn edilmiş olsa da genişleme gibi durumların getirdiği yeni koşullara uyum sağlamak için kurumsal reformlarla sürekli değişim içindedirler. AB'nin ana karar alma kurumları Avrupa Komisyonu, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'dur ve tüm politikalar ve mevzuatlar bu kurumsal üçgende meydana gelir. Bu nedenle, ortak politika yapımında her bir ülkenin ağırlığını anlamak için bu kurumların çalışma usullerini incelemek faydalı olacaktır.

Avrupa Komisyonu, yasa önermek için bir mevzuat hazırlar ve bunu görüş için önce Avrupa Parlamentosu'na sonra nihai karar için Bakanlar Konseyi'ne gönderir. Son olarak, Bakanlar Konseyi'nin kararına göre, söz konusu kararı uygular veya uygulamaz. AB genellikle uluslar üstü bir örgüt olarak tanımlansa da, Komisyon bu tanıma uyan yegâne organdır çünkü Delegeler ulusal kaygılarını bir kenara bırakarak Birliğin çıkarlarını bir bütün olarak temsil ederler (McCormick, 2002, s. 88). Avrupa Parlamentosu (AP), AB'nin en temsili kurumudur ve üyeleri, 1979'dan beri üye ülkelerdeki seçmenler tarafından doğrudan seçimlerle seçilir. Bildiğimiz 'Parlamento' tanımına rağmen; Yeni yasa(lar) için teklifler, değişiklikler ve tartışmalar Avrupa Parlamentosunun yetkileri altında yer almaz.

Roma Antlaşması imzalandığından beri, AP'nin karar alma sürecindeki rolü kademeli olarak iyileşmiştir. Roma Antlaşması ile AP'ye bir danışma rolü verildi: Komisyon bir yasa önerdiğinde, AP, yeni yasanın kabul edilmesinden önce bağlayıcı olmayan görüşünü Bakanlar Konseyi'ne bildirebilirdi. Ancak neredeyse her on yılda bir yeni antlaşmaların yürürlüğe girmesiyle AP'nin AB'deki rolü, özellikle de karar alma prosedüründeki rolü artmıştır. Son olarak, Amsterdam Antlaşması ile AP'nin yetkileri, ortak karar prosedürü, onay prosedürü ve denetleme özelliği başlıkları altında yeniden tanımlandı. Diğer kurumlarla karşılaştırıldığında, AP, doğası gereği

Komisyon ve Bakanlar Konseyi'nden nispeten daha demokratik olmasına rağmen, karar almadaki payı ortak karar ve danışma prosedürünün ötesine geçemez (McCormick, 2002, s. 108).

Bu üçgende yer alan kurumlar arasında Bakanlar Konseyi'nin özel bir rolü vardır ki bu da AB'nin karar alma sürecinde ana kurum olarak kabul edilmesidir. Konsey üye devlet hükümetlerinin Bakanlarından oluşur ve diğerlerinden farklı olarak ayrıcalıklı konumu nedeniyle, tüm yasama konuları Konsey tarafından değerlendirilir. Konseyin uzlaşma, pazarlık ve diplomasi yoluyla yürüttüğü karar aşamalarında, ulusal hükümetler kendi toplumlarını nihai kararların ulusal çıkarları desteklediği yolunda tatmin etmelidir. Yani AB düzeyinde tüm üye devletlerin hükümetleri ulusal çıkarlar ve siyasi ideolojiler tarafından motive edilmelidir. Bu bağlamda üye devletler, çıkarların korunmasına yönelik AB düzeyindeki kararları yönlendirmek için, Konsey'i AB'nin en etkili organlarından biri olarak tasarlamışlardır. Ek olarak, 1974'te bu etkiyi pekiştirmek için Avrupa Konseyi kuruldu. Avrupa Konseyi, özellikle iç pazar, dış politika, bütçe anlaşmazlıkları, anlaşma değişiklikleri, yeni üye kabulleri ve kurumsal reformlar gibi siyasi ve ekonomik entegrasyon konularında önemli kararlar alarak Konsey'in işleyişini kolaylaştırır ve aynı zamanda Komisyon'un taahhütleri için genel bir çerçeve çizer (McCormick, 2002, s. 100-101).

Konsey ve Avrupa Konseyi ile ilgili olarak, pazarlık ve koalisyon kurma koşulları, bir uzlaşmaya varmak için devletler arasında özel bir öneme sahiptir. Bu kurumlar, ulusal hükümetlerin delegasyonları tarafından oluşturulduğundan ve kurumsal olarak en güçlü olduklarından, tüm AB ülkeleri, sonucu kendi hedefleri veya beklentileriyle eşleştirmeye çalışırlar. Ulusal çıkarlarını ve ideolojilerini, resmi politika olarak ortaya çıkmak için rekabet ederler. Fakat üye devletlerin ulusal çıkarları veya ideolojileri değişebilir, hatta çelişkili olabilir. Sonuç olarak, devletler birbirlerini ikna etmelidir. Bu nedenle, oybirliğiyle ve Nitelikli Çoğunluk oylaması (QMV) ile pazarlık yapmak ve koalisyon oluşturmak, Konsey'de ve dolaylı olarak Avrupa Konseyi'nde çok önemli bir hamledir.

Oybirliğiyle belirlenen politikalarda, her hükümet kendi tercihlerine en yakın olası politikayı tercih ederse, veto mekanizması nedeniyle mevzuat için bir anlaşma veya mutabakat olmayacaktır. Ayrıca süreç statükonun ötesine geçmeyecektir (Council of the European Union, 2020). Bu nedenle, Konsey ve Avrupa Konseyi şemsiyesi

altında üye ülkeler tercihlerini tartışır ve pazarlık yapar. Hükümetler, bazı değiş tokuşları ve ekstra teşvikleri kullanarak diğer üyeleri teklifleri için ikna etmeye çalışırlar. Teklifler diğer üyelerin ilgisini çekiyorsa, politikayı veto etmek yerine uzlaşmaya gidebilirler. Örneğin Fransa, Batı Almanya tarafından AB Ekonomik ve Parasal Birliği'nin onaylanmasının ardından Almanya'nın yeniden birleşmesini kabul etti; aynı şekilde Güney Avrupa Ülkeleri kendilerine ekstra fon tahsis ettikten sonra son genişlemeye razı oldular. QMV kapsamında politika oluşturma, pazarlığın yanı sıra koalisyon oluşturmaya da önem vermektedir. QMV kapsamına giren sayılar toplam oyların %71'ine sahip olmalıdır. Dolayısıyla, pazarlık gibi, koalisyonlar oluşturmak çok faydalı bir yöntem olabilir.

Bu bağlamda Fransız-Alman eksen, pazarlık gücü ve etkisi diğerlerinden görece daha yüksek olduğu için her zaman kritik olmuştur. Hem ekonomik hem de siyasi olarak AB'nin lokomotifleri olarak bilinen bu ülkeler toplam oyların 1/5'ine sahiptirler. Bu nedenle küçük devletlerin bu entegrasyoncu koalisyona katılması veya yeni bir koalisyon kurması faydalı olacaktır. Örneğin, Polonya'nın Weimar Üçgeni adı altında Almanya ve Fransa ile giderek artan etkileşimi, daha büyük bir koalisyon için temel bir yol olarak düşünülebilir. Aslında, Weimar Üçgeni yeniden canlanırsa, Polonya QMV'deki önemli anahtar aktörlerden biri haline gelebilir (Council of the European Union, 2020).

Diğer taraftan Konsey, Zirvelerde yapılan üye devletlerin zorlu tartışmalarına ve müzakerelerine açıktır. Bu seviyedeki ulusal tartışmaların sonucu, masanın etrafındaki eyaletlerin pazarlık gücüne bağlıdır. Moravcsik, Avrupa bütünleşmesi tarihinin daha büyük üye devletlerin tercihlerinden etkilendiğine inanmaktadır. Onun bakış açısına göre, hükümetler arası konferanslar sırasında ve antlaşmaların sonucundan, büyük devletlerin etkileri kolaylıkla tespit edilebilir (Moravcsik, 1998, s. 5-18). Bu konudaki yaklaşımı, Moravcsik'in 1955'ten 1993'e kadar AB'nin en büyük beş hükümetler arası pazarlık iddialarına ampirik destek sağlayan Jonathan Slapin tarafından da paylaşılmaktadır. Daha büyük ile kastedilen, üye devletin Avrupa GSYİH'sı, bütçeye katkısı, nüfusuna göre belirlenen oy sayısı vb. sosyo-ekonomik kapasitesidir. Avrupa entegrasyonu en iyi, AB'nin en büyük üç üye devleti olan Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık arasındaki bir dizi önemli hükümetler arası pazarlık olarak anlaşılabilir. Aşağıdaki Tablo 4, AB'nin mevcut büyük patronları

üzerinden demografik, ekonomik ve politik göstergeler sunmaktadır (Slapin, 2006, s. 54).

	Bölge (km)	Nüfus (milyon)	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Resmi Döviz Kuru - Milyar \$)	GSYH – kişi başı (\$)
Almanya*	357	82,1	2.872	31.900
Birleşik Krallık*	244	60,7	2.346	31.800
Fransa*	547	63,7	2.149	31.100
İtalya	301	58,1	1.785	30.200
İspanya	504	40,4	1.084	24.400
Hollanda	41	16,5	612	32.100
Belçika	30	10,3	369	33.000
İsveç	449	9	373	32.200
Avusturya	83	8,1	310	34.600
Danimarka	43	5,4	257	37.000
Finlandiya	338	5,2	199	33.700
Yunanistan	131	10,7	223	24.000
Portekiz	92	10,6	176	19.800
İrlanda	70	4,1	204	44.500
Lüksemburg	2	0,4	34	71.400
Polonya	312	38	337	14.300
Çek Cumhuriyeti	78	10,2	118	21.900
Macaristan	93	9,9	113	17.600
Slovakya	48	5,4	47	18.200
Slovenya	20	2	37	23.400
Latviya	64	2,2	16	16.000
Litvanya	65	3,5	30	15.300
Estonya	45	1,3	13	20.300
Kıbrıs (GKRY)	9	0,7	16	23.000
Malta	0,3	0,4	5	21.000
Bulgaristan	110	7,3	28	10.700
Romanya	237	22,2	80	9.100

Tablo 4. Demografik, Ekonomik ve Politik Göstergeler

Kaynak: CIA, the World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> adresinden erişilmiştir. Çev. Kübra Nur Eyüboğlu.

Sonuç olarak Putnam ve Moravcsik gibi bilim adamları, devletler arasında önemli anlaşmaların müzakere edildiği masada ele alınan bu tür politikaları

tanımlamak için “iki aşamalı oyun” veya “hükümetler arası pazarlık” kavramlarını kullanırlar. Bu yeni trendle birlikte hükümetler, onları görevde tutmak için kurucu unsurları olan halkın görüşlerini dikkate alır (Moravcsik, 1998). Pazarlık sadece müzakere masasında değil, aynı zamanda bir toplumu oluşturan iç güçler arasında da gerçekleşir. Ayrıca, AB'nin kurumsal yapısı ve karar alma prosedürleri, en alttan gelen talepleri bir araya getirmek ve bunları politika yapıcıların önüne koymak için tasarlanmış olup, en etkili olanın tercih edilmesine izin vererek Avrupa politikası haline gelmektedir.

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KAPANMA STRATEJİLERİ

2.3.1. Dahil Etme: AB’nin İlişkisel-Kimlik Uyum Stratejileri Bağlamında Genişleme Motivasyonu

AB’nin genişlemesiyle ilgili en yaygın inanç, tam üyelik için başvuran devletlerin eşi görülmemiş coşkusudur. Geçerli bir öncül olsa bile, genişleme sürecini tetikleyen tek uyarıcı değildir. AB'nin bir bütün olarak genişlemeden ne beklediğini düşünmek daha önemlidir. Aslında, AB tarihi boyunca genişleme turları incelendiğinde, AB ve üye devletlerinin genişleme politikasının gerekçeleri olarak, ekonomik, siyasi ve kimlik bağlamında üç anahtar kavram öne çıkıyor (Long, 1997, s. 2).

Birincisi, ilişkisel stratejiler bağlamında genişlemenin yani yeni üyeler dahil etmenin refahı arttıracığına olan inançtır. 400 milyondan fazla nüfusu olan AB, ekonomik büyümeyi canlandırmak için her zaman yeni pazarlara ve ekonomik ittifaklara ihtiyaç duyar. Bu nedenle, genişleme yoluyla yeni pazarlar, Avrupa pazarının boyutunu artırarak AB’nin ekonomik çıkarlarına hizmet edebilir. Bunun yanı sıra, AB yeni üyelerin dünya ticaretindeki payını artırdığı için, uluslararası bir ekonomik aktör olarak küresel alanda da statüsünü ve meşruluğunu artırabilir ve böylece dünya ticaretinin gelişmesinde giderek daha etkili bir aktör haline gelebilir. AB’nin genişleme yönünde siyasi motivasyonu ise kendi güvenliklerini garanti altına almanın bir yolu olarak dahil edilen bölgelerde, istikrar, hukukun üstünlüğü ve demokrasiyi temin etmektir. David Long, genişlemenin güvenlik yönüne odaklanır ve

Batı Avrupa'nın güvenlik endişelerinin Orta ve Doğu Genişlemesinde öncekilerden daha önemli bir rol oynadığını iddia eder (Long, 1997, s. 3).

Kimliğe gelince, kimlik uyum stratejileri bağlamında coğrafi ve kültürel olarak Avrupa toplumlarının bir çatı altında toplanması önemli bir motivasyondur. Ekonomik ve politik nedenlerle karşılaştırıldığında, net kazançlardan ziyade soyut değerlere sahiptir, ancak yine de diğerleri kadar etkilidir. Roma Antlaşması'nda öngörüldüğü gibi aynı coğrafyaya ait olmak, AB üyesi olmanın ön koşuludur. Avrupa motivasyonunu harekete geçirmek için Avrupa değerleri paylaşılmalıdır. Avrupalı kimliği Avrupa Birliği bağlamında en tartışmalı konudur. Avrupalılık, Hristiyan aleminin muğlak mefhumundan anti-komünist modele kadar birçok farklı biçimde zamanla şekillenmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso 2007'de Avrupa Parlamentosunda gerçekleştirdiği konuşmasında bu durumu şu şekilde tanımlamıştır (Long, 1997, s. 6).

“Avrupalı değerlerimiz, istediğimiz ve değer verdiğimiz Avrupa'nın özünün altını çiziyor: Barış, özgürlük, demokrasi, refah ve adaletten oluşan bir Avrupa. Avrupa'nın savaştan ve totaliter rejimlerden arınmış 27 ülkeyi içerecek şekilde genişlemesi ve entegrasyonu, 21. yüzyılın küresel dünyasında, bu değerlerin gücünün ve tarihten çıkardığımız derslerin altını çiziyor. Kültürel ve dini çoğulculuk, güçlü bir Avrupa değeridir. Geleneklerin, kültürlerin, dillerin ve ulusların çeşitliliğine dalmış durumdayız ki bu biz Avrupalılara bahşedilmiş değerli bir armağandır. Ve diyalog, çeşitlilik içinde bölünmekten ziyade birliğimizi zenginleştirmenin yoludur. Kültürel çeşitliliğin, Avrupa'nın gücünü, değerlerini ve çıkarlarını destekleyen bir kaynak olduğuna kuvvetle inanıyorum.” (José Manuel Barroso President of the European Commission On the occasion of the inaugural speech of the President of the European Parliament Plenary session of the European Parliament Strasbourg, 13 February 2007, 2007)

Buna ek olarak, Andrew Moravcsik ve Anna Mileta Vachudova genişlemenin mevcut ve potansiyel üyelerin ortak çıkarlarına dayandığını savunuyorlar (Moravcsik & Vachudova, 2002, s. 1). AB liderleri genişlemenin daha uzun vadeli ekonomik ve jeopolitik faydalar sağladığını düşündükleri için katılımı destekliyorlar. Bu nedenle özellikle karar alma prosedürü sırasında pazarlık yetkisine sahip olan AB'nin çekirdek üye ülkeleri, genişleme politikasının ilerlemesini etkilemektedirler. Bugün AB'nin en etkili üyeleri olan Almanya ve Fransa bu durumdan herhangi bir devletten çok daha fazla yararlanıyorlar.

2.3.1.1. Almanya'nın Orta ve Doğu Avrupa'ya Genişleme Motivasyonu

Bu bölümde, AB karar alma sürecinde en güçlü aktörlerinden biri olan Almanya'nın genişleme tercihlerine ilişkin politikaları incelenecek ve genel retorik olarak genişlemenin arkasındaki motivasyonlar değerlendirilecektir. Michael Baun'a göre Almanya'nın doğu genişlemesine verdiği desteğin birincil nedeni güvenlidir (Baun, 1997). Tarihi boyunca bölgesel istikrarsızlıklardan mustarip olan Almanya, Demir Perde'nin kaldırılmasının ardından yeni konjonktürü yeni bir tehdit olarak algılamış ve bu nedenle Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin- jeopolitik kaygıları ve siyasi istikrarı göz önünde bulundurarak- Avrupa Birliği'ne entegrasyonunu desteklemiştir. Bu yaklaşıma göre Almanya genişlemeden iki şekilde fayda sağlayacaktır. Birincisi, Almanya artık AB'nin doğu sınırını oluşturmayacak ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye entegrasyonu sayesinde otoriter rejimlerin geri dönüşünü ve hatta bu ülkelerin Rusya ile olası ittifakları engelleyebilecektir (Wood, 2003, s. 281-306). İkincisi, göçmenlik, organize suçlar ve çevresel riskler yoluyla Almanya'nın güvenliğini ve refahını tehdit eden ve istikrarsız bir arka bahçe olarak görülen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, AB entegrasyonu sayesinde siyasi istikrara kavuşacak ve böylece Almanya'nın güvenliğini garanti altına alınabilecektir (Tewes, 1998, s. 121).

Almanya'nın doğu genişlemesine verdiği desteğin ikinci nedeni ekonomik çıkarlarıdır. 100 milyon tüketiciye ve 10%'un üzerinde yıllık tüketim artış oranına sahip olan Orta Avrupa ülkeleri, büyük ölçüde AB'nin ve büyük ölçüde Almanya'nın ihracatı için önemli bir pazarı temsil etmektedir. 1989'dan beri Almanya'nın Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ticareti kademeli olarak gelişmiş ve Alman İstatistik Ofisi ve Eurostat gibi resmi istatistik bürolarının açıklamalarına göre Almanya, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin yüzde 52'sinin en önemli ticaret ortağıdır (Lowry & Templeman, 1997) Ayrıca, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gelişmekte olan ülkeler olduğundan, Alman makinelerine ve yeni teknolojilere olan talepleri, Almanya'nın toplam dış ticaretindeki payını yüzde 10'luk bir seviyeye yükseltmektedir (Martin, "Eastern Enlargement: The View from Berlin", 2001, s. 21). Dahası, AB çerçevesinde Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile entegrasyon, rekabet güçlerini artırmak isteyen Alman şirketlerine düşük maliyetli üretim tesisleri ve de nispeten ucuz ve yüksek vasıflı işgücü gibi ideal koşulları da sağlayabilecektir. Bu fırsatların ışığında, iş toplulukları,

ticaret ve endüstriyi temsil eden kuruluşlar, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ticareti geliştirmek için bu ülkelerin entegrasyonu doğrultusunda kapsamlı lobi faaliyetleri yürütmüşlerdir. Bunların arasında Alman Ticaret ve Sanayi Odası (DIHT) projenin en güçlü savunucusudur (Martin, 2001).

Almanya'nın doğu genişlemesine verdiği desteğin üçüncü nedeni ahlaki yükümlülüktür. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, neredeyse tüm Alman siyasi liderleri doğu genişlemesi için sorumluluk hissetmiştir. Bu liderler, Orta Avrupa'nın yeni demokrasilerine 1989 yılında Almanya'nın barışçıl birliğini sağladıkları için bir borçluluk duygusu taşımaktadırlar. Nitekim o dönemde Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya olmak üzere dört Orta Avrupa ülkesinden oluşan Visegrad grubunun özgürlük mücadeleleri ve Çekoslovakya'daki direniş, Almanya'nın yeniden birleşmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca, Nazi rejiminin geçmişte büyük bir saldırganlıkla Avrupa'yı bölmek için, Batı'da demokrasiye ve Doğu'da geri kalmışlık ve diktatörlüğe yol açmış olması, Almanya'nın ahlaki yükümlülüğünü tetikleyen bir diğer faktördür. Sonuç olarak Almanya, Orta ve Doğu Avrupa genişlemesini destekleyerek ahlaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyi amaçlamıştır (Martin, 2001).

Almanya'nın doğu genişlemesine verdiği desteğin dördüncü nedeni ise ortak kimlik argümanıdır. Hem Almanya hem de Birliğe başvuran Doğu Avrupalı devletler, ortak kültürel geleneklere atıfta bulunarak kolektif anlayışın teşvik edildiği Avrupa'ya dönüş argümanını kullanmışlardır. Almanya ile ortak tarihi ve dini değerlere sahip Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe katılımları, Birlik içinde Almanya'nın statüsüne katkı sağlayacağı için stratejik olarak çok önemlidir (O'Brennan, 2012).

Almanya'nın son genişleme motivasyonunun, AB içindeki etki alanını geliştirme niyetiyle gizli bir gündeme dayandığını söylemek yanlış olmasa gerek. Bu bağlamda, Almanya'nın özellikle Visegrad devletlerinin dahil edilmesine yönelik istekliliği örnek gösterilebilir. Peki, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan'ın AB üyeliği, Almanya'nın AB yapısındaki etki alanını nasıl etkileyebilir? Her şeyden önce, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan'ın ABD'nin Güney Amerika'sı gibi sadece Almanya'nın arka bahçesi olmadıkları, aynı zamanda Almanya ile birlikte ortak tarihi mirasları paylaştıkları dikkate alınmalıdır (Keukeleire & Delreux, 2014). Almanya'nın 19. yüzyıldan İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar

bu bölgelere kısmen veya tamamen hâkim olduğu bir gerçektir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda milyonlarca Alman sınır dışı edilmiş olsa da, binlerce Alman hala aynı bölgelerde (Polonya'nın Silezya'sı, Çek Cumhuriyeti'nin Sudetenland'ı vb.) yaşıyor. Bu tarihsel motivasyonun yanı sıra, Soğuk Savaş sonrası dönemde Almanya'nın giderek artan ekonomik ağırlığı, Almanya'nın AB'deki etki alanını geliştirmesi için bir fırsat yaratmıştır. Bu nedenle Almanya, Visegrad devletlerinin AB'ye yönelik tutumlarını etkilemiş ve Avrupa entegrasyonunun seyrini değiştirerek bu ülkelerin 2004 yılında Birliğe katılmalarına ön ayak olmuştur (Keukeleire & Delreux, 2014).

2.3.2. Dışlama-Dahil Etme: AB Bariyerinin Önünde Üyelik Kriterleri

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun (AKÇT) kuran Paris Antlaşması'nda temel koşul, Altılar'ın güçlerini birleştirerek ekonomik bir birlik sağlaması iken, Roma Antlaşması'nın 237. Maddesinde yer alan “Her Avrupa devleti Topluluğa üye olmak için başvuru yapabilir” ibaresi ile topluluğa katılabilmenin temel koşulunun Avrupalı kimliği olduğu vurgulanmıştır (Keukeleire & Delreux, 2014).

Temeli atılıp kolonlarını yerleştirilen Birlik artık Doğu Avrupa Ülkelerine doğru genişleme sürecine girince, bu ülkeleri kendi yapı kalitesine uygun malzemeler haline getirerek Birliğe dahil etmek için birtakım üyelik kriterleri ihtiyacı duymuştur. Nitekim 1993 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde, Birliğe üye olmak için müracaat eden aday ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılamaları gereken bu kriterler belirlenmiştir. Kopenhag Kriterleri olarak bilinen bu kriterler ile aday ülkelerin AB mevzuatına uyum sağlamaları dolayısıyla AB ekonomisi ve demokrasisi ile uyumlu hale getirilmeleri hedeflenmiştir (Sedelmeier, 2005, s. 79). Kopenhag Kriterleri; siyasi, ekonomik ve AB mevzuatına uyum kriterleri olmak üzere üç ana minvalde toplanmıştır ve bunlar üzerinden ilerleme raporlarının yayınlaması ve müzakere süreçlerinde fasılların açılıp kapanması şeklinde uygulanmaktadır. Siyasi kriterler, hukukun üstünlüğü ve demokrasiyi güvence altına almak adına gerekli yasal düzenlemelerin sağlanmasını ve insan haklarına ve azınlık haklarına saygı ve bu hakların korunmasını garanti edecek kurumların tesis edilmesini şart koşar (Güran, 2002, s. 205). AB'nin en etkili yumuşak gücü olarak kabul edilen siyasi kriterler

stratejisi ilk kez bu ilkelerin aktif olmadığı Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın adaylık süreçlerinde uygulanmış ve kısa sürede etkili olmuştur. Kopenhag Kriterlerinin belirlenmesinin ardından Merkezi ve Doğu Avrupa genişlemesinde de insan hakları ve demokrasi standartlarına uymaya teşvik eden bu kriterler etkili şekilde uygulanmış ve uygulanmaya devam etmektedir. Ekonomik kriterler,

Birlik içindeki rekabet ortamına karşı dayanıklı ve piyasa güçleriyle başa çıkma kapasitesine sahip, işleyen ve istikrarlı bir ekonomiye sahip olmayı şart koşar. AB mevzuatına uyum kriterleri ise, AB'nin siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedefleri doğrultusunda aldığı kararları uygulayabilme ve yasalara uyum sağlama şartı koşar. (Güran, 2002).

KOPENHAG KRİTERLERİ	
Siyasi Kriterler	Demokrasi Hukukun Üstünlüğü İnsan Haklarına Saygı
Ekonomik Kriterler	İşleyen bir pazar ekonomisi AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı çıkabilme kapasitesi
AB Müktesebatına Uyum Kriterleri	Aday ülkenin, AB müktesebatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesi

Tablo 5. Kopenhag Kriterleri

Diğer taraftan, 1995 yılında gerçekleştirilen Madrid Zirvesi'nde, Birliğe üye olmak için müracaat eden aday ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmek için sadece AB müktesebatını iç hukuklarına aktarmalarının yeterli olmadığı, aynı zamanda bu mevzuatı uygulayacak idari ve hukuki yapıların oluşturulması gerektiği belirtilmiş ve bu yükümlülük yeni bir katılım koşulu olarak sunulmuştur. İdari kapasite kriteri olarak kabul edilen ve Madrid Kriteri olarak da adlandırılan bu koşul, AB üyeliğinin gerektirdiği karşılıklı güven açısından önemlidir (Avrupa Birliği'nin Genişlemesi, 2020).

Kopenhag Kriterleri ve Madrid Kriterinin yanı sıra, 1997'de Komisyon, AB'nin bir sonraki yüzyıl için tahayyül ettiği genişleme perspektifini ve mali çerçevesinin ana hatlarını ortaya koyan Gündem 2000'i hazırlamıştır. Aday ülkelerin başvurularıyla ilgili Komisyon görüşlerinin de yer aldığı Gündem 2000'de her ülkenin durumu katılım kriterleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmiştir (Bachtler, 1997, s.

10). Sadece aday ülkelerin 1997'ye kadar sergilediği performansın bir değerlendirmesini değil aynı zamanda geleceğe yönelik performans beklentilerini de içeren Gündem 2000'de yeni bir koşul ileri sürülmüş ve Aday ülkelere *iyi komşuluk ilişkileri tesis etme şartı koşulmuştur*. Buna göre, aday ülkeler kendi aralarındaki sorunları ve hatta üçüncü ülkelerle olan sınır ihtilaflarını çözmek zorundadırlar. Bu aşamada ihtiyaç duyulması durumunda Uluslararası Adalet Divanı'nda başvurabilecekleri ifade edilmiştir.

Genel anlamıyla bu kriterler aday ülkelerin, Birliğin vaat ettiği havuçları alabilmeleri için yerine getirmeleri gereken şartlarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda aday ülkeler en büyük ödül olan üyelik/dahil edilme hakkını elde etmek için gerekli reformları yaparak mevzuatlarını AB ile uyumlu standartlara getirmeye çalışırlar. Adaylıktan ziyade- birleştirme ekseninde- birçok konuda iş birliğine dayanan komşuluk politikası kapsamındaki ülkelere belirli alanlarda yaptıkları reformlarla Birliğin ekonomik teşviklerinden faydalanmaya çalışırlar. Sobacı'nın deyişiyle aslında AB kriterlerinin temel mottosu şudur; “Almak için, yap” (Sobacı, 2011). Aday ülkenin AB'ye üye olma hızı bu kriterleri yerine getirebilme kabiliyetleriyle paralel olarak ilerler fakat bununla birlikte AB'nin yeni üyeleri özümseme kapasitesi de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.3.2. Birleştirme: AB'nin Üçüncü Ülkelerle İş Birliği Bağlamında “Stratejik Ortaklık”

Kapanma stratejilerinin dahil etme ve dışlama haricinde üçüncü ayağı olan birleştirme stratejisi, Avrupa Birliği'nde “Stratejik Ortaklık” (SO) adı altında yer etmektedir. AB literatüründe açık bir tanımı veya hukuki bir dayanağı bulunmayan “Stratejik Ortaklık” yöntemi, AB'nin üçüncü ülkelerle yapmakta olduğu ve çeşitli sektörleri kapsayan üyelik dışı bir iş birliği modelidir. İlk kez 2003 yılında kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi (European Security Strategy/ESS) ile zemini hazırlanan kavram, 2010 yılında Avrupa Konseyi tarafından yeni bir dış politika aracı olarak gündeme getirilmiş ve bu tarihten itibaren birçok ülke ile iş birliği anlaşmaları gerçekleştirilmiştir (Cihelková, Nguyen, Fabuš, & Čimová, 2017 , s. 729). Küresel konulardan geri kalmak istemeyen AB'nin asıl amacı, SO vasıtasıyla her geçen gün birbirleriyle daha bağımlı hale gelen dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirerek, AB

değerlerini ve çıkarlarını uluslararası zeminde korumak ve meşruluğunu artırmaktır. Dahası, Stratejik Ortaklıklar vasıtasıyla üçüncü ülkelerle ekonomik, diplomatik ve ticari iş birliği geliştiren AB, bu süreçte bu ülkelerin AB modelini taklit ederek AB'nin kural ve normlarını uygular ve benimser hale geleceklerini düşünmektedir (Ferreira-Pereira & Guedes, 2016). Bu bağlamda Stratejik Ortaklık türlerinin temel amaç ve hedefleri, AB'nin iş birliği geliştirdiği ülkelere göre de farklılık göstermektedir (EU Strategic Partnerships With Third Countries, 2012). Aşağıda ki tabloda detaylandırıldığı üzere, AB 2011'de SO bağlamında 10 ülke ile iş birliği geliştirmiştir (Renard, 2011).

Ülke İsmi	Avrupa Birliği ile Stratejik Ortaklık Geliştirme Tarihi	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Trilyon Dolar)	Avrupa Birliği'nin Toplam İhracatı İçindeki Payı	Avrupa Birliği'nin Toplam İthalatı İçindeki Payı
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	Gayri Resmi Stratejik Ortaklık	15,094	%17	%11
Çin	2003 Ortak Zirve	7,298	%9	%17
Japonya	Gayri Resmi Zirve	5,867	%3	%4
Brezilya	2007 Ortak Zirve	2, 477	%2	%2
Rusya	Gayri Resmi Zirve	1, 858	%7	%12
Hindistan	2004 Ortak Zirve	1,848	%3	%2
Kanada	Gayri Resmi Zirve	1,736	%2	%2
Meksika	2008 Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi	1,115	%2	%1
Güney Kore	2010 Ortak Zirve	1,116	%2	%2
Güney Afrika	2007 SO Ortak Eylem Planı	408	%2	%1

Tablo 6. 2011 Yılına Göre Avrupa Birliği'nin Stratejik Ortaklıkları

Kaynak: <https://epthinktank.eu/2012/10/02/eu-strategic-partnerships-with-third-countries> adresinden erişilmiştir. Çev. Kübra Nur Eyüboğlu.

Stratejik Ortaklığın Türkiye'deki tezahür şekli “Ayrıcalıklı Ortaklık” olarak adlandırılmıştır. 2000'lerin başından itibaren başta Fransa olmak üzere Almanya ve Avusturya'daki merkez sağ eğilimli parlamenterler, Türkiye'nin tam üyeliğinden ziyade “Ayrıcalıklı Ortaklık” adı altında onunla çeşitli alanlarda iş birliği yapmayı

talep ederler. “Ayrıcalıklı Ortaklık”ın gerekçeleri olarak şu ifadeler ileri sürülmektedir; Türkiye üyelik kriterlerini yerine getiremez, Türkiye Avrupalı değil, Avrupa’nın komşusudur, Türkiye ile Avrupa arasında kültürel farklılıklar vardır, Türkiye’nin nüfusunun yoğun ve yoksul olması sebebiyle üyelik maliyeti çok yüksektir. Fakat bütün bunlara rağmen Türkiye’nin AB için ekonomik, daha da önemlisi güvenlik bağlamında vazgeçilmez bir ortak olduğu su götürmez bir gerçektir. Ayrıcalıklı Ortaklık bağlamında önerilen iş birliklerinin başında kişilerin serbest dolaşımının bulunmadığı fakat ekonomik bütünleşme anlamına gelen Gümrük Birliği ve Göç konusu bulunmaktadır. Bu konu, çalışmanın 3. Bölümünde yeniden detaylandırılacaktır (Dedeoğlu & Gürsel, 2010).

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM MÜZAKERELERİ

Aday ülkelerin AB’ye üyelik sürecinde yürütülen müzakerelerle, bu ülkelerin yerine getirmesi gereken çalışma başlıkları ele alınır ve hangi koşullar altında üyeliğe dahil edilebilecekleri belirlenir. Öncelikle aday ülkeler, AB’nin tüm anlaşma, tüzük ve protokollerini içeren müktesebatını benimsemek ve uygulamaya koymak zorundadır. Bundan sonra müzakere edilecek husus aslında ülkelerin müktesebatı uygulama takvimidir. Magen’in ifadeleriyle müktesebat iki amaca hizmet etmektedir; Birliğin iç düzeninin ve Avrupalı kimliğinin korunması ve Birlik dışındaki ülkelerin Avrupalı kimliğine dönüştürülmesi (Magen, 2007). 2004 yılındaki Brüksel Zirvesi’nde aday ülkelerle yürütülecek katılım müzakerelerinin bir müzakere çerçevesine dayandırılması kararlaştırılmıştır. Müzakerelerin içeriği, müktesebatın geniş kapsamı ve sürekli gelişmesi sebebiyle bir dizi fasıla bölünmüş ve 2005 yılı itibariyle müzakereler 35 başlık altında yürütülmeye başlanmıştır. Türkiye içinde geçerli olan bu müktesebat başlıkları şu şekildedir;

1. Malların Serbest Dolaşımı
2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunum Serbestisi
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı

5. Kamu Alımları
6. Şirketler Hukuku
7. Fikri Mülkiyet Hukuku
8. Rekabet Politikası
9. Mali Hizmetler
10. Bilgi Toplumu ve Medya
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
13. Balıkçılık
14. Ulaştırma Politikası
15. Enerji
16. Vergilendirme
17. Ekonomik ve Parasal Politika
18. İstatistik
19. Sosyal Politika ve İstihdam
20. İşletme ve Sanayi Politikası
21. Trans-Avrupa Ağları
22. Bölgesel Politika
23. Adli Konular ve Temel Haklar
24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
25. Bilim ve Araştırma
26. Eğitim ve Kültür
27. Çevre
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
29. Gümrük Birliği
30. Dış İlişkiler
31. Dışişleri, Güvenlik ve Savunma Politikası
32. Mali Kontrol
33. Mali ve Bütçesel Hükümler
34. Kurumlar
35. Diğer konular (Metin, 2021)

Bu 35 faslın her birinin açılışından önce AB müktesebatı ile aday ülkelerin ulusal mevzuatının karşılaştırıldığı fasıl tarama süreci başlatılır. Tarama sürecinin sonunda farklılıklar tespit edilerek her müktesebat başlığı için bir rapor hazırlanır ve fiili müzakereler başlatılır. AB üye ülkelerinin daimî temsilcileri ve aday ülkelerin Müzakere Heyeti arasında gerçekleştirilen bu görüşmelerde her fasıl tek tek müzakereye açılarak yeterli görülen fasıllar geçici olarak kapatılır. Burada amaç AB yasalarının aday ülke yasalarına aktarılması ve uygulanması noktasında bir takvim oluşturulmasıdır. Her bir fasıl öncesinde AB Kopenhag Kriterleri bağlamında aday ülkenin yerine getirmesi gereken yükümlülükleri ve bu koşullara bağlı olarak verebileceği mali destekleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi'ni hazırlar. Bundan sonra aday ülke müktesebata uyum açısından mevcut durumunun yanı sıra siyasi, ekonomik, sosyal, hukuki, idari birçok alanda kendi ulusal sisteminde yapacağı değişiklikleri ve reformları içeren bir Ulusal Program hazırlar ve uygulamalar için öngördüğü zaman çizelgesini bildirir (Metin, Avrupa Birliği Tarihçesi, Kuruluşu ve Genişlemesi, Kurumsal ve Hukuksal Yapısı ve AB'ne Üyelik, 2020).

AB düzenli olarak hazırladığı İlerleme Raporları ile aday ülkelerin süreç boyunca kaydettiği uyum, uygulama ve yürütmeye ilişkin gelişmelerini takip ederek Ulusal Programda belirtilen hususların yerine getirilip getirilmediğini, eksikliklerini ve alınan mesafeyi aday ülkeye ve kamuoyuna duyurur. Nitekim aday ülkelerin bir sonraki aşamaya geçmesi için mevcut konulardaki gelişimini tamamlaması gerekmektedir. Aday ülkelerin gerekli kriterleri karşıladığı saptandıktan sonra taslak bir Katılım Anlaşması hazırlanır ve onaylanmak üzere Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'na sunulur. Oybirligi ile verilen onay sonrası Antlaşma hem AB üyesi olan ülkelerde hem de aday ülkede onaylanarak yürürlüğe girer (İbrahim, 2006, s. 304).

2.5. AB'NİN GELECEK İNŞASINDA POTANSİYEL ADAYLAR

2018 yılına gelindiğinde AB Komisyonu AB'nin geleceği bağlamında Batı Balkanlar vizyonunu harekete geçirmiştir. Rusya ve Çin gibi ülkelerin Batı Balkanlar'da etkisini artırmasını istemeyen AB bunun önüne geçmek için 6 Şubat 2018 tarihinde Batı Balkanlar Stratejisini yayımlayarak bu bölgede genişlemek için ilk adımını atmıştır. Böylece Aralık 2018 itibarı ile AB kapısında Türkiye'nin yanı sıra 4

Balkan ülkesi pozisyonunu almıştır; Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk.

Mevcut durumda AB ile Türkiye arasında katılım müzakereleri sürmektedir fakat bu kısım üçüncü bölümde detaylandırılacaktır. 2006'da bağımsızlığını ilan eden Karadağ 15 Aralık 2008 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Avrupa Komisyonu, 9 Kasım 2010 tarihinde olumlu görüşle karşılık vermiş fakat müzakerelerin başlayabilmesi için ülkenin yedi öncelikli alandaki şartları yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır (Karadağ, 2019).

22 Aralık 2009 tarihinde üyelik başvurusunda bulunan Sırbistan ise, soykırım ve savaş suçları işlemekle suçlanan siyasilerinin Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne sevk edilmesi noktasında gerekenleri yapmaması nedeniyle AB tarafından önce eleştirilmiş fakat sonra Avrupa Komisyonu tek bir şartı yerine getirmesi karşılığında Sırbistan'ın üyelik müzakerelerine başlayabileceğini ilan etmiştir. Bu şarta göre Sırbistan tanımadığı Kosova ile ilişkilerini normalleştirmek ve Sırbistan ile Kosova arasında yürütülen Belgrad-Priştine diyalogunda ilerleme kaydetmek zorundadır. Bu doğrultuda adımlar atan ve Kosova'nın bölgesel platformlarda temsili ve bütünleştirilmiş sınır yönetimini kabul eden Sırbistan 1 Mart 2012'de aday ülke olarak kabul edilmiş ve ardından 21 Ocak 2014 tarihinde üyelik müzakerelerine başlanmıştır (Sırbistan, 2019).

AB'nin Batı Balkanlara yönelik genişleme politikasında ayrı bir öneme sahip olan Makedonya 22 Mart 2004 tarihinde üyelik başvurusunu yapmasına rağmen, Yunanistan ile arasındaki isim anlaşmazlığı nedeniyle AB sürecinde bir çıkmaza girmiştir (Mungan, Avrupa'nın Etnik Parselasyonu, 1998, s. 104). Yunanistan Avrupa Komisyonunun tüm çabalarına rağmen Makedonya'nın anayasal ismini kullanmasının kendi kuzey topraklarındaki Makedonya bölgesi üzerinde hak iddiası oluşturabileceği korkusuyla ülkenin AB müzakere sürecini ısrarla baltalamıştır (Kuzey Makedonya, 2020).

28 Nisan 2009 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunan Arnavutluk'a ise Avrupa Komisyonunun belirlediği 12 önemli alanda gerekli reformları yerine getirmesi koşuluyla 2010 yılında aday ülke statüsü verilmiştir. 25 Mart 2020 tarihine gelindiğinde AB Konseyi Kuzey Makedonya ve Arnavutluk ile katılım müzakerelerine

başlayacağını duyurmuş fakat süreç COVID-19 salgını nedeniyle muallak kalmıştır (Arnavutluk, 2020).

Bosna Hersek ve Kosova ise gelecekteki potansiyel aday ülkeler olarak değerlendirilmektedir. 1992’de bağımsızlığını ilan eden Bosna Hersek 15 Şubat 2016’da AB üyeliğine başvurmuş fakat olumlu dönüş alamamıştır. Üç yıl sonra, 2019 yılı Genişleme Stratejisi Belgesi’nin ekinde üyelik için yerine getirmese gereken kriterler detaylı bir yol haritası şeklinde sunulmuştur (Bosna Hersek, 2019). 2008’de bağımsızlığını ilan eden Kosova ise AB ile hemen etkileşime geçmiş ve ön aşama olarak 2015 tarihinde taraflar arasında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Kosova’nın AB standartlarına ulaşması için kapsamlı bir reform paketi olarak görülmektedir (Kosova, 2019).

Aday Ülke	AB’ye Üyelik Başvuru Tarihi	Adaylık Tarihi	Müzakerelere Başlama Tarihi
Türkiye	14 Nisan 1987	10-11 Aralık 1999	3 Ekim 2005
Kuzey Makedonya	22 Mart 2004	15-16 Aralık 2005	Konsey Kararı: 25 Mart 2020
Karadağ	15 Aralık 2008	17 Aralık 2010	29 Haziran 2012
Sırbistan	22 Aralık 2009	1 Mart 2012	17 Aralık 2013
Arnavutluk	24 Nisan 2009	27 Haziran 2014	Konsey Kararı: 25 Mart 2020
Potansiyel Aday Ülke	Potansiyel Aday Statüsü	İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının İmzalanması	İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının Yürürlüğe Girmesi
Bosna Hersek	20 Haziran 2003	16 Haziran 2008	1 Haziran 2015
Kosova	18 Şubat 2008	27 Ekim 2015	1 Nisan 2016

Tablo 7. Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikasında Mevcut Durum

Kaynak: <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=109> adresinden erişilmiştir.

Alman siyasetçi Ursula von der Leyen’in 16 Temmuz 2019 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından Avrupa Komisyonu’nun ilk kadın Başkanı olarak seçilmesi ve eski Belçika Başkanı Charles Michel’in AB Konsey Başkanlığına geçmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. 1 Kasım 2019’da görevine başlayan von der Leyen’in Avrupa dışındaki ilk seyahatini Etiyopya’ya (Ursula von der Leyen’in ilk durağı Etiyopya , 2019) yapması Almanya’nın Afrika-AB ilişkilerine verdiği önemin de bir göstergesidir.

BÖLÜM III: 1956-1999: TÜRKİYE’NİN AB YOLCULUĞUNA VE ALMANYA’DAKİ YANSIMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

3.1. TÜRKİYE’NİN AB YOLCULUĞUNA GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye, kendi kurucu felsefesi ve dayandığı değerler sistemi ile AB değerlerinin aynı zeminde bulunduğu inandığı için AB sürecini kendi uygarlık projesinin doğal bir uzantısı olarak görmektedir. Güçlü ana motivasyonların varlığı Türkiye’yi her türlü siyasi tıkanıklığa rağmen AB hedefinde ısrarcı olmaya sevk etmektedir. Nitekim AB üyeliği durumunda, Türk vatandaşlarının gelir düzeyi yükselecek, daha iyi koşullarda barınabilecek, daha iyi eğitim seçeneklerine sahip olabilecek, işsizlik bunalımından kurtulabilecek ve daha özgür ve mutlu yaşayabileceklerdir. Bunların yanı sıra, Türk ekonomisi daha istikrarlı hale gelecek, mal ve hizmetler küresel çapta daha geniş alanlarda pazarlanacak, siyasi ve ekonomik istikrar beraberinde yabancı sermaye getirerek Türkiye’nin bir refah toplumuna dönüşmesine katkı sağlayacaktır.

3.1.1. AET’ye Müracaat ve Ankara Anlaşması

Türkiye, 31 Temmuz 1959’da Başbakan Adnan Menderes’in liderliğinde, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET)’na müracaatta bulunarak Avrupa’ya ilk adımını atmıştır. Türkiye’nin bu başvuruda bulunmasının başlıca sebepleri, ekonomik kalkınma sürecinin hızlanacağı düşüncesi ve Topluluğa üyelik başvurusunda bulunan Yunanistan’dan geri kalmama kaygısıdır ki Türkiye Yunanistan’dan sonra Ortak Üyeliğe başvuran ikinci ülkedir. Türkiye’nin başvurusunu kabul eden AET Bakanlar Konseyi, Türkiye-AB ilişkilerinin hukuki temelini oluşturacak ve üyelik koşulları sağlanıncaya dek geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiş ve bu doğrultuda 12 Eylül 1963 yılında dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından imzalanan Ankara Anlaşması diğer adıyla “Ortaklık Anlaşması”, 1 Aralık 1964 yılında yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşmasının 2. maddesinde Anlaşma’nın amacı “Türkiye ekonomisinin hızlı

kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirmek,” şeklinde ifade edilmiştir. Anlaşma’nın 28.maddesinde ise Türkiye’nin üyelik süreci, “Anlaşma’nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma’dan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye’nin Topluluğa katılması olanağını incelerler,” şeklinde belirtilmiştir (Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi, 2020). Bu doğrultuda Ankara Anlaşması, Türkiye’nin AET’ye entegrasyonunu sağlamak ve malların serbest dolaşımı ile ülkelerin birbirleriyle ithalat yapmalarını kolaylaştıran Gümrük Birliğini kurmak amacıyla; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç ana aşama öngörmüştür.

Anlaşma’nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 itibariyle başlayan hazırlık dönemi, Topluluk tarafından yapılacak mali desteklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları gidermeyi amaçlamış ve bu dönemde Türkiye’ye herhangi bir sorumluluk yüklenmemiştir (Öniş, 2000, s. 467). Tesis edilen ortaklık ilişkisini yürütmek adına bazı kurumlar oluşturulmuş, en üst düzey karar alma organı olarak Ortaklık Konseyi kurulmuştur. 13 Kasım 1970 yılında imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile birlikte hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi başlamıştır (Koçak, 2009, s. 135). Bu dönemde, hazırlık döneminden farklı olarak yükümlülükler tek taraflı olmaktan çıkarılarak karşılıklı hale getirilmiş ve taraflar arasında sanayi ve tarım ürünleri, kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği’nin tamamlanması öngörülmüştür.

Katma Protokol çerçevesinde, Topluluk, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye’den ithal ettiği tüm sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Buna karşılık, Türkiye’nin AB kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini tedricen sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği’nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır (Uysal, 2001, s. 142-144). Nitekim, 1974’te başlayan Petrol Bunalımı ve Kıbrıs Barış Hareketi sonrası uygulanan ambargolar neticesinde Türk ekonomisi ciddi zarar görmüş, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı süreç istikrarsız bir zeminde ilerlemiştir. Son olarak, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile birlikte ilişkiler sorunlu bir hal almış ve darbe yönetiminin demokratik olmayan uygulamaları sebep gösterilerek 22 Ocak 1982 tarihinde ilişkiler

resmen askıya alınmıştır (Erdem, 2015, s. 43-44). Yunanistan'ın 1981'de Birliğe üye olması, mevcut ilişkilerin daha da kötüleşmesine sebep olan diğer bir önemli gelişmedir.

3.1.2. Tam Üyelik Başvurusu ve Gümrük Birliği

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk ederek dışa açılma sürecini başlatmasını takiben yeni bir döneme girilmiştir. Turgut Özal liderliğinde Türkiye, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, 14 Nisan 1987 tarihinde, AT'ye tekrar üyelik müracaatında bulunmuştur. Komisyon, 18 Aralık 1989'da cevap vererek kendi iç entegrasyonunu tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini ifade etmiştir. Fakat Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olduğunun altını çizerek ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda biraz daha gelişmesi gerektiğini vurgulamış ve bu nedenle üyelik müzakerelerini başlatmadan Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesini önermiştir (Karabulut, 2007).

1990'lı yıllarda Türkiye'de İslamcı köktencilik ve Kürt ayrımcılığının sebep olduğu demokratik yozlaşma Türkiye'nin AB karnesine yansımış ve Gümrük Birliği dışındaki konuların önünü tıkamıştır. Süreci takiben yapılan 1991 Maastricht Zirvesi, 1992 Lizbon Zirvesi ve 1993 Kopenhag Zirvesinde Türkiye ile iş birliğinin sadece Gümrük Birliği bağlamında devam edilmesine karar verilmiş ve bu doğrultuda Türkiye, Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için çalışmaları hızlandırmıştır. Nihayetinde, 5 Mart 1995'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar doğrultusunda Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş ve böylece, Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin geçiş dönemi tamamlanarak nihai dönemine giriş yapılmıştır. Türkiye'nin AB hedefine yönelik en önemli aşamalardan biri olan Gümrük Birliği ile Türkiye-AB ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. (Temiz, 2009, s. 117)

3.1.3. Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin Resmen Aday Ülke Oluşu

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde yapılan Helsinki Zirvesidir. Bu tarihe kadar, Kıbrıs sorununun tırmanması ve Türkiye'nin

AB'yi üyelik ilişkisi olmadığı gerekçesiyle konunun dışına itmesi, ardından Lüksemburg Zirvesi sonrası yaşadığı hayal kırıklığı ile siyasi diyalogunu kesmesi AB'yi tedirgin etmiştir. Türkiye'nin Kosova Krizi ile önemini bir kez daha kanıtlaması ve Almanya ile diğer Avrupa ülkelerinde Türkiye'nin üyeliğine ılımlı yaklaşan Sosyal Demokratların iktidara gelmesi, AB'nin Türkiye'ye karşı gardını indirmesine zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler ışığında, 1999 Helsinki Zirvesi'nde oybirliği ile Türkiye'nin AB adaylığı resmen tanınmış, dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in ifadeleriyle AB kapısı Türkiye'ye önkoşulsuz olarak açılmıştır (Sayın, 2016, s. 45).

Helsinki Zirvesi'nde dönemin Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları arasındaki iyi diyalogun karşılıklı ilişkilere yansımaya ve 1999'da meydana gelen deprem felaketleriyle iki ülke arasındaki yardımlaşma ve dayanışmanın artmasına bağlı olarak Yunanistan'ın değişen tavrı da önemli rol oynamıştır. Bu doğrultuda, her aday ülke için olduğu gibi Türkiye içinde, Kopenhag Kriterleri çerçevesinde öncelikli olarak yapılması gerekenleri ve mali yardımları içeren bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmış ve 8 Mart 2001'de AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Ardından Katılım Ortaklığı Belgesi'nin içerdiği prosedürleri yerine getirmeye yönelik adımların ve tarihlerin belirlendiği Ulusal Program, Türk Hükümeti tarafından 19 Mart 2001'de onaylanarak Avrupa Komisyonuna tevdi edilmiştir. (Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi, 2020)

Türkiye, demokrasi ve insan hakları başta olmak üzere birçok politika alanında Kopenhag kriterlerini karşılamak için yapısal reformlar geliştirerek, demokratik bir hukuk devleti inşa etmek ve ekonomiyi liberalleştirerek AB içinde rekabet edebilecek düzeye getirmek için gerekli çalışmalara hız kazandırmıştır. Bu doğrultuda, DSP-ANAP-MHP koalisyon hükümeti, Ekim 2001'de, 1982 Anayasasının 34 maddesinde değişiklik yaparak ilk anayasa reformunu gerçekleştirmiş, Kasım 2001'de, Medeni Kanun'un evlilikte cinsiyet eşitliği sağlamaya yönelik revizyonlarını yasalaştırmıştır. 2002'nin Şubat, Mart ve Ağustos aylarında üç anayasa reform paketi art arda mecliste onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bunlardan en kritik olanı, ölüm cezasını kaldırarak, Terörle Mücadele Yasasını değiştiren ve Türkçe dışındaki dillerde yayın olanağı sağlayan Ağustos ayı paketidir. Bu dönemde yapılan reformların AB tarafında takdir görmesi İlerleme Raporlarına da yansımıştır (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2001 Yılı İlerleme Raporu), (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2002 Yılı İlerleme Raporu).

DSP-ANAP-MHP koalisyonunun ardından, AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle Türkiye-AB ilişkilerinin en hareketli dönemi başlamıştır.

3.2. TÜRKİYE’NİN AB SÜRECİNE YÖNELİK ALMANYA’DA İKİ FARKLI SİYASİ TUTUM: SPD – CDU

Almanya'nın Türkiye'nin AB üyelik hedefine yaklaşımı analiz edilirken, özellikle dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, Alman siyasetindeki iki ana akım partinin siyasi tutumlarıdır. Merkez sağda Hristiyan Demokratik Birliği Almanya / Bavyera Hristiyan Sosyal Birliği (CDU / CSU) ve merkez solda Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD), 1949'da Federal Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana hükümet kurma fırsatı yakalayarak Almanya'nın siyasi yelpazesinde geniş bir alana yayılan iki ana akım partisidir. İç siyasete ilişkin farklı siyasi görüşlerinin yanı sıra, CDU / CSU ve SPD çoğunlukla dış politika konularında da farklılaşmışlardır ki bu konular arasında Türkiye'nin AB üyeliği oldukça önemlidir.

CDU / CSU geleneksel olarak Türkiye'nin üyelik hedefine, kültürel ve kimlik uyumsuzluğu konularını gündeme getirerek muhalefet ederken, SPD, taahhütler yerine getirildiği takdirde AB'nin Türkiye'yi dahil etmesi gerektiği fikrini savunmuştur. 60'ların sonu ile 80'lerin başı arasında ki SPD hükümeti döneminde Almanya, AET'de Türkiye'nin sesi olmuş ve birliğe giden yolda AET'nin öngördüğü hazırlık dönemi ve geçiş dönemi boyunca Türkiye'nin başarılı adımlarının önünü açmıştır. Nitekim Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül 1980 askeri darbesi nedeniyle nihai döneme geçilememiş ve ilişkiler resmen askıya alınmıştır.

3.2.1. Helmut Kohl Liderliğinde CDU / CSU Koalisyonu

SPD'nin yapıcı tutumunun aksine 1982'de yönetime gelen Helmut Kohl liderliğinde ki CDU / CSU hükümeti, kendi dönemi boyunca Türkiye'nin üyeliğini ve hatta adaylık statüsünü desteklememiştir. Türkiye'deki PKK terör olayları bunun önemli sebeplerinden biriydi. Güneydoğuda PKK ile mücadele ve Kuzey Irak'taki sınır ötesi operasyonlarda sivil halkın zarar gördüğünü öne süren Almanya bu dönemde Türkiye'yi sert bir şekilde eleştirdi ve insan hakları ihlalinin yapıldığını öne

sürerek vaat ettiği 250 milyon Marklık silah yardımını durdurdu (Milliyet, 1997). Türkiye'deki iç karışıklığı AB üyeliğinde bir koz olarak kullandı ve uluslararası arena da Türkiye'ye karşı bir önyargı oluşmasının zeminini hazırladı. Nihayetinde, son genişleme turunu resmen başlatan 1997 Lüksemburg Zirvesi, Kohl'un Türkiye'ye yönelik katı yaklaşımını ifade edebilmesi için fırsat sundu ve Avrupa ile Türkiye arasındaki medeniyetler farkını ve Türkiye'nin dini kimliğini ileri sürerek Türkiye'nin adaylık statüsü kazanma umutlarını söndürdü. Ardından dönemin Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz Almanya'nın Hitler'in yayılcı politikalarını anımsatan bir yol izlediğini, eski Doğu Avrupa ülkelerini AB ve NATO'ya dahil ederek kendisi için yeni bir "hayat alanı" (*lebensraum*) yaratmak istediğini ileri sürerek Kohl'un muhafazakâr politikalarını sert bir dille eleştirdi (Karluk, 2005, s. 799).

3.2.2. Gerhard Schröder Liderliğinde SPD-Yeşiller Koalisyonu

Nitekim Lüksemburg Zirvesi'nin etkisiyle tarihin en durgun dönemlerinden birini yaşayan Almanya- Türkiye ilişkileri 1998'in Eylül ayında Kohl liderliğinde 16 yıl iktidarda kalan CDU/CSU – FDP koalisyonunun, yönetimi Gerhard Schröder liderliğindeki SPD-Yeşiller koalisyonuna bırakmasıyla yeniden hayat buldu. Schröder Hükümeti, 1999 Helsinki Zirvesine uzanan yolda, Türkiye'yi cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar düzeyinde ziyaret ederek, AB adaylığının resmen tescil edilmesi için yoğun gayretlerini sonuna kadar sürdürmüştü.

Görevde kaldığı 7 yıl boyunca Türkiye'nin AB üyelik hedefine cesaret verici ve destekleyici bir yaklaşım sergileyen koalisyon, din ve kültür farklılıklarının AB üyeliği için bir engel teşkil etmediğini, Türkiye'nin AB için doğru bir aday olduğunu ve Kopenhag kriterlerini yerine getirmesi halinde AB'ne girebileceğini savunmuştur. Bizzat SPD'den Şansölye Gerhard Schröder ve Yeşil Parti'den Dışişleri Bakanı Joschka Fischer AB çerçevesindeki temaslarında bu amaçla kişisel desteklerini açık bir şekilde ortaya koymuşlar ve Almanya'yı Türkiye'nin AB'deki sesi haline getirmeyi başarmışlardır (Dartan, 2006). Bu doğrultuda, Aralık 1999'da yapılan AB Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB adaylığının resmen tanınması kararı alınmış ve bu kararın alınmasında SPD-Yeşiller Parti liderlerinin çok büyük bir payı olmuştur.

Genel olarak bakıldığında SPD ve Yeşiller, kadın ve azınlık haklarına dikkat çekerek Türkiye için daha fazla demokratikleşme vurgusu yapmakla beraber,

Türkiye'nin üyeliğinin hem İslam ile Batı arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde hem de Avrupa'nın daha verimli bir şekilde güvenliğinin sağlanmasında fırsat yaratacağına inandıkları için Türkiye'nin AB üyeliğini olumlu yaklaşıyorlardı (BBC, 2004). 2002 seçimlerinde CDU / CSU'ya karşı oy kaybına rağmen SPD- Yeşil Parti koalisyonu itidalli davrandı ve Türkiye'nin AB perspektifini iç politikada bir kaldıraç olarak kullanmadan desteklemeye devam etti. Diğer taraftan da hem Schröder hem de Fischer, iç politika mevzularında Türkiye'yi bir argüman olarak kullanan dönemin muhalif Merkel'inin siyasi tavrını eleştirdi. Nitekim daha sonrasında da Fischer Merkel'in "imtiyazlı ortaklık" önerisi için, Türkiye'nin zaten AB'nin ayrıcalıklı bir ortağı olduğunu ve Türkiye'nin AB'den çıkarılmasının önemli ölçüde olumsuz sonuçlar doğuracağını iddia edecekti (Hürriyet, 2004). Koalisyon ayrıca İslam'ın köktenci olmayan versiyonu ile Batı aydınlanması arasındaki bağlantının Avrupa ve özelinde Almanya için kayda değer bir güvenlik kazancı olacağına inanıyordu.

BÖLÜM IV: 2000'Lİ YILLARDA ALMANYA'NIN TÜRKİYE'NİN AB SÜRECİNE ETKİSİ

Naylor'un bir statü sıralaması olarak gördüğü uluslararası sistemde kuvvetli bir statü grubu olan Avrupa Birliği'nin ve onun lokomotifini olan Almanya'nın, gruba katılmak isteyen aktörlerden biri olan Türkiye ile etkileşiminin analiz edileceği bu bölümde, aktörlerin statü pozisyonlarını korurken veya geliştirirken benimsedikleri stratejiler ve bu stratejilerin karşılıklı ilişkileri nasıl şekillendirdiği anlatılmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken öncelikle 2000'li yıllarda Türkiye'de AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle yükselişe geçen Türkiye-AB ilişkileri değerlendirilecek. Sonrasında, Kapanma Teorisi'nin, dışlama ve dahil etme stratejileri bağlamında Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik sorunlar ve motivasyonlar analiz edilecek, ardından birleştirme stratejileri bağlamında ilişkilere alternatif bir yaklaşım olan Merkel Almanya'sının "imtiyazlı ortaklık" teklifi incelenecektir.

Devamında, mevcut durumda yaşanan gelişmeler detaylandırılacak ve çıkmaza giren Türkiye-AB ilişkilerine yönelik önemli bir arabuluculuk misyonu üstlenen Merkel'in, Almanya'nın 2020 AB dönem başkanlığını üstlenmesiyle seyrettiği ılımlı Türkiye politikaları değerlendirilecektir. Nihayetinde, AB'nin kapanma stratejilerine karşı Türkiye'nin izlemesi gereken politikalara yönelik çıkarımlarda bulunulacak ve son olarak Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği bağlamında muhtemel senaryolar analiz edilecektir.

4.1. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE AK PARTİ VE REFORMLAR DÖNEMİ

Kasım 2002 seçimleriyle Türkiye'de AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle Türkiye-AB ilişkileri yeni bir soluk kazanmış ve ilişkilerin en hareketli dönemi başlamıştır. Geçmişteki muhafazakâr seleflerinin aksine AK Parti, siyasi liberalleşme ve Avrupa yanlısı bir politika izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini karşılaması durumunda 2004 yılında müzakerelere başlanabileceğini ilan etmesinin ardından AK Parti hükümeti AB'ye tam üyelik için köklü reformlar başlatarak bu konudaki kararlılığını ispat etmiştir (Çakmak, 2007, s. 133). Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan öncülüğünde

Türkiye ekonomisi yeniden yapılandırılmış, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerde kayda değer iyileştirmeler yapılmıştır. Özellikle 2003 ve 2004'te TBMM'ye sunulan reform paketleri ile Anayasa da çok kritik değişiklikler yapılmıştır. Temmuz 2003'te kabul edilen altıncı reform paketi ile Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi Anayasadan çıkarılmış, BM ikiz sözleşmesi niteliğinde olan Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi onaylanmıştır. Mayıs 2004'te kabul edilen sekizinci anayasa reform paketi ile Anayasa Mahkemesi'nin onayladığı uluslararası antlaşmalara öncelik veren Anayasa'nın 90. Maddesi değiştirilmiştir. Haziran 2004'te kabul edilen dokuzuncu anayasa reform paketi ile ölüm cezası Türk Anayasasından da kaldırılarak hapis cezasına çevrilmiştir.

Yapılan reformlar sonucu Türk yasaları Kopenhag Kriterleri ile büyük ölçüde uyumlu hale getirilmiştir (Baç, 2005, s. 26-27). AK Parti hükümetinin AB değerlerine ve standartlarına yakınlaşmayı amaçlayan reformları ve bu reformların Türk halkının büyük çoğunluğu tarafında kuvvetle desteklenmesi, AB tarafından memnuniyetle karşılanmış ve aynı zamanda Almanya özelinde SPD - Yeşil Parti koalisyonunun Türkiye söylemlerinde elini güçlendirmiştir. Özetle, 2001-2004 tarihleri arasında iki temel anayasa değişikliğinin yapılması, 2002-2004 tarihleri arasında sekiz uyum paketinin TBMM tarafından kabul edilmesi ve Ekim 2003'ten Temmuz 2004'e kadar 261 yeni yasanın kabul edilmesi temel hak ve özgürlükler bağlamında önemli gelişmeler olarak 2004 İlerleme Raporlarına yansımıştır (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2004). Buna ek olarak, Şubat 2004'te Schröder, Erdoğan ile yaptığı görüşmede AB'nin taahhütlerini tam olarak karşılaması durumunda Türk hükümeti ile katılım müzakerelerinin başlatılmasını beklediğini açıkça belirtmiştir (BBC, 2004).

2004'ün Aralık ayında Brüksel Zirvesi'nde AB Komisyonu İlerleme Raporu'nu değerlendirirken, kadına yönelik şiddet, cinsiyet eşitsizliği, yolsuzluk, ordunun politika üzerindeki etkisi ve özellikle Alevilere yönelik dini özgürlükler bağlamındaki problemlerin hala sorun olmaya devam ettiğini belirtmekle beraber, Türkiye'nin gerekli tüm koşulları büyük ölçüde yerine getirdiğine vurgu yapmış ve katılım müzakerelerinin başlamasını öngörmüştür (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2004 Yılı Düzenli Raporu). Nitekim, Türkiye'nin üyeliğine sempatik yaklaşmayan tarafların baskısıyla, Rapordaki eksiklikler ve AB'nin hazmetme kapasitesi sebep

gösterilerek, Türkiye'nin önüne üyelik müzakerelerinin başlaması için yeni şartlar koyulmuş ve müzakerelerin 2005 Lüksemburg Zirvesinde başlatılmasına karar verilmiştir.

Türkiye'ye üyelik kapılarını açan bu karar, hem Türkiye hem de AB için tarihi bir karar olarak nitelendirilmiştir. Nihayet, 3 Ekim 2005'de Lüksemburg'da yapılan Hükümetlerarası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamış ve 35 fasıldan oluşan Müzakere Çerçeve Belgesi yayınlanmıştır (İKV, 2021). Nitekim, müzakere sürecinin başlatılmasına karşın, masaya yatırılan kriterlerin ağırlığı nedeniyle Türkiye'nin üyeliğinin hiçte kolay bir süreç olmayacağının sinyalleri verilmiştir. Ayrıca, deklare edilen kriterlerin önceki aday ülkelere sunulanlardan çok daha farklı ve ağır olması da dikkat çeken bir diğer önemli husustur. Katılım Müzakerelerinde mevcut durumda şu ana kadar sadece 15 fasıl müzakerelere açılmış, bunlardan yalnızca bir tanesi (bilim ve araştırma) geçici olarak kapatılmıştır. (Düzgüç & Kaliber, 2016, s. 1)

1) Malların Serbest Dolaşımı	13) Balıkçılık	25) Bilim ve Araştırma
2) İşçilerin Serbest Dolaşımı	14) Ulaştırma Politikası	26) Eğitim ve Kültür
3) İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi	15) Enerji	27) Çevre
4) Sermayenin Serbest Dolaşımı	16) Vergilendirme	28) Tüketicinin ve Tüketici Sağlığının Korunması
5) Kamu Alımları	17) Ekonomik ve Parasal Politika	29) Gümrük Birliği
6) Şirketler Hukuku	18) İstatistik	30) Dış İlişkiler
7) Fikri Mülkiyet Hukuku	19) Sosyal Politika ve İstihdam	31) Dışişleri ve Güvenlik Politikası
8) Rekabet Politikası	20) İşletme ve Sanayi Politikası	32) Mali Kontrol
9) Mali Hizmetler	21) Trans-Avrupa Ağları	33) Mali ve Bütçesel Hükümler
10) Bilgi Toplumu ve Medya	22) Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	34) Kurumlar
11) Tarım ve Kırsal Kalkınma	23) Yargı ve Temel Haklar	35) Diğer Konular
12) Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	24) Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	

Tablo 8. AB Müktesebatı Fasil Başlıkları

Kaynak https://ab.gov.tr/katilim-muzakereleri_37.html adresinden erişilmiştir.

Bu bağlamda Helsinki Zirvesinden 2005'e uzanan bu süreç Türkiye-AB ilişkilerinin en parlak dönemi demek yanlış olmayacaktır. Nitekim, Bülent Ecevit döneminde başlayan adaylık süreci, Abdullah Gül hükümetinin düzenlemeleriyle devam etmiş ve nihayetinde Erdoğan'ın iktidara gelmesiyle neredeyse bir reformlar devrimi yaşanmıştır. İç ve dış politikadaki köklü düzenlemeler ve kapsamlı reformlarla Türk hükümeti ve kamuoyu, AB üyeliğine kendisini ilk kez bu kadar yakın hissetmiştir. Burada vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta, Kopenhag kriterlerinin; "atfedilen özelliklere" bağlı olarak şekillenen Kolektivist, Atfedilmiş ve Meşru Kriterlerin değil, "elde edilen özelliklere" bağlı olarak şekillenen Bireyci, Elde edilebilir ve İşlevselci Kriterlerin özelliklerini taşımasıdır. Bu durum Türkiye'nin AB hedeflerine devam edebilmesi ve reform paketleriyle anayasasında köklü değişiklikler yapabilmesi için önemli bir güvence ölçütüdür.

Müzakereler başladıktan sonra Türkiye'nin ayağına takılan ilk mesele Kıbrıs sorunu olmuştur. Türkiye Ankara Anlaşması'nın 10 yeni üye ülkeyi de kapsayacak şekilde uyarlanacağına dair Ek Protokolü 29 Temmuz 2005'de imzalamıştır. Fakat Ek Protokolde GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak adlandırılması nedeniyle kısa süre içinde bir deklarasyon yayınlayarak bunun GKRY'ni tanıma anlamına gelmediğini ilan etmiş ve hava/deniz limanlarının GKRY'ne kapalı Gümrük Birliği'nin diğer üyelerine açık olacağını ilan etmiştir (Erhan & Akdemir, 2016). İlişkilerde gerginliğe sebep olan bu olayın üstüne, Almanya tarafından gelen diğer bir sert hamleyle müzakere sürecinin ikinci krizi yaşanmıştır. Almanya 16 Haziran 2005'de sözde Ermeni soykırımını kabul etmiş ve soykırımı kabul etmesi için Türkiye'ye de baskı yapmıştır (Karluk, 2013, s. 531).

4.2. KAPANMA STRATEJİLERİ: MERKEL ALMANYA'SININ AB İÇİNDE TÜRKİYE'YE KARŞI DENGİ POLİTİKASI

18 Eylül 2005'teki Alman federal seçimlerinden sonra, SPD ve CDU / CSU liderleri, Doğu Almanya kökenli ilk başbakan olan CDU lideri Angela Merkel'in şansölyeliği altında bir Büyük Koalisyon kurmayı kabul etmişlerdir. Mevcut tüm yeni uygulamaların ötesinde, Büyük Koalisyon'un Türkiye'nin AB perspektifine ilişkin

muhtemel politikası, Türkiye yanlısı SPD ve Türkiye karşıtı CDU / CSU içerdiği için kritik öneme sahiptir (Thompson & Lennartz, 2006). Nitekim, koalisyon ortaklarının Türkiye'nin AB üyeliği konusunda uzlaşma beyanlarına rağmen, protokol kararları SPD'den çok CDU / CSU'nun ideolojisine daha yakındır. AK Parti hükümeti bu dönemde, Almanya ile ticari, kültürel ve turizm ilişkileri çok iyi olan Türkiye'nin siyasi ilişkilerde de önemli bir ivme yakalaması için önemli politikalar geliştirmekte ve Almanya'nın Türkiye'ye desteğini koruması için mücadele etmekte kararlıdır. Fakat Türkiye'nin ekonomik, demografik, kültürel ve dini özelliklerinin AB için bir tehdit oluşturduğuna inanan Merkel, AB'nin hazmetme kapasitesini de önemli bir sorun olarak öne sürerek Türkiye'nin tam üyeliğinin karşısında durmaktadır (Wiliarty, 2008).

Bunun yanı sıra, Türkiye ile ilişkilerin kopmaması gerektiğine de inanan Merkel, stratejik ve jeopolitik öneme sahip güvenilir bir NATO müttefiki ve Avrupa-Ortadoğu ilişkilerinde önemli bir aracı olan Türkiye ile ulusal ve AB düzeyinde karşılıklı ilişkilerin derinleştirilmesinde Almanya'nın önemli çıkarları olduğunu düşünmektedir. Bu doğrultuda Türkiye-AB ilişkilerinde aracılık misyonu üstlenerek bir denge politikası güden Merkel, ilişkileri farklı bir boyuta taşımak için yeni bir vizyon geliştirmiş ve “İmtiyazlı Ortaklık” stratejisini gündeme getirmiştir (Leloğlu, 2004). Merkel'in, müzakere süreci hala devam eden ve AB'ye katılabilmek için demokratik reformlarını sürdürerek Kopenhag kriterlerini yerine getirmeye çalışan Türkiye'ye yönelik bu yeni AB vizyonunu ilerleyen bölümlerde detaylandırılacaktır.

Türkiye-AB ilişkileri bağlamında iki husus gündemde daima önemini korumaktadır. Bunlardan ilki Gümrük Birliği'nin revizyonu, ikicisi ise vize serbestisidir. Türkiye uzun yıllardır gerçekleşmesini beklediği vize serbestisi hedefine ulaşmak için özellikle göçmen krizi kartını kullanmış ve konuyu önemli bir noktaya taşımıştır. Avrupa Komisyonu ilişkilerde ivme kazanmak amacıyla 12 Ekim 2011'de Genişleme Strateji Belgesi'yle Türkiye ile Pozitif Gündem oluşturulmasını önermiş ve 17 Mayıs 2012 tarihinde süreç resmi olarak başlamıştır (Akdemir & Erhan, 2016). Türkiye tarafından dönemin Başmüzakereci'si Egemen Bağış tarafından imzalanan belge, vize muafiyeti, enerji, siyasi reformlar ve terörle mücadele gibi önemli konularda işbirliğini içermektedir. Ardından, 16 Aralık 2013 tarihinde Geri Kabul Anlaşması imzalanmış fakat vize muafiyeti ve mülteci sorunlarına ilişkin gelişmeler

yeniden ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. 2013'e gelindiğinde, Gezi Parkı olayları sırasında Türkiye'nin YouTube ve Twitter gibi internet sitelerine erişimi engellemesi, AB tarafından temel haklar ve ifade özgürlüğüne yönelik yanlış bir tutum olarak değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Temel haklar bağlamında sorunlu geçen bu dönem 2014 ilerleme raporlarına yansımış, tarafsız yargı, adli bağımsızlık, hukukun üstünlüğü ve ifade özgürlüğü konularına vurgu yapılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2014).

Karşılıklı ilişkilerin üzerinde kara bulutların gezdiği bu dönemde, mülteci sorunu AB'de bir krize dönüşmüş ve AB'yi Türkiye ile işbirliği ve müzakereye muhtaç bir konuma getirmiştir. Türkiye'nin, üyelik müzakerelerinin yeniden başlanması ve vize serbestisi konularının gündeme alınması şartlarının AB tarafından onaylanmasının ardından, mülteciler üzerinde ortak bir strateji geliştirmek amacıyla Kasım 2015'de Brüksel'de yapılan AB-Türkiye zirvesinde "Ortak Göç Eylem Planı" devreye sokulmasıyla AB-Türkiye ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda mülteci krizini, AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine yön verecek önemli bir parametre olarak değerlendirmek önemlidir. Bu sıcak gelişmelere paralel olarak Türkiye, Nisan 2015 tarihinde yeni bir Yargı Reformu gerçekleştirerek demokratikleşme ve aktif dış politikaya üzerinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Kamuda başörtüsü yasağının kaldırılması da bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerdendir (Oran, 2018, s. 427-433). Nitekim, bu gelişmelerin olumlu sonuçlar doğurmasına fırsat kalmadan, Türkiye'de vuku bulan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası yapılan yargılamaların AB tarafından eleştirilmesiyle ilişkiler yine raydan çıkmıştır. AB, Türkiye'yi demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü konularında Kopenhag kriterlerinden uzaklaştığı noktasında uyarmış ve bu durum müzakere sürecine de yansımıştır.

En az 250 kişinin hayatını kaybetmesine ve binlerce insanın yaralanmasına yol açan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi, Türkiye için çok acı bir tecrübe olmasının yanı sıra, millet iradesiyle darbenin savuşturulması ve demokrasiye sahip çıkılması, bir gurur meselesi olarak Türk tarihinde yerini almıştır. Demokrasi şuurunun ispat edildiği bu olayla birlikte AB ile ilişkilerin daha doğru bir zeminde ilerlemesi beklenirken ilişkiler aksi yönde seyretmiştir. AB darbe sorumlularının cezalandırılmasını meşru görerek, demokratik kurumlara destek verdiğine yönelik bir açıklama yapmış fakat

ilerleyen süreçte Türkiye’deki yargılama sistemini ve sürekli uzatılan OHAL rejimini eleştirerek Avrupa’ya sığınan darbecileri teslim etmeyi reddetmiştir. Fakat ilişkileri kopma noktasına getiren en önemli olay idam cezasının getirilmesine yönelik yapılan açıklamalardır. Bu açıklamalar AB tarafından tepkiyle karşılanmış ve idam cezasının yeniden yasalaştırılması durumunda Türkiye ile müzakerelerin sona erdirileceği açıkça ifade edilmiştir. Buna karşılık Türkiye de geri adım atmamış ve AB’nin oyalayıcı politikalarını eleştirerek vize serbestisini gerçekleştirmemesi durumunda Geri Kabul Anlaşmasını iptal edeceğini ilan etmiştir. Süreç 2016 ilerleme raporlarına yansımış ve 15 Temmuz darbe girişimi kınanmakla birlikte darbe sonrasında yürütülen yargılama süreçlerinde çok sayıda tutuklama, gözaltı ve işten çıkarma yapılması eleştirilmiştir (Akçay, 2017, s. 5).

Gerilimli ilişkiler nedeniyle Türkiye’nin AB üyeliği konusu 2017’de Almanya’da önemli bir seçim kampanyası haline gelmiş ve sürecin nereye varacağı en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Türkiye’nin AB üyeliğine yönelik olumsuz yaklaşımlar oy toplama stratejisi olarak görülmüş ve Alman siyasi partileri tarafından ustaca kullanılmıştı. Merkel’de bu atmosferden faydalanmış, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması’nın bir hata olduğunu ifade ederek (Akdoğan, Günar, & Aras, 2018, s. 18). Türkiye ve Almanya ilişkilerinin ahde vefa (*pacta sunt servanda*) ilkesi çerçevesinde devam edeceğini belirtmiştir. En çarpıcı ifadelerini seçimlerden önce SPD lideri Martin Schulz ile katıldığı bir televizyon programında kullanan Merkel, Türkiye-AB müzakerelerinin hali hazırda devam etmediğini ve Türkiye’ye yapılan mali yardımların durdurulacağını duyurmuş fakat yine de ilişkilerin kesilmemesi noktasında gerekli titizliği göstereceklerinin de altını çizmiştir. Konuşmanın en önemli kısmı ise Ekim ayında Brüksel’de yapılacak olan liderler zirvesinde Türkiye’nin üyelik sürecinin durdurulması konusunu gündeme getireceğini söylemesidir (NTV, 2017).

Nitekim, 19 Ekim’de Brüksel’de gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi’nde Merkel söylemlerinin arkasında durmuş ve söz verdiği üzere Türkiye’ye yönelik belirli alanlarda kesintiler yapılmasını teklif etmiştir. Bu doğrultuda, 2014-2020 yıllar arasında Türkiye’ye yapılacak 4,4 milyar Euro’luk “katılım öncesi mali yardım” desteğinin kesilmesi ya da azaltılması noktasında AB Komisyonu görevlendirilmiştir (Yivciger, 2017). Ancak Türkiye’ye yönelik bu olumsuz tutumunun yanı sıra Merkel mülteciler konusunu da gündeme getirmiş ve Türkiye’nin sığınmacılar konusunda

“olağanüstü işler” çıkardığını ifade ederek, sığınmacılar için vaat ettikleri 3 milyar Euro’nun söz verildiği şekilde Türkiye’ye teslim edileceğinin altını çizmiştir (Anadolu Ajansı, 2017).

Takip eden süreçte, 27 Kasım 2019’da Türkiye ve Libya arasında “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” ve “Güvenlik ve Askeri İşbirliği Anlaşması’nın imzalanmasıyla Doğu Akdeniz krizinin patlak vermesi ve 2020’de mülteci sorumluluğu omuzlarına yüklenen Türkiye’nin sınır kapılarını açması sonucu binlerce mültecinin Avrupa’ya akın etmesi yeni krizler oluşturarak, Türkiye-AB ilişkilerini hem daha bağımlı hem de daha parçalanmış bir hale getirmiştir. Bu konular ilerleyen bölümlerde detaylandırılmadan önce Türkiye’nin AB üyeliğine yönelik sorunlar ve de motivasyonlar olarak algılanan unsurları analiz etmekte fayda vardır. Böylece mevcut durumda aktörler tarafından verilen kararların ardındaki dinamikleri anlamak daha mümkün olacaktır.

4.2.1. Dışlama: Türkiye’nin AB Üyeliğine Yönelik Sorunlar

Türkiye’nin AB üyeliğinin ön koşullarını tamamlama noktasındaki eksiklikleri ve önemli iç/dış politika sorunları, müzakere sürecinin yavaşlamasına ve hatta kimi noktalarda tamamen tıkanmasına neden olmuştur. Bu sorunlar demokrasi ve insan hakları temelinde; kadın hakları, azınlık hakları, sosyoekonomik eşitsizlikler ve ifade özgürlüğü olarak sıralanabilir. AB, Kopenhag Kriterlerine dayanan tüm bu hususları Türkiye’ye karşı bir dışlama stratejisi olarak kullanır. Diğer yandan, iç politikada terör ve Kürt meselesi, dış politikada ise Yunanistan ekseninde Ege ve Kıbrıs sorunu ve Ermeni meselesi ise ısrarla Türkiye’nin önüne koyulan diğer engellerdir.

Bu temel sorunlara ek olarak Türkiye’nin demografik ve jeopolitik yapısı, din eksenli kimlik ve kültürel farklılıklar, AB ve özellikle Almanya’daki Türk göçmenlere yönelik kamuoyu baskısı ve bazı politika yapıcılarının Türkiye aleyhtarlığı, Türkiye’nin AB sürecini baltalayan diğer önemli sebeplerdir. Fakat bunlar Kopenhag Kriterleri içinde yer almayan hususlar olduklarından, AB tarafından Türkiye’ye karşı dışlama stratejisi olarak kullanılmaktan ziyade Hareket Engelleyicileri (Mobility Dampeners) olarak kullanılırlar. Nitekim, Hareket engelleyicileri üyeliği yöneten kurallar veya kriterler olmadıkları için dışlama bariyerlerinden farklıdır, fakat faaliyetlerinde bir

kulübün normlarına, değerlerine, inançlarına, fikirlerine ve uygulamalarına itimat ettikleri için daha sinsi dışlama araçları olduklarını söylemek pek yanlış olmaz.

4.2.1.1. Demokrasi, İnsan Hakları ve Siyasi Özgürlükler

Demokrasi, insan hakları ve siyasi özgürlükler meselesi Türkiye-AB ilişkilerinin başlıca gündemidir. Avrupa Komisyonu yayınladığı düzenli raporlar vasıtasıyla, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları bağlamındaki sorunlarına yönelik endişesini ifade etmekte ve bu konulardaki yanlış politikaların ve eksikliklerin giderilmesi için Türkiye'yi yapısal reformlar üretmeye teşvik etmektedir. İlerleme Raporları'nda ele alınan başlıca konular şu şekildedir; Müslüman olmayan kesimlerin dini özgürlüklerinin güvence altına alınması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, cinsiyet eşitliği kurumunun tesis edilmesi, azınlık haklarına saygı, Kürt vatandaşların koşullarının iyileştirilmesi, sosyoekonomik eşitsizliklerin giderilmesi, işkence ve yasadışı gözaltıların önlenmesi, internet sitelerine erişimde yasakların kaldırılması ve ifade özgürlüğünün sağlanması (Kubicek, 2011, s. 911). Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları karnesindeki sorunlar, AB üyelik sürecinde diğer hususlarında önünü tıkayan önemli problemler olarak günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir.

4.2.1.2. Din, Kimlik ve Kültür

Merkel ve bazı AB liderleri Türkiye'yi Avrupa'nın bir parçası olarak görmemekte ve Türkiye'yi kültür, din ve kimlik temelinde dışlamaktadırlar. Lutheryen bir papazın kızı olan Merkel, Türkiye'nin dini kimliğinden ve kültüründen dolayı AB'ye alınmaması gerektiğini düşünmekte, nüfusunun çoğu Müslüman olan bir ülkenin, Hristiyan dinine mensup ülkelerden oluşan AB'ye uyum sağlamasını mümkün görmemektedir. Diğer yandan Türkiye'nin İslam kültürünün, AB'nin çok zorlu süreçlerden geçerek uzun yıllar sonucu elde ettiği Hristiyan birliğinin yapısını bozabileceğinden endişelenmektedir (Düzgit, 2011, s. 49-70).

Türkiye'nin üyeliği ile AB'nin siyasi yapısının olumsuz bir dönüşüme uğrayacağı kaygısını taşıyan Merkel için bir diğer önemli husus ise AB içindeki politika modelidir. AB içinde oy gücünü korumak isteyen Almanya için, Türkiye'nin büyük nüfus ağırlığı, Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonu'ndaki karar alma

sürecinde önemli bir tehdit oluşturabilir çünkü üyelik durumunda Türkiye AB'nin en yüksek nüfuslu ülkesi olacaktır ve Birlik içindeki Müslüman nüfusu %3'ten %20'ye yükselecektir (Kubicek, 2011, s. 911).

Diğer yandan Türkiye gibi büyük ölçekli ve ekonomik olarak dezavantajlı bir ülkenin üyeliği, Almanya açısından büyük bir ekonomik külfet olarak değerlendirilmektedir. Topraklarının %98'i Avrupa kıtası dışında olan Türkiye'nin tam üyeliği durumunda, AB'nin sınırlarının Irak ve Suriye'ye dayanacak olması da yeni güvenlik sorunlarının yanı sıra Avrupa'nın özünü kaybedeceği endişesini besleyen bir diğer önemli faktördür. Sonuç olarak Merkel Türkiye'yi; AB'ye entegre olamayacak kadar farklı kimlikte, demografik ve coğrafi olarak çok büyük, Avrupa kıtası dışında ve de AB ekonomisi için dezavantaj oluşturacak fakir bir ülke olarak değerlendirmektedir (Özkan, 2007).

4.2.1.3. Almanya'daki Türk Göçmenlerin Uyum Sorunu

Türkiye'den Almanya'ya giden işçi ve göçmenlerin uyum sorunları bir diğer önemli husustur. 1961'de imzalanan ve Türk işçilerin Almanya'ya gidip geçici bir süre burada çalışmalarını sağlayan anlaşma ile binlerce Türk Almanya'ya gitmiş fakat sözleşmeleri bittiğinde geri dönmeleri gereken bu işçiler geri dönmek istememiş ve hatta bir süre sonra ailelerini de yanlarına almışlardır. Böylece Türkiye'den Almanya'ya seri halde bir göç dalgası başlamış ve bu göçmenlerin sayısı günümüzde neredeyse 1.5 milyona ulaşmıştır (Şahin, 2010). Türk göçmenlerin Almanya kültürü ile tam olarak entegre olamaması, ilk göç dalgalarından bu yana kamuoyu bazında ciddi rahatsızlık oluşturmaktadır. 2008 ekonomik krizi sonrası Zenofobi ve de İslamofobi diyebileceğimiz bu rahatsızlık yükselişe geçmiş ve Almanya'da göçmenlere yönelik ırkçı saldırılar ayyuka çıkmıştır. En kötü tarafı, bu saldırılar hükümet bazında göçmen sorunu olarak değerlendirilmiş ve Alman partiler tarafından iç siyasette bir maşa olarak kullanılmıştır (Ermağan, 2013, s. 87).

Merkel, 1960'lardan beri Almanya'da yaşadıkları halde, Almanya'ya adapte olmayı bir türlü başaramamış Türkleri işaret ederek, Türkiye'nin Avrupa'ya ait olmadığını ileri sürmüş ve her göçmen sorununda bu tezini savunmuştur. Nitekim 2010 yılında CDU'nun bir gençlik kolları toplantısında yaptığı konuşmada Türk göçmenlere atıfta bulunarak “çok kültürlü bir toplum inşa etme yaklaşımı başarısız

oldu, tek kelime ile başarısız” ifadelerini kullanması bunun önemli bir göstergesidir (BBC, 2020). Bütün bunlara rağmen, Almanya’da yaşayan neredeyse 1.5 milyonluk Türk nüfusunun seçim konusunda kayda değer bir öneme sahip olduğu da bir gerçektir.

2017 seçimlerinde Almanya’nın Türk vatandaşları ile buluşmak isteyen Türk bakanlara salon vermemesi, bu anlamda Türk nüfusunu dikkate aldığını ve Türkiye’nin bu Türk azınlık üzerinde etkin olmasını istemediğini kanıtlamaktadır. Nitekim, bu dönemde Erdoğan salon vermeme krizine yönelik, “Almanya’da arkadaşlarımızı konuşturmuyorlar. Varsın konuşturmasınlar. Ey Almanya sizin demokrasiyle uzaktan yakından alakanız yok. Sizin uygulamalarınız geçmişteki Nazi uygulamalarından farklı değil. Bize demokrasi dersi vereceksiniz, gelince orada Türk Bakanı konuşturmayacaksınız. Biz o Nazi dünyasını görmek istemiyoruz. Almanya bunları bırakalı çok olduğu sanıyorduk, yanılmışız” (Sözcü, 2017), şeklinde ifadeler kullanarak tepki göstermiştir. Erdoğan’ın bu tepkisine karşılık olarak CSU Genel Sekreteri Andreas Scheuer, Türkiye’nin Almanya iç siyasetine karışmasına izin vermeyeceklerini ve Erdoğan’ın sarayında oturup herkese taş fırlattığını söylemiştir. Nazi eleştirisi üzerine de Türkiye’nin PKK terör örgütü ile mücadele adı altında Kürt vatandaşlarına yönelik şiddetli politikalarını öne sürmüş ve Erdoğan’ın insan hakları vurgusunu ağır bir dille eleştirmiştir (FAZ, 2017).

4.2.1.4. Kürt Meselesi ve PKK Terör Örgütü

PKK terör örgütü ile mücadele Türkiye’nin en büyük sorunlarından biri olarak AB ile ilişkileri noktasında da kendini göstermiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra ekonomik, sosyal ve siyasi baskı; sosyal güvenlik, etnik ve dini kaygı gibi sebeplerden ötürü başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine iltica eden Kürt kökenli Türkiye vatandaşları buralarda Türkiye’de baskı, zulüm ve işkence gördüklerine ve canlarının tehlikede olduğuna dair söylemlerde bulunarak Türkiye aleyhine propagandalar yapmıştır. Günümüzde hala devam eden bu sorun AB ve Almanya tarafından insan hakları ihlali olarak algılanmakta ve bir dışlama stratejisi olarak Türkiye’nin AB sürecinde her fırsatta gündeme getirilmektedir. AB Türkiye’deki Kürt sorununun yalnızca barış ve diyalog yoluyla çözülebileceğinin altını çizerek, Türkiye’nin bu noktada adım atması ve bütün tarafları dahil ederek bir diyalog sürecini başlatması gerekliliğini vurgulamaktadır.

AK Parti iktidarı ile birlikte terör konusunda ciddi adımlar atılmış ve önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Avrupa ülkelerine Türkiye'nin Kürt vatandaşları ile değil PKK terör örgütü ile sorunlu olduğu, Türkiye'nin Kürt vatandaşlarına hiçbir ayırım gözetmeksizin sahip çıktığı anlatılmaya çalışılmış ve PKK'nın terör faaliyetleri belgelerle masaya yatırılmıştır. Hangi ülkelerin ne tür destekler verdiğini açıkça ifade eden hükümet, terör örgütüne yapılan desteğin kesilmesini isteyerek başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini iş birliği ve dayanışmaya davet etmiştir. Hükümetin yoğun çabaları sonuç vermiş, siyasi açıdan Kürt sorununun çözülmesine yönelik Türkiye'de başlatılan çözüm sürecini olumlu bir gelişme olarak yorumlayan Almanya, teröre karşı mücadelede Türkiye'ye destek vereceğini açıkça ifade etmiştir ve PKK'yı terör örgütü olarak kabul ettiklerini belirtmiştir (Baç M. , 2016, s. 1-27).

PKK'yı terör örgütü olarak tanımalarına rağmen, Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde terör örgütünün faaliyetlerine yönelik herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve hatta kimi zaman bu faaliyetlere kolaylık sağlanarak müsamaha gösterilmeye devam edilmiştir. Türkiye ile Almanya arasında terörle mücadele kapsamında çözülmeye çalışılan terör sorunu, AK Parti hükümetinin yoğun çabalarına rağmen Almanya tarafının gerekli sorumlulukları üstlenmemesi nedeniyle nihayetsiz kalmıştır. Günümüzde yaşanan olayların devam etmesi bunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda, İngiltere'nin "böl yönet" stratejisine paralel olarak, Almanya'nın PKK kartını Türkiye'nin bölgesel etkinliğini azaltmak için hala bir politika aracı olarak kullanmaya devam ettiğini ve PKK'ya desteğini sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan, AB'nin Kürt sorununun çözümüne yönelik baskıları sonucu PKK'nın güçlenmesi ve Kuzey Irak'ta Kürt milliyetçiliğinin artması, Türkiye'deki Euroseptik (Avrupa şüpheciliğine dayalı) duyguları güçlendirmiştir (Parker, 2009).

4.2.1.5. Yunanistan ve Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB üyelik sürecinde önünde duran bir diğer önemli engeldir. Kopenhag Kriterleri içine dahil olmayan bu konu İlerleme Raporlarının siyasi kriterler bölümünde sıklıkla öne sürülmüş ve Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini karşılama dahi bölgesel anlaşmazlıkları çözmeden üyelik statüsü kazanamayacağına yönelik bir algı oluşturmuştur (Brewin, 2001). Yavru vatan olarak adlandırılan Kıbrıs,

Türkiye için hayati öneme sahiptir. Nitekim, kendisine yaklaşık 50 mil mesafede bulunan adanın tamamen Yunanistan kontrolüne girmesi, önemli bir güvenlik sorunu doğuracağından Türkiye için asla kabul edilebilir bir durum değildir. Türkiye adadaki Türk halkının haklarını korumak noktasında kesin kararlılığını her fırsatta dile getirmiştir (Gökçekuş, Işıksal, Yılmaz, & Kassem, 2019). Rum kesimini destekleyerek adadaki mutlak kontrolü ele geçirmek isteyen Yunanistan ise, Ege adalarındaki varlığını da avantaja çevirerek Türkiye'nin haklarını gasp etmek ve Akdeniz'de mutlak hakimiyet kurmak istemektedir.

Kıbrıs sorununa bir çözüm önerisi olarak 1 Mayıs 2004'te referanduma sunulan Annan Planı, Kıbrıslı Türklerin %64,9'unun plan lehine oy kullanmasına rağmen, Rumların %75,8'inin aleyhte oy kullanması sonucu reddedilmiştir (Bahcheli, 2001, s. 204). Referandum süresince Türkiye'nin, Yunanistan'la geçmişten beri süregelen çekişmelerine son vererek Annan Planını desteklemesine, buna karşılık Yunanistan'ın uzlaşuya hiç yaklaşmamasına rağmen şaşırtıcı bir durum vuku bulmuş ve Kıbrıs Rum Kesimi referandum sonrası AB üyeliğine kabul edilmiştir. Bu süreçte Merkel'in "Siz onurlu bir uzlaşuya hazırsanız, Türk tarafının sizin adımlarınıza karşılık vermediğini tespit ettik" sözleri oldukça ironiktir. Bu durum Türkiye'nin gözünde AB'nin tarafsızlığının ve yasal temellerinin meşruluğunun sorgulanmasına sebep olurken, Almanya'nın mevcut çatışmayı Yunanistan lehine çevirmek istediğini açıkça ortaya koymuştur (Saatçioğlu, 2009, s. 569).

Adada ki temel sorunlar çözüme kavuşturulmadan Kıbrıs (Kıbrıs Rum Kesimi)'in AB'ye üyeliğinin kabul edilmesi, diğer yandan 2005 yılında Türkiye'nin üyeliğe kabulünü Kıbrıs sorununun çözümüne bağlanması, AB'nin çifte standart uyguladığının en bariz örneğidir (Christou, 2004, s. 119). Nitekim 2007 yılında Türkiye'ye karşı AB kozunu kullanan ve uzlaş sağlanmadan Türkiye'nin AB üyeliğinin mümkün olmadığını savunan Merkel, Kıbrıs sorunu çözülmeden Kıbrıs Rum Kesimi'nin de AB'ye üye yapılmasının bir hata olduğunu kabul etmiştir. Türkiye'nin AB sürecinde önemli bir engel olarak ayağına takılan Kıbrıs sorun halen devam etmekte ve değerli petrol yataklarına ve stratejik öneme sahip bölgede kısa vadede suların durulması mümkün görülmemektedir. İsrail başta olmak üzere farklı aktörleri de oyuna dahil olmasıyla bölgede tansiyon yükselmeye devam etmekte fakat

Türkiye Kıbrıs politikasında asla taviz vermeyeceğini ve haklarını sonuna kadar savunacağını göstermektedir (Gaudissart, 1996, s. 11).

4.2.1.6. Ermeni Meselesi

Ermeni soykırımı iddiaları Türkiye'nin AB sürecinde önünde duran diğer önemli bir engeldir. AB, Türkiye'nin Ermeni meselesi konusunda sorumluluk almasını ve soykırım iddialarını kabul etmesini talep ederken, Türk hükümeti bu iddialara yönelik somut hiçbir delil ve kanıt olmadığını ileri sürerek soykırım iddialarını reddetmektedir. Soykırım iddialarının en büyük destekçisi olan ülkelerden biri de Almanya'dır. Ermenilerin Almanya'yı 1915'te yaşanan olayları kolaylıkla önleyebilecekken hiçbir aksiyon almamak ve onları yalnız bırakmakla suçlaması ve bu olayların yaşanmasında Almanya'nın da bir suçlu olduğunu iddia etmesi, bunun en önemli sebeplerinden biridir. Almanya kendine yöneltilen bu suçlamaları aklamak ve tepkilerin önüne geçebilmek için tek taraflı Ermeni yanlısı bir politika izlemeye başlamış ve Ermeni meselesini Türklerin üstüne yıkmak için büyük çaba göstermiştir. Almanya'nın Ermeni iddialarını bu denli ateşli savunmasının bir diğer nedeninin de tarihte yaptığı soykırımın yükünü hafifletmeye çalışması olduğu söylenebilir. Nitekim, Ermeni Yazarlar Birliği üyesi Tessa Hofman ve bazı Ermeni yazarlar, soykırım iddialarına dair hiçbir net kanıt sunamadan Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmesi gerektiğini savunurken, bir yandan da Ermeni soykırımını Yahudi soykırımının sistematik bir örneği olarak ifade ederler (Kılıç, 2007, s. 228).

Bu sebeplerden ötürü, Ermeni meselesini dünyaya yaymak için çok büyük yatırımlar yapan ve yüklü miktarda paralar harcayan Almanya, bu konuda araştırmalar yapan ve projeler üreten kuruluşları da muazzam boyutta ödeneklerle desteklemiştir. Bazı Alman okullarında Yahudi ve Ermeni Soykırımı'nı anlatan ders kitapları müfredata konmuş ve Alman televizyonlarında büyük ses getiren "Aghet" isimli soykırım belgeseli yayınlanmıştır. Almanya'da özellikle medya ve eğitim kanalıyla Ermeni meselesi desteklenmiş ve Türkler inkarcılar olarak lanse edilmiştir. Bu gelişmeler karşısında Türkiye, Almanya'yı meseleyi tek taraflı ele almakla suçlamış, tüm tarihi arşivler açılmadan ve taraflar meseleyi karşılıklı olarak tartışmadan verilen bu hükmün tarihi bir hata olduğunu savunmuştur (Hamuroğlu, 2021).

Ermeni politikasını bu çerçevede sürdürmüş ve sürdürmekte olan Almanya, meseleyi aynı zamanda Türkiye'nin AB sürecini engellemek için bir araç olarak kullanmıştır. 28 Eylül 2005 tarihli Avrupa Parlamentosu Kararı'nın 5. maddesinde "Türkiye'ye Ermeni soykırımını tanıma çağrısında bulunur; bu şekilde bir tanımayı Avrupa Birliği ön koşul olarak kabul eder" (Avrupa Parlamentosu Kararı , 2005) ifadelerinin yer alması, Ermeni meselesinin Türkiye'nin AB süreci önünde somut bir engel olduğunun kanıtıdır. Avrupa Parlamentosu aynı zamanda 2007 yılı Türkiye İlerleme Raporunda, Dağlık Karabağ işgalinden sonra, Ermenistan ile sınırlarını tek taraflı olarak kapatan ve ilişkilerini durduran Türkiye'nin Ermenistan ile sınırlarını yeniden açması ve ilişkilerini normalleştirilmesi gerektiğini ifade etmiş, 1915 Olayları'nın iki ülke arasında enine boyuna tartışılması gerektiğini belirtmiş ve bu taleplerini her raporda ısrarla Türkiye'nin önüne sunmuştur. Bu dönemde Hrant Dink ve Rahip Santaro cinayetleri de Avrupa kamuoyunda geniş yankı uyandırmış ve Türkiye'de din özgürlüğü olmadığı ve azınlıkların baskı altında olduğuna dair bir algı oluşmuştur.

Meseleye yönelik büyük bir hassasiyet geliştiren Almanya'da CDU, CSU, Yeşiller ve SPD'nin ortaklaşa hazırladığı "1915 ve 1916 döneminde Ermenilere ve diğer Hristiyan azınlıklara dönük soykırımı hatırlama ve anma" tasarısı 2 Haziran 2016'da oybirliğiyle Federal Meclis'in alt kanadı olan Bundestag'da kabul edilmiştir (CNN, 2016). Hükümete yakınlığı ile bilinen liberal-muhafazakâr Alman gazetesi Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) oylamaya yönelik Almanya'nın kendi tarihinden ders aldığını ve bunu Türkiye'nin de yapması için ona örnek teşkil ettiğini yazmıştır. Oylama sonrası Türkiye Almanya Büyükelçisini geri çağırılmış, iktidar ve muhalefet partileri Almanya'ya karşı ortak bir deklarasyon yayınlamıştır. Almanya'yı ikili ilişkilere ciddi hasar vermekle suçlayan Türkiye aynı zamanda Almanya'yı soykırım hakkında en son konuşabilecek ülke olarak nitelendirerek bu oylama ile çok büyük bir hata yaptığının altını çizmiştir (BBC, 2016). Diğer taraftan, Avrupa Parlamentosu'nun meseleye tek taraflı yaklaşımını eleştiren Türkiye AB'yi, Türkiye'de ulus bilincini sarsmak için Ermeni meselesini bir politika aracı olarak kullanıp tarihten husumet çıkarmakla suçlamış ve hiçbir somut dayanağı bulunmayan soykırım iddialarının sistematik bir yok etme kampanyası olmadığını, olaylar sırasında

Türklerden de çok sayıda kişinin öldüğünü belirterek suçlamalardan ötürü özür dilemeyi ısrarla reddetmiştir.

Bu dönemde incirlik üssü ve mülteci anlaşması gibi önemli iş birliği konularının AB gündeminde olması ve Ermeni meselesinin Türkiye’yi çok fazla kızıltırması nedeniyle kaygı duyan Merkel “Her ne kadar iki ülkenin bazı konularda farklı görüşleri olsa da Türkiye ve Almanya güçlü ilişkilere sahiptir” vurgusu yaparak Türkiye ile ilişkileri ılık tutmaya çalışmış ve tasarının hem kendi partisi hem de koalisyon ortağı partiler tarafından ezici bir çoğunlukla kabul edildiğini belirtmiştir. Fakat oylama sırasında Merkel’in parlamentoda olmaması da dikkat çekici bir husustur. İlerleyen süreçte soykırım tasarısı meclise taşınmadan önce, metinden soykırım ifadesinin çıkarılıp çıkarılmayacağı üzerine uzun tartışmalar yaşanmış ve nihayetinde Merkel başta olmak üzere Federal meclisin üçte birinin oylamaya katılmaması sebep gösterilerek tasarının yasal bağlayıcılığının olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca, 2019’da Alman hükümeti Sol Parti’nin bir soru önergesini yanıtlarken soykırım ifadesinin hukuki değil siyasi bir tanım olduğunu belirtmiştir. Türkiye ile denge politikasını Ermeni meselesi üzerinde de korumaya çalışan Almanya’nın meseleye yönelik tavrını değiştirmemesine karşın Türkiye’de kendi iddialarını korumakta ve soykırım suçlamalarını kesin bir dille reddetmeye devam etmektedir.

4.2.1.7. AB’nin Hazmetme Sorunu ve Yükselen Popülizm

Türkiye-AB ilişkilerini yalnızca Türkiye’nin AB’ye hazır olup olmadığı noktasında değil, AB’nin de Türkiye’ye hazır olup olmadığı noktasında değerlendirmek gerekir. Merkel’e göre ekonomik yetersizlik AB’yi hazırlıksız kılan önemli bir sorundur. Almanya açısından bakıldığında, küreselleşmenin getirdiği zorluklar nedeniyle yeniden birleşme maliyetlerinin henüz üstesinden gelinememiştir. Aynı şekilde, AB hala son genişleme turunun hazmetme sorunları ile uğraşmakta ve bu sorunların çözümü kısa vadede pekte mümkün görünmemektedir. Bu noktada, yönetim performansları halihazırdaki üye ülkelerin en zayıfından daha iyi olmayan hiçbir ülkeye ciddi bir üyelik perspektifi vermek istememektedirler (Düzgit, 2020). Dolayısıyla, Merkel’e göre Türkiye gibi büyük ölçekli ve ekonomik olarak

dezavantajlı bir ülkenin üyeliği, AB'ye daha fazla sorundan başka hiçbir şey getiremez.

Serbest dolaşım hakkının kazanılmasıyla birlikte yoğun nüfuslu Türkiye'den Avrupa'ya akacak büyük göç dalgası da bir diğer önemli kaygı sebebidir. Son Doğu Avrupa genişlemesiyle birlikte Polonya ve Macaristan gibi ülkelerden Almanya ve Fransa gibi ekonomik olarak daha güçlü Avrupa ülkelerine göçmen akımının bu ülkelerde ki ekonomik dengeleri bozması, Türkiye'nin Schengen bölgesinin bir parçası olması endişesinin altında yatan en önemli sebeplerden biridir çünkü; kalabalık nüfuslu Türkiye ile birlikte bu durum daha vahim bir hal alabilir. Dahası, göç sorunu AB içinde yükselen popülizmin en önemli sebebidir. Özellikle halihazırda kayda değer bir Türk nüfusuna ev sahipliği yapan Almanya'da göç korkusu popülist hareketleri kışkırtmakta ve ekonomik kaygıların yanı sıra İslam korkusunu da yaymaktadır. Aşırı sağ gruplar, Türkiye'nin AB'ye girmesiyle Avrupa'da terör ve İslami radikalizmin yükseleceğini savunmuşlardır.

Diğer yandan AB'de doğum oranlarının azalması ve özellikle iklim değişikliği ve iç savaşlara bağlı olarak ortaya çıkan yoğun mülteci akını nedeniyle göç sorunu bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. AB ülkelerinin 2017 seçimlerinde sağ popülist partiler seçimlerde başarı kazanamamış olsa da mülteci meselesinin gündemde önemini artırmasına paralel olarak bu partilerin güç kazandığı ve ulusal kimliklerin yeniden ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun önemli bir örneği olarak %4.7 dolaylarındaki oy oranını 2017 seçimlerinde %13,2'ye çıkararak mecliste 92 sandalye elde eden Almanya'nın aşırı sağcı partisi AfD gösterilebilir. Bu dönemde AfD, Yeşiller Partisi hariç neredeyse tüm siyasi parti seçmenlerinden destek görmüştür.

Avrupa'da yükselen popülizm sadece dışarıdan gelen göç akınına yönelik bir eğilim olmanın ötesinde, AB karşıtlığını da beraberinde getirmektedir. İnsanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen ve uluslar üstü bir yapılanma olan AB, popülist akımların etkisiyle güçlü deprem sarsıntıları yaşamaktadır (Nas, 2018). Birleşik Krallık'ın Brexit süreci ile AB'den ayrılma kararı muhakkak bu depremin ilk yıkımıdır. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma referandumunda, ayrılma taraftarlarının en önemli gerekçelerinden birisi Avrupa'daki mevcut mülteci krizinin yanı sıra, Türkiye'nin üyeliğiyle birlikte Birleşik Krallık ve Avrupa'ya yağacak göçmen akınıdır.

En nihayetinde bu durum Türkiye'nin AB sürecini baltalayan ve Almanya'nın yapıcı politikalar üretmesini engelleyen önemli bir gelişme olarak 2020'ye imzasını atmıştır.

4.2.2. Dahil Etme: Türkiye'nin AB Üyeliğine Yönelik Motivasyonlar

Dahil etme stratejileri bağlamında AB'nin Türkiye'yi üyeliğe layık görmesi için birtakım motivasyonlara sahip olması gerekir. Türkiye'nin AB'ye statüsünü arttıracak “işlevsel katkılar” sunabileceğine ya da Türkiye'nin dahil edilmesiyle kulübün meşruiyetinin artacağına inanması önemli bir itici güç oluşturabilir. Bu bağlamda Türkiye'nin Doğu-Batı arasında transit ülke olarak jeopolitik önemi, enerji güvenliği için aracı pozisyonu ve genç nüfusu ile AB'ye katkı sunabilecek dinamik işgücü kaynağı söz konusu işlevsel katkıların başlıcaları olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra 2011'de patlak veren Suriye iç savaşı nedeniyle meydana gelen mülteci krizi, üyelik hedefleri yolunda istikrarlı adımlarla ilerleyen Türkiye için her tıkanma noktasında önemli bir dahil edilme stratejisi olarak masaya konmakta ve AB'yi Türkiye'ye bağımlı kılmaktadır. Bu hususları detaylıca incelemek, Türkiye'nin AB serüveninin ulaşabileceği noktayı anlayabilmek açısından kritik önem arz etmektedir.

4.2.2.1. Mülteci Krizinde Tampon Ülke Türkiye

2011 Suriye iç savaşı ile patlak veren Mülteci krizi, AB'yi Türkiye ile işbirliği ve müzakereye muhtaç bir konuma getirmiştir. Türkiye de bu kartı, AB ilişkilerinde en güçlü kozu olarak kullanmıştır. Bu bağlamda mülteci krizini, AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine yön verecek önemli bir parametre olarak değerlendirmek önemlidir. Suriye'nin yanı sıra, Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı, Libya ve Yemen başta olmak üzere Arap ülkelerinde meydana gelen siyasi çatışmalar ve iç savaşlar sonucu çaresiz mülteciler yönlerini Avrupa'ya çevirmişlerdir. Özellikle 2015 yılından itibaren, Akdeniz üzerinden veya karadan Avrupa ülkelerine gelen çok sayıda mülteci, birçok AB ülkesinde siyasi zorluklara neden olmuştur.

Suriye iç savaşı sürecinde AB ülkeleri ile Almanya arasında anlaşmazlık olduğu için ortak bir strateji geliştirilememiş ve AB ülkeleri mülteci krizi konusunda sorumluluk almaktan kaçınmışlardır. Bu durum sığınmacıların Akdeniz ve Ege'ye kıyısı olan Malta, Yunanistan ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde yığılmasına ve mülteci

yükünün sadece onların omuzlarına kalmasına sebep olmuştur. Bu noktada Almanya “sivil kriz yöneticisi” olarak harekete geçmiş ve 2007 yılı itibariyle mülteci akınını engellemek amacıyla çevresindeki komşu ülkelerle İyi Komşuluk Politikası (European Neighbourhood Policy) adı altında mali yardıma dayanan bir program uygulamaya başlamıştır (Whitman & Wolff, 2010, s. 10).

Diğer yandan da, AB içinde kota uygulamasını kabul ettirmeye çalışan Almanya, AB ülkelerinin sert tepkileriyle karşılaşmış ve bu konuda başarılı olamamıştır. Önlerine yasal engeller koyulan mülteciler, ya insan kaçakçılarının ellerine düşmüş yada Akdeniz sularında can vermiştir. 3 Eylül 2015’te, 3 yaşındaki Aylan Kurdi’nin cansız bedeninin Bodrum açıklarında bir sahile vurması büyük yankı uyandırmış ve Avrupa’nın ve özellikle Merkel’in mülteci politikası birçok kesim tarafından ağır bir dille eleştirilmiştir (FAZ, 2015). Bu olayın ardından Merkel “Bunu yapabiliriz” sloganı ile mültecilere yönelik bir entegrasyon çalışması başlatmış ve açık kapı politikası izlemiştir. Fakat Merkel’in bu politikası hem Alman muhalefet partileri, hem kamuoyu, hem de diğer AB üyesi ülkeler tarafından eleştirilmiştir. Yeşiller Partisi, mültecilere karşı daha yumuşak bir politika izlenmesi için baskı oluştururken, AfD, mültecilere yönelik daha sert ve caydırıcı bir politika izlenmesi yönünde baskılar yapmış ve sonuç olarak Merkel hiçbir siyasi çevreyi memnun edememiştir (Crawford & Olsen, 2017).

Mülteci politikalarına yönelik baskılar nedeniyle farklı bir çıkış yolu arayan Merkel, çözümü AB sürecinin çıkmaza girmesiyle ilişkileri sorunlu bir hal alan Türkiye’de bulmuştur. 18 Ekim 2015’te İstanbul’u ziyaret eden Merkel, Türkiye’ye mülteciler konusunda tampon bölge olması karşılığında 3+3 Milyar Euro’luk yardım yapılabileceğini belirtmiştir. Türkiye ise Merkel’in bu teklifini AB-Türkiye üyelik müzakerelerinin yeniden başlanması ve vize serbestisi şartı ile kabul edebileceğini ifade etmiştir. Bu süreç AB’nin ve özelde Almanya’nın Türkiye ile ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Mülteciler üzerinde ortak bir strateji geliştirmek amacıyla Kasım 2015’de Brüksel’de yapılan AB-Türkiye zirvesinde “Ortak Göç Eylem Planı” devreye sokulmuştur. Bu eylem planına göre Suriyeli mültecilerin geçici olarak korunması AB tarafından mali olarak desteklenerek, AB’ye yasadışı yollarla mülteci girişinin önlenmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'nin üstleneceği bu sorumluluğa karşılık, AB'nin 3+3 milyar Euro finansman sağlaması, gümrük birliğini güncellenmesi, vize serbestisinin verilmesi, 5 fasılın açılması ve üst düzey diyalogun tesis edilmesi konusunda mutabakat sağlanmıştır (Büyükbay, 2016). Türkiye, AB'nin ve Almanya'nın yükünü hafifletmesinin kendisine olumlu geri dönüşler kazandırabileceğini düşünerek mülteci krizinde sorumluluk almayı kabul etmiş fakat süreç hiçte tahmin edildiği gibi işlemeyerek yeni bir sorun sebebi olmuştur. Yine de mülteci krizi, güvenlik çıkarları doğrultusunda AB'nin Türkiye'ye bağımlılığını kanıtlaması ve Türkiye'nin bunu güçlü bir koz olarak kullanması açısından önemlidir.

Suriye savaşının başından beri 4 milyonun üzerinde mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye, AB'nin Göçmen Mutabakatı ile taahhüt ettiği 6 milyar avronun tamamını Türkiye'ye aktarmaması nedeniyle kendi sınırları içerisinde ciddi bir ekonomik ve siyasi krizle karşı karşıya kalmıştır. Diğer taraftan AB'nin, Türkiye'nin göçmenler için Suriye toprakları içerisinde oluşturmak istediği “güvenli bölge” projesine de destek vermemesiyle Türkiye'de tansiyonu iyice artmıştır. Yeni bir göç dalgasını kaldıracak durumda olmadığına dair uluslararası toplumu uyararak ve AB'nin de elini taşın altına koyması gerekliliğini ısrarla ileri süren Türkiye için, İdlib'te rejim güçleri tarafından yapılan saldırı sonucu 33 Türk askerinin şehit olması son damla olmuş ve Türkiye 27 Şubat 2020'de aldığı karar ile sınır kapılarını açacağını duyurmuştur. Türkiye'nin kararının ardından binlerce mültecinin Yunanistan ve Bulgaristan kapılarına akın etmesi o güne kadar mülteci yüküne kayıtsız kalan AB'de büyük paniğe sebep olmuştur (Euronews, 2020). Olay sonrası AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik'in “Türkiye'nin yeni mülteci baskısını taşıyamayacağını, Türkiye'nin kapasitesinin artık dolduğunu söylemiştik. Dolayısıyla oluşan tazyik artık Türkiye tarafında tutulamıyor.

Yapılan saldırılar neticesinde hem Türkiye içerisindekiler Avrupa'ya doğru hareketleniyor, hem de Suriye topraklarından Türkiye'ye doğru bir hareketlenme var. Mülteci politikamız aynıdır ama ortada bir durum var, artık mültecileri tutabilecek durumda değiliz.” (NTV, 2020) şeklindeki açıklamaları Türkiye'deki durumu özetleyerek, verilen kararın meşruluğunu destekler niteliktedir. Bu olayda vurgulanması gereken en önemli hususlardan biri şüphesiz, AB'nin insan hakları konusunda feci şekilde sınıfta kalmış olmasıdır. Nitekim, Türkiye'ye ısrarla insan

hakları ve demokrasi vurgusu yapan AB'nin dış sınırlarından sorumlu Frontex'in, sınır kapılarına yığılan mültecilere yönelik dünya basınının gözleri önünde ağır insanlık suçları işlemesi bunun tescilli kanıtıdır (Anadolu Agency, 2021).

Türkiye'nin 40 milyar dolarlık harcama yapıldığının fakat AB'nin vadettiği 6 milyar dolarlık ödemeyi prosedürler nedeniyle Türkiye'ye tam olarak aktarmadığının altını çizen Erdoğan, sınırların açılması ile ilgili yaptığı ilk açıklamada taahhütlerini yerine getirmeyen AB'ye tepkisini şu cümlelerle göstermiştir:

“Merkel paranın Kızılhaç'a verileceğini, oradan da Kızılay'a aktarılacağını söyledi. Dediler ki, bu rakam BM Mülteciler Başkomiserliği'ne gitmek durumundadır. Oradan Kızılhaç'a sonra Kızılay'a gidecek. Tabi böyle bir şey olmadı. Aradım Şansölye'yi. Dedi ki para hazır. Paranız buraya gelmiyor dedim. Gönderecekseniz bu parayı direkt bize gönderin, ya da ben mültecileri size göndereyim ve 100 milyon Euro göndereyim dedim. Yeni bir göç dalgasını kaldıracak durumda değiliz” (Star, 2020).

Bu doğrultuda, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Başkanı Francesco Rocca'nun, AB'nin Türkiye'ye yeterli ödeme desteği sağlamadan mültecilerin Avrupa'ya göç akışını durdurmaya çalışmasını, AB'nin ciddi bir vizyon eksikliği olarak yorumlaması çok yerinde bir tespittir (TRT World Forum , 2019).

Mutabakatın delinmesinin ardından Türkiye'ye gelen AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dinamiğe ihtiyaç duyulduğunu belirterek, yeni bir mülteci anlaşması ve ek mali destek vaatleriyle Erdoğan'ı yumuşatmaya çalışmıştır. AB'nin ne tür bir yardım yapacağını sorulması üzerine Borrell “Suriye’de zor durumdaki insanlara yardım etmek amacıyla 170 milyon Euro tutarında ilave insani yardım yapacağımızı ilan ediyoruz,” yanıtını vermiştir. Türkiye'ye taahhüt edilen 6 milyar Euro’nun 4 milyar 700 milyon Euro’luk bölümünün sözleşmelere bağlandığını ve 3 milyar 200 milyon Euro’nun da ödendiğini hatırlatan Borrell, “Geri kalan bölüm de bu yıl içinde Türkiye'ye ödenecek. Taahhütlerimizin arkasındayız.” demiştir (Köylü, 2020).

Ardından, 25 Mart tarihli AB Konseyi toplantısının sonunda yayımlanan bildiri ile Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ve göç mutabakatının yenilenmesi ile ilgili resmi adımların atılacağı duyurulmuştur. Son olarak, 6 Nisan 2021’de AB Konseyi Başkanı Charles Michel ve Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen’in

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile bir araya gelerek mülteci krizinin çözümü için ortak bir heyet kuracaklarını açıklamaları üzerine Türkiye-AB ilişkilerinde tansiyonun daha fazla yükselmesi nispeten önlenmiştir (BBC, 2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mart 2020'de Brüksel ziyaretinin ardından, AB liderlerinin Türkiye ziyareti, taraflar arasında en üst düzeyde diyalog kanallarının açık olduğunu göstermesi ve karşılıklı beklentilerin doğrudan iletilebilmesi açısından burada vurgulanması gereken önemli bir husustur.

Mevcut durumda, Türkiye'yi yetersiz destekle milyonlarca mültecinin yüküyle baş başa bırakan AB-Türkiye göçmen anlaşmasının adil olmadığı açıktır. Mülteci krizinin çözümü, Türkiye-AB arasındaki diplomatik çabaya ve tarafların yakın gelecekte nasıl bir strateji izleyeceğine bağlıdır. Burada tarafların insan onuruna saygı göstererek mültecilere siyasi bir silah muamelesi yapmaması ve sivillerin korunması noktasında gereken sorumluluğu üstlenerek hareket etmeleri önemlidir. Halihazırda somut bir gelişme yaşanmamış olsa da, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in AB'ye yeni bir yük paylaşımı yöntemi geliştirme çağrısında bulunmasının ve Avrupa Komisyonu'nun Suriyeli göçmenlere yapılacak maddi yardımlar üzerinde çalışıyor olmasının süreç için umut verici olduğu söylenebilir. Suriye iç savaşının patlak vermesinden bu yana yaklaşık dört milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparak krizin boyutunun hafifletilmesinde çok önemli bir rol oynayan Türkiye için Suriyelilere yapılacak yardımın devam etmesi büyük önem taşımaktadır.

4.2.2.2. Geniş Coğrafyanın Merkezinde Transit Ülke

Türkiye'nin AB üyeliğinin Birliğe sunacağı katkılar azımsanmayacak kadar önemlidir. Her şeyden önce stratejik ve jeopolitik öneme sahip güvenilir bir NATO müttefiki ve Avrupa- Ortadoğu ilişkilerinde önemli bir aracı olan Türkiye ile karşılıklı ilişkilerin derinleştirilmesi AB için önemli çıkarlara hizmet edebilir. Bunun yanı sıra Almanya da özellikle Orta Doğu, Asya, Rusya ve ABD politikaları açısından Türkiye'nin AB üyeliğinden faydalanabilir ve Türkiye ile geliştireceği iş birlikleri doğrultusunda özellikle Orta Doğu'daki gelişmelere daha fazla müdahil olabilir ve bu ülkelerde ki dış politika hedeflerini daha doğru bir zeminde yürütebilir.

Nitekim Almanya Suriye'nin geleceği ve yeniden inşası konusunda, IŞİD'e karşı mücadelede, AB ülkelerinde ve Türkiye de gerçekleşen terör olaylarında Türkiye

ile işbirliği içerisinde hareket etmek istemektedir. Ayrıca 21. yüzyılda ekonomik ve askeri potansiyeli ile Avrupa'nın en büyük rakibi olan Çin ve müdahaleci politikalarıyla küresel siyasette önemli bir aktör olan Rusya ile Türkiye üzerinden ilişki geliştirmek AB için önemli bir dış politika stratejisidir. Bunların yanı sıra özellikle Almanya için, ABD'ye karşı yeni bir ittifak olarak Türkiye'yi kullanmak da iyi bir senaryo olarak görünmektedir (Nas, 2018).

Türkiye'nin AB üyeliği ile Avrupa ülkelerinin küresel düzeyde İslam coğrafyalarına bakış açıları geliştirilebilir ve bu doğrultuda çatışma, iletişimsizlik ve yok sayma yerini; anlama, diyalog ve işbirliğine dayalı politikalara bırakabilir. Batı ve İslam dünyası arasındaki mevcut gerilimin azalması Türkiye'nin katkılarıyla mümkün olabilir (DPTM, 2004). Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya, Karadeniz ve Akdeniz havzalarından Orta Doğu'ya uzanan geniş bir coğrafyanın merkezinde yer alan Türkiye, siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan vazgeçilmez bir istikrar unsuru olarak AB politikalarının doğru bir zeminde ilerlemesinde öncü ve belirleyici bir rol oynayabilir ve AB'nin dünya siyasetinde daha etkin ve önemli bir misyon üstlenmesine katkı sunabilir. Ayrıca Orta Doğu ile köklü tarihi, güçlü ilişkileri ve coğrafi yakınlığı sayesinde Türkiye, AB'nin Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerinde bir köprü vazifesi görebilir.

Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından dış dünyaya Türkiye aracılığıyla açılan Orta Asya Cumhuriyetleri'nin, Türkiye'yi saygın ve lider bir ülke olarak görmeleri ve birçok alanda dış politika hamlelerinde Türkiye ile önemli ortaklıklar geliştirmeleri, AB'nin bu ülkeler ile gerçekleştireceği işbirlikleri noktasında Türkiye'nin çok değerli faydalar sunacağını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca AB yakın komşuluk politikası hedefleri doğrultusunda Kafkas ülkeleri ile ilişkileri önemsemektedir. Türkiye ise Orta Asya'ya açılan kapısı olan Kafkasya ile güçlü siyasi, ekonomik ve kültürel bağlara sahiptir. Türkiye'nin Kafkas ülkeleri ile geliştirdiği yakın ve köklü ilişkiler, AB'nin yakın komşuluk politikasının güç kazanmasına katkı sağlayacaktır (Acar, 2009).

Bir diğer önemli husus Doğu Akdeniz'deki gergin ilişkilerdir. Yunanistan ve Türkiye arasında cereyan eden Kıbrıs sorunu ile Akdeniz'de tansiyonun yükselmesi Avrupa'nın da güvenliğini tehlikeye atan bir durumdur. Kıbrıs sorununu Türkiye'nin önüne bir engel olarak koyan AB'nin tutum değiştirerek Yunanistan ve Kıbrıs Rum

Kesimi'nin yanı sıra Türkiye'yi de üyeliğe kabul etmesi, Doğu Akdeniz'deki sorunların daha doğru bir düzlemde çözüme kavuşturulmasına katkı sağlayacak ve oluşacak barış atmosferi Avrupa'nın da güvenliğini temin edecektir (Cingoli, 2016). Bütün bunların yanı sıra, NATO'nun güvenilir ve güçlü bir üyesi olan Türkiye, etkin askeri gücü ile AB'nin Güvenlik Politikalarını önemli ölçüde güçlendirerek güvenlik alanında önemli bir dünya gücü haline dönüşmesine katkı sağlayabilir. Dahası, Türkiye'nin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip ülkeler ile komşu olması, AB'ye kabulü durumunda Birlik üyelerinin de bu kaynaklardan yararlanmasını kolaylaştıracaktır. Sonuç olarak, güçlü bir NATO üyesi, ABD'nin önemli bir stratejik ortağı, Balkan ve Kafkas ülkelerinin yakın bir dostu, İslam dünyasının köklü bir parçası olan Türkiye'nin üyeliği, AB'nin küresel ölçekte etkinliğini arttırmasına önemli katkılar sunacaktır.

4.2.2.3. Genç Nüfus ve İşgücü Kaynağı

Dünyanın en büyük tek pazarına ve en çok kullanılan ikinci para birimine sahip olan AB, bu sayede kuruluşundan bu yana uluslararası sistemde güçlü bir imaj çizmekte ve ağırlığını artırmaktadır. Fakat bugünkü koşullara bakıldığında Avrupa nüfusunun giderek azalması, yaş ortalamasının oldukça yükselmesi ve buna bağlı olarak ekonomik hacminin gerilemesi dikkat çeken önemli hususlardır. 1900 yılında dünya nüfusunun %25'ini oluşturan Avrupa'nın 2060'a gelindiğinde dünya nüfusunun %5'ini oluşturması beklenmektedir. Nüfus azalmasının yanı sıra, ömür süresinin uzamasına bağlı olarak yükselen yaş ortalaması nedeniyle Avrupa'nın 2030 yılına kadar dünyanın en yaşlı bölgesi olacağı tahmin edilmektedir. Bu hususlara bağlı olarak ekonomik hacmi değerlendirildiğinde, 2004'te dünya GSMH'sinin %26'sına sahip olan AB'nin 2030'a gelindiğinde %20'nin altına düşmesi beklenmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2009). İşgücü konumundaki nüfusun yaşlanması, iş gücü arzını ve buna bağlı olarak da üretim gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, iktisadi gelişim ve büyüme yavaşlamakta ve işgücü piyasaları durgunlaşmaktadır. En nihayetinde, yaşlanan ve giderek daha da yaşlanacak olan AB nüfusunun ilerleyen süreçte üretim fonksiyonlarını aksatmadan yerine getirebilmek için dışarıdan işgücü göçü alması gerekmektedir (Şen, 2014).

Yetişmiş, ucuz ve genç nüfus yapısıyla Türkiye, AB'nin işgücü sorunu için önemli bir çözüm kaynağı olabilir. Türkiye, niceliğinin yanı sıra nitelikli işgücü oranının giderek artmasıyla AB iş gücü piyasalarına önemli katkılar sunabilir. Nitekim, Türkiye'de 2000 yılında %8 olan niversite mezunu nitelikli işgücünün toplam işgücü içindeki payının 2020 yılında %17,9'a kadar yükseleceği tahmin edilmektedir (T.C. SSB, 2004). İşgücü açığına yönelik katkılarının yanı sıra Türkiye'nin yeliği, AB'nin daha büyük bir iç pazar oluşmasına ve ticaret hacmini artmasına da imkn tanıyacaktır. İç pazarın genişlemesiyle birlikte toplam talep artacak, artan talep toplam arz miktarını arttıracak ve dolayısıyla yatırımların, istihdamın ve gelirlerin artışı sağlanmış olacaktır.

4.2.2.4. Enerji Güvenliği

AB doğal gaz ihtiyaının önemli kısmını dünyanın en büyük doğal gaz üreticisi olan Rusya'dan temin etmektedir. Fakat AB lkelerinin ana doğal gaz tedarikçisi olan Rusya bu gücünü siyasi bir koz olarak da kullanmaktan çekinmemekte ve kriz anlarında AB ülkelerini vanaları kapatmakla tehdit etmektedir. Bu sebeple enerji arz güvenliği olumsuz etkilenen AB, 500 milyondan fazla nüfusu adına enerji arz güvenliğini sağlamak için enerji kaynaklarını çeşitlendirme ihtiyaı hissetmektedir. Bu noktada, enerjide dışa bağımlı Avrupa ile enerji kaynakları bakımından zengin ülkeler arasında bulunan Türkiye, AB için kritik öneme sahiptir.

Zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip bölge ülkeleriyle güçlü işbirlikleri bulunan Türkiye, AB'nin enerji güvenliğine katkı sağlama noktasında önemli bir rol üstlenebilir. Bu bağlamda, AB'nin önceliklerinden birisini oluşturan Güney Gaz Koridoru projesi, AB'yi Türkiye'ye bağımlı hale getirmektedir. Nitekim, GGK'nin en önemli boru hatlarından biri olan TANAP, bölgenin en büyük doğal gaz ithalatçılarından birisi olan Türkiye üzerinden geçmektedir. Ayrıca, Ortadoğu'dan ya da Doğu Akdeniz'den inşa edilmesi planlanan doğalgaz boru hatlarının, TANAP'a bağlanarak Avrupa'ya taşınması sıklıkla gündemde yer almakta ve bu da Türkiye'nin jeopolitik önemini artırmaktadır. Proje kapsamında Hazar Denizi'nden Avrupa'ya taşınacak 6 bcm'lik doğal gaz, AB lkelerinin tüm doğal gaz ihtiyaını karşılamasa da enerji kaynaklarında çeşitlilik yaratması bakımından çok önemlidir. GGK kapsamında, Türkiye'nin transit ülke ve enerji koridoru rolü, önemini arttırmaya devam edecektir.

Başarılı bir şekilde devam ettirilen GGK projesinin, Türkiye-AB ilişkilerine önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir (Kansu, 2019). Bunun yanı sıra Rus gazının Ukrayna yerine daha güvenli olan Türkiye üzerinden “Türk Akımı” projesiyle Avrupa’ya ulaştırılması gibi çalışmalar da örnek teşkil etmektedir (Karagöl & Kızılkaya, 2015).

4.2.3. Birleştirme: Almanya’nın Türkiye-AB ilişkilerine “İmtiyazlı Ortaklık”

Teklifi

Türkiye’nin ekonomik, demografik, kültürel ve dini özelliklerinin AB için bir tehdit oluşturduğuna inanan ve AB’nin hazmetme kapasitesini de önemli bir sorun olarak ileri süren Merkel bir taraftan da stratejik ve jeopolitik öneme sahip Türkiye ile ulusal ve AB düzeyinde karşılıklı ilişkilerin derinleştirilmesinde Almanya’nın önemli çıkarları olduğunu düşünerek ilişkilerin kopmaması gerektiğine inanmaktaydı. Bu kompleks durum CDU/CSU ve SDP koalisyon anlaşması metninde şu şekilde ifade edildi; “AB’nin Türkiye’yi özümseme kapasitesi yoksa veya Türkiye üyeliğinin gerektirdiği tüm taahhütlere tam ve eksiksiz olarak uyamıyorsa, Türkiye, Avrupa yapılarına olabildiğince yakından ve AB ile ayrıcalıklı ilişkilerini daha da geliştirecek şekilde bağlanmalıdır.” (Akçay, 2016). Bu nedenle, müzakere sürecinin tam üyeliği otomatik olarak garanti etmeyen “açık uçlu” özelliğine vurgu yapılarak, AB’ye tam üyelik yerine “imtiyazlı ortaklık” şeklinde bir işbirliği fikri geliştirildi.

Bir birleştirme stratejisi olarak geliştirilen imtiyazlı ortaklık modelinin önemi, sadece AB içinde statü oyununun nispi bir pasiflikle nasıl oynanabileceğini ortaya koyması değildir. Aynı zamanda statünün, dışarıdakileri dışlama yöntemi dışında, belirli bir birleştirme yöntemi gibi başka yollarla da devam ettirilebileceğini göstermesidir. Kulübün mevcut üyelerinin nispeten daha yüksek statü pozisyonlarını korumak için, dışarıdan gelenler kulübe marjinal ve ikincil yollarla birleştirilir. Birleştirme işbirliğidir, ancak aynı zamanda tabakalaşmadır. İçerdekiler, tabakalaşmayı işlevselci gerekliliğe göre haklı kılma eğilimindedir. Dahası, işlevselci gereksinim diğerlerini görece daha düşük bir konumda tutmayı başaramadığında, içeridekiler daha kolektivist bir mantığa göre katmanlaşacaktır. İçeridekiler ayrıca, statü eşitsizliğinin sürmesi için kolektivist hususiyetleri gerekçe olarak göstererek,

kendi statü konumlarını ortaya çıkan / yükselen diğerlerine karşı korur (Ermağan, 2012).

İlk olarak Şubat 2004'te Merkel'in Türkiye ziyaretinden önce ortaya atılan imtiyazlı ortaklık fikri, Türkiye-AB ilişkilerinin gümrük birliğinin ötesine geçmesini sağlayan bir işbirliği modeli önermektedir. Gümrük birliğinin bütün ürünleri kapsayacak şekilde modernizasyonunu öngören imtiyazlı ortaklık ayrıca, sivil toplum, çevre koruma, küçük ve ortak ölçekli işletmelerin desteklenmesi, sağlık ve eğitim konularında ortak çalışmaların yapılmasını gibi hedefleri içermektedir. Dahası imtiyazlı ortaklık modeline göre Türkiye AB'nin ortak savunma ve güvenlik politikalarına katılabilecektir. Nitekim Merkel'e göre Türkiye Avrupa'nın önemli bir "jeostratejik ortağı"dır ve Avrupa ile ortak dış ve güvenlik politika çıkarlarını paylaşmaktadır. Bunun yanı sıra imtiyazlı ortaklık, terörizmle mücadele, aşırılıkların önlenmesi gibi iç politika, adalet ve istihbarat sahalarında işbirliği ve yakınlaşmayı da içermektedir (Erdoğan, 2010). Yani sonuç olarak, Merkel, Avrupa'nın ve özellikle Almanya'nın mevcut sorunları nedeniyle Türkiye'nin tam üyelik hedefinin gerçekleşmesinin gerçekçi olmadığına inandığı için, tam üyelik çabaları yerine aralarındaki mevcut bağları güçlendirmek için başka alternatiflere veya formüllere odaklanması gerektiğini düşünmüş ve bu bağlamda, Türkiye'nin "ne içeride ne de dışarıda" olması prensibine dayanan "imtiyazlı ortaklık" CDU/CSU'nun görüşünü yansıtan alternatif bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Çakmak, 2014).

Türkiye'ye yönelik imtiyazlı ortaklık fikri aynı zamanda Almanya'da sağ seçmenin oylarına talip Merkel tarafından önemli bir iç politika aracı olarak da kullanılmaktadır. Nitekim bu durum sadece Erdoğan hükümeti tarafından değil Türk kamuoyu tarafından da büyük bir tepkiyle karşılanmış ve iki ülke arasındaki ilişkilerde ciddi bir soğukluğa neden olmuştur. Türk kamuoyunda, Merkel hükümetinin devraldığı yeni Almanya ile AB'ye üyeliğin artık mümkün olamayacağı fikri hâkim olmuştur. Merkel'in çok kültürlülük politikasını rafa kaldırması, çifte vatandaşlık hakkını sonlandırması, Kıbrıs sorununa yaklaşımı, kültürel farklılıkları ısrarla dilinde döndürmesi ve ekonomik sorunlar karşısında sıklıkla göçmen Türk işçileri işaret etmesi bu fikri daha da beslemiştir.

Merkel'in dışlayıcı politikalarına paralel olarak Almanya'da bu dönemde Türklere yönelik ırkçı saldırıların artması ve ayrımcılık ve de Almanya'nın terör

örgütüne verdiği destek iki ülke arasında tansiyonu iyice yükseltmiştir. CDU/CSU, Almanya'daki propagandalarına ek olarak, “imtiyazlı ortaklık” önerilerini Avrupa'daki diğer Hristiyan Demokrat hükümetlere de yaymaya ve sunmaya çalışmıştır (Guttenberg, 2004). Bu bağlamda Merkel ve Stoiber, Avrupa'daki 10 muhafazakâr lidere mektup göndererek, AB-Türkiye ilişkilerinin imtiyazlı ortaklık temelinde sürdürülmesini önermişlerdir. Teklifi destekleyen mektupta Kıbrıs sorunu ve insan hakları meseleleri ana gerekçe olarak sunulmuştur. Soğuk rüzgarların estiği bu dönemde, Türkiye AB umudunu bir dereceye kadar kaybetse de, 2008 yılına kadar siyasi reformlara devam ederek üyelik hedefinden caymadığını göstermeye çalışmıştır. 2005-2008 arası dönemde Avrupa standartlarına uyum sağlamak adına 148 yeni yasa TBMM’de kabul edilmiştir (Baç M. , 2016, s. 65).

Arabulucu ve yumuşak dış politika stratejileriyle Türkiye tarihinde yer etmiş olan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu döneminde karşılıklı ziyaretlerin hareketlenmeye başlamasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden ivme kazanmıştır. 2010 yılında Alman Cumhurbaşkanı Christian Wulff’un Türkiye’ye yaptığı ziyaret bu açıdan çok önemlidir. 10 yıl aradan sonra ilk kez yapılan bu ziyarette Türkiye’nin AB üyeliği konusu da gündeme gelmiş ve Wulff sürece destek vereceğine dair ifadeler kullanmıştır. İlimli Türkiye politikalarının yanı sıra göçmenler konusunda da yumuşak bir tavır takınan Wulff’un, bu dönemde Türk ve Müslüman göçmenlere karşı ağır eleştiriler yönelten ve çok kültürlü toplum yapısını hararetle eleştiren Merkel ve diğer göçmen karşıtı siyasiler ile ters düştüğü aşikardır. Nitekim, AfD’nin “İslam Almanya’ya ait değildir” açıklamasının ardından, Almanya birleşmesinin 20. yılı programında konuşma yapan Wulff, “İslam’da Almanya’ya aittir” ifadelerini kullanarak göçmenlere karşı ılımlı tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur (CNN, 2010). Yine 2010’da, Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle’in Türkiye ziyareti sırasında Davutoğlu ile yaptığı önemli görüşmelerde, Türkiye ve Almanya arasındaki güçlü stratejik iş birliğinin altını çizmesi ve sosyal ilişkilerin siyasal ilişkileri de kuvvetlendireceği yönündeki fikirlerini beyan etmesi bu dönemde ikili ilişkileri besleyen bir diğer önemli gelişmedir (Cumhuriyet, 2011). Nitekim, Wulff’un ve Westerwelle’in yapıcı Türkiye politikaları, Merkel’in “imtiyazlı ortaklık” teklifini aşmak noktasında yeterli olamamıştır.

4.2.3.1. AB Yaptırımları Karşısında Merkel ve İlmli Türkiye Perspektifi

Göreve geldiği günden bu yana Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşı olan Merkel, yine de “ahde vefa” ilkesine dayanarak kendisinden önce başlatılan müzakere sürecine engel olmamıştır. Nitekim, Türk hükümetiyle derin siyasi görüş ayrılıklarına rağmen, 2015’de patlak veren mülteci krizi nedeniyle Türkiye’ye bel bağlamış ve diyalogları sürdürme çabalarıyla daha yumuşak bir politika seyretmeye başlamıştır. En son Doğu Akdeniz krizinde Türkiye-AB arasında kritik bir arabuluculuk misyonu üstlenmiş ve Türkiye’ye yönelik ağır yaptırım taleplerinin karşısında durmuştur. Merkel’in Türkiye perspektifinin nispeten yumuşamasının ve hatta Türkiye’ye yönelik yaptırımları engellemesinin başlıca sebepleri, Almanya’da yaşayan ve siyaseten dinamik olan yaklaşık 3,2 milyon Türkiyelinin oylar üzerinde kayda değer bir etkiye sahip olması ve bu durumun Almanya’yı Erdoğan politikalarına karşı ilgisiz kalmaktan alıkoyması; 82 milyon nüfuslu Türkiye’nin büyük pazar hacmiyle Almanya’nın ekonomik çıkarları için ciddi öneme sahip olması; ve en önemli sebep olarak, mülteci krizini yönetemeyen Almanya’nın bu konuda Türkiye’nin desteğine muhtaç olması şeklinde sıralanabilir (Can, 2020).

Türkiye’nin başta Yunanistan ve Fransa olmak üzere bazı AB üyesi ülkelerle ikili ilişkilerinde yaşadığı siyasi sorunlar ve diğer yandan Türkiye’nin demokratikleşme ve insan hakları bağlamında Kopenhag kriterlerinden gittikçe uzaklaşması, AB sürecinde ilerleme kaydetmesini engellerken, 1 Temmuz 2020 itibarıyla AB’nin kilit aktörü olan Almanya’nın dönem başkanlığını devralması, Türkiye için yeni bir umut olmuştur (Anadolu Agency, 2020). Nitekim, bu dönemde Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen en önemli sorun olarak Doğu Akdeniz’deki gerginliğin tırmanmasına karşı, Merkel önemli bir arabuluculuk misyonu üstlenmiş ve Türkiye-AB ilişkilerinin tamamen raydan çıkmasını engellemiştir.

27 Kasım 2019’da Türkiye ve Libya arasında “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” ve “Güvenlik ve Askeri İşbirliği Anlaşması”nın imzalanmasıyla Doğu Akdeniz krizi patlak vermiş ve bu kriz halihazırda pek de iyi gitmeyen Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden hırpalanmasına sebep olan önemli bir gelişme olarak döneme damgasını vurmuştur. Söz konusu Mutabakat Muhtırası’na dayanan Türkiye, Akdeniz’de petrol arama hakkını

meşrulaştırmış fakat bu durum Yunanistan ve Güney Kıbrıs tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Libya iç savaşında jeopolitik çıkarları sebebiyle Türkiye ile karşı karşıya gelen Fransa, Doğu Akdeniz krizinde Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın yanında yer alarak sorunu AB seviyesine taşımış ve petrol arama çalışmalarını durdurumaması durumunda Türkiye'ye karşı yaptırım uygulanmasını talep etmiştir (Paralı, 2020). Özellikle 2020'nin ortalarında, Türkiye'nin art arda ilan ettiği NAVTEX'lerle Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'nin sondaj faaliyetleri için bölgeye gönderilmesi, ilişkilerde gerilimi iyice tırmandırmıştır. Sondaj faaliyetlerinden dolayı, Yunanistan, Güney Kıbrıs ve Fransa'nın, Türkiye'ye karşı yaptırım ve ambargo taleplerini 3 zirvede ısrarla üst üste gündeme getirmelerine rağmen, bu zirvelerin hiçbirinde yaptırım kararı çıkmamıştır.

AB'nin en etkin gücü olan ve "Pozitif Ajanda" ile yola devam etmek isteyen Almanya'nın müdahalesiyle ekonomik yaptırımlar reddedilmiş ve sadece kişileri ve şirketleri hedef alan "kısıtlayıcı tedbirler" kararı kabul edilmiştir. Doğu Akdeniz'deki petrol krizinin, Türkiye'yi kaybetmek istemeyen Almanya'nın dönem başkanlığına denk gelmesinin, Türkiye adına şanslı bir durum olduğunu söylemek gerekir. Diğer yandan, Senem Aydın Düzgit, Almanya'nın dönem başkanlığını üstlenmese bile bu politikayı uygulayacağını ileri sürerek, Türkiye lehine Almanya'ya arka çıkan İspanya, Macaristan, İtalya, Polonya gibi diğer AB ülkelerinin de desteğine dikkat çekmektedir (Smith, 2020). Nitekim, ekonomi ve göç konularının değeri tartışıldığında, Türkiye AB için bütün sorunlara rağmen kritik öneme sahip bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde, Almanya'nın Türkiye'ye karşı ılımlı bir politika izlemesi, Doğu Akdeniz krizinde arabuluculuk yapması ve dahası AB'nin Türkiye'ye yönelik ağır bir yaptırım kararı almasına engel olması çok önemli bir husustur. Diğer yandan, Almanya'nın AB dönem başkanlığını devralmasıyla Gümrük Birliği'nin revizyonu ve vize serbestisi konularında ilerleme kaydedeceğini ümit eden Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de cereyan eden krizlerin etkisiyle herhangi bir gelişme kaydedemediği de bir gerçektir (İnat, Ataman, & Duran, 2020).

Bu gelişmeler karşısında, Almanya'nın ağırlığını koyması ve arabuluculuk misyonu üstlenmesiyle 1 Ekim tarihli AB Konseyi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki gerilimi düşürmesine karşılık, Gümrük Birliği'nin revizyonu, ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesi, vize serbestisi, siyasi diyalogların artırılması, mültecilere

yönelik ek destekler gibi alanlarda daha fazla iş birliği içeren pozitif gündem önerisinde bulunmuştur (Yılmaz, 2020). Nitekim, Türkiye pozitif gündem maddelerini yetersiz bulduğunu ifade ederek, Doğu Akdeniz'deki haklarını sonuna kadar savunacağı noktasında kararlılığını bir kez daha teyit etmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra, Erdoğan'ın 46 yıl sonra Kıbrıs'ta açılan Maraş bölgesini ziyaret etmesi ve Karabağ ihtilafında Ermenistan'a karşı Azerbaycan'ı destekleyerek Fransa ile siyasi bir krizin içine düşmesi, AB'de büyük tepkilere yol açmış ve Almanya'nın arabuluculuk çabalarının beyhude sonuçlanmasına neden olmuştur (Akal, 2020).

4.3. KAPANMA STRATEJİLERİNE KARŞI TÜRKİYE'NİN GELİŞTİRDİĞİ POLİTİKALARIN ANALİZİ

Öncelikle, gelecekte Türkiye'nin AB'ye katılımının, ülkenin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri açısından, eski adaylara kıyasla daha farklı ve zor görüldüğü dikkate alınmalıdır. Buna göre, Avrupalı delegasyonlar Türkiye'nin üyeliğini desteklemek veya reddetmek için tam üyeliğin maliyet-fayda analizine sık sık başvurulmaktadır ve şu anda çoğu, AB'nin kaybının kazanımlarından daha fazla olacağına inanıyor. Bu nedenle Türk hükümetinin, AB'ye üyelik hakkı kazanmak için topluluk müktesebatına (*acquis communautaire*) uyum çalışmaları kadar, Türkiye'nin katılımının pazarlanmasına da odaklanması gerekmektedir. Maliyetler ve faydalar bir arada incelendiğinde, göçmen akını, Türkiye'nin AB bütçesi üzerindeki yükü ve Türkiye'nin AB kurumları üzerindeki etkisi, maliyetler tarafının ana unsurları olarak karşımıza çıkıyor. Öte yandan iş fırsatları, enerji arzı, güvenlik kaygıları, demografik sorunlar ve medeniyetler ittifakı fırsatı da fayda tarafını oluşturuyor. Maliyetlerin faydalar karşısında veya tam tersi şekilde hesaplanması zor olmasına rağmen, Türk hükümeti faydaların öneminin altında yatan mantıklı bir retoriği benimseyerek, Avrupalı seleflerini maliyetlerle ilgili endişelerinin asılsız olduğuna dair ikna etmeleri gerekmektedir.

Maliyetler açısından Türkiye, güvenilir çalışma ve araştırmalarla, AB'nin Türkiye'nin üyeliğinin ekonomik ve siyasi zorluklarına ilişkin açıklamalarını çürütebilir. Yukarıda bahsedildiği gibi, en tartışmalı konulardan biri, Anadolu'dan,

özellikle de Türkiye işgücü piyasasının görece vasıfsız işgücünü oluşturan doğu kesimlerinden, Avrupa'ya kitleler halinde olası göçtür. Türkiye'deki bazı kamuoyu çalışmaları, vize serbestisi sağlanmasıyla Türkiye nüfusunun % 25'inin Avrupa'ya taşınacağını gösterirken, Avrupa Komisyonu'nun 2004 Etki Araştırması, AB15 ülkelerine göçmen akınının 0,5 ila 4 milyon kişi arasında olacağını tahmin ediyor. Ancak Refik Erzan, Umut Kuzubaş ve Nilüfer Yıldız, 2004-2030 dönemi için 1 ile 2,1 milyon arasında değişen bu tahminleri kendi sonuçlarına göre oldukça abartılı bulmuşlardır (Erzan, Kuzubaş, & Yıldız, 2004). Dahası, AB'nin mevcut kısıtlamalar altında ve hatta kalıcı güvenlik önlemleriyle işgücünün serbest dolaşımını engellemesinin, daha fazla göçmen akışına sebebiyet vereceğini iddia ediyorlar. Bunun nedeni, mevcut kısıtlamaların Türkiye'de daha düşük büyüme oranına ve daha yüksek işsizliğe yol açmasıyla, Avrupa'da yeni fırsatlar aramaya teşvik edecek olmasıdır.

Türkiye'nin üyeliğinin getireceği ekonomik yük, özellikle AB bütçesinden büyük pay alan AB ülkelerinin gözünde, Türkiye'nin üyeliğini zorlaştıran bir diğer olumsuz unsurdur. Türkiye'nin katılımıyla Avrupa'da güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılacak olması, bunu daha sorunlu bir hale getirir. Nitekim Kemal Derviş, Türkiye'nin AB bütçesine katılımının marjinal yükünün söylendiği kadar yüksek olmadığını belirtmektedir (Derviş, Gros, Öztrak, Işık, & Bayar, 2004). Hesaplamalarına göre, Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası ve Yapısal Fonlardan alacağı maliyet, AB bütçesine (AB GSYİH'sının % 0,2'si) kıyasla oldukça düşük olacaktır.

Kararlar üye devletlerin nüfus büyüklüğüne göre alındığından, Türkiye AB karar alma sürecinde oldukça önemli bir rol oynayacaktır. Aslında AB'yi en çok ilgilendiren konu budur. Ancak Richard Baldwin ve Mika Widgrén, Türkiye'nin üyeliğinin AB oylamasına etkisi üzerine yaptıkları araştırmada, bu kadar endişelenmeye gerek olmadığı sonucuna varmışlardır (Baldwin & Widgrén, 2005). Türkiye'nin üyeliğini birinci değişken, Anayasanın onaylanmasını ikinci değişken olarak ele alarak, olası her koalisyonda devletlerin etkilerini değerlendirmek için 134 milyon olası koalisyonu dikkate alan oldukça karmaşık bir analiz yapmışlardır. Bu kapsamlı analizin ardından vardıkları çıkarım, Türkiye'nin üyeliğinin AB'nin harekete geçme kabiliyetini bozmadığıdır.

Öte yandan, Türk hükümetinin Türkiye'nin katılımının ekonomik, siyasi ve sosyokültürel faydalarını güçlü bir şekilde ortaya koyması gerekir. Türkiye Gümrük

Birliği'ni 1996 yılında tamamlamış olsa da, diğer ekonomik fırsatların hükümet tarafından teşhir edilmesi gerekmektedir. AB pazarının genişlemesi, Türkiye'nin katılımı ile AB'nin rekabet avantajı arasındaki ilişki doğru platformlarda belirtilmelidir. Tüketim eğilimi yüksek 70 milyonluk bir nüfus, AB için yeni pazar büyümesi ve pazar entegrasyonu fırsatları yaratmanın yanı sıra, ekonomik bloklar arasındaki mevcut rekabet ortamında Avrupa için bir avantaj yaratacaktır (Temiz, 2009, s. 115-138). Aynı şekilde, Türkiye de AB'nin enerji arz güvenliği açısından jeostratejik öneminin farkında olmalı ve bu durumu müzakere sürecinde önemli bir araç olarak kullanmalıdır.

Doğu'yu Avrupa'ya bağlayan enerji, ulaşım ve iletişim ağlarının kilit noktasında yer alan Türkiye, bu ağların güvenliği için stratejik olarak hayati bir konumdadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın tamamlanması ve NABUCCO gibi devam eden diğer enerji projeleri ile Türkiye, Avrasya'da başta petrol ve doğalgaz olmak üzere genel olarak enerji açısından bir terminal haline gelmiştir. Böylelikle, şüphesiz Türkiye'nin üyeliği, Avrupa'nın bağımlı olduğu Avrasya'daki enerji kaynaklarına güvenli erişim ve bunların kontrolünü sağlamanın yanı sıra garantili bir enerji ve hammadde tedariki sağlayacaktır (Saygın, 2011).

Türkiye ayrıca AB'nin güvenlik yaklaşımına dikkat çekmelidir. Yonca Özer, Türkiye'nin katılımının sınırlarını Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya ve günümüz uluslararası siyasetinde ve ekonomisinde kritik önem taşıyan bölgelere doğru genişleterek AB'yi küresel bir aktör haline getireceğini vurguluyor (Özer Yonca, 2006). Ayrıca Türkiye'nin jeostratejik konumundan ve askeri kapasitesi ve deneyimlerinden kaynaklanan doğu ve batı arasındaki kilit rolü, AB'yi dünyaya barış, güvenlik ve refah yayan küresel bir güç haline getirecektir.

2006 tarihli Eurobarometer 66 anketi, Türkiye'nin gençleşme rolünün kamuoyu nezdinde değersiz olduğunu gösterse de, yaşlanma sorunu yakın gelecekte AB'nin temel sorunlarından biri olacaktır (Standard Eurobarometer 66, 2006). Birçok araştırma ve çalışma, AB ekonomisinin ayakta kalması için gelecekte 75 milyon ek işgücüne ihtiyaç duyulacağını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, AB içinde gelecekte yaşlanma sorunlarından kaynaklanabilecek olası krizlere dikkat çekilerek, nüfusunun çoğunluğu 35 yaş altı olan Türkiye'nin üyeliği aracılığıyla, AB demografisine sunabileceği katkılar değerlendirilmelidir.

Son olarak, Türkiye, AB'nin kültürel zenginliğe dayalı yeni bir kimlik oluşturma çabalarına katkısı ve AB'nin Hristiyan Kulübü olarak tanınmasının engellenmesi gibi retoriklerden yararlanmalıdır. Özetle Türkiye, üyeliği sayesinde Doğu-Batı arasında bir köprü olarak AB'nin Müslüman ülkelerle ilişkilerine olumlu katkılar sağlayacağı noktasında ikna edici olmalıdır. Nitekim, köklü medeniyetlere ev sahipliği yapan Türkiye'nin üyeliğinin, günümüz medeniyetler ittifakının en hayati adımlarından biri olacağı muhakkaktır (Alpan, 2015).

Yukarıdaki, Türkiye'nin katılımının maliyet-fayda analizi üzerinden kazan-kazan durumuna yönelik sıfır toplamı söylemi değiştiren çabalarına ek olarak, Türkiye, AB'nin bireysel üye devletleri ile karşılıklı ilişkilerine de odaklanmalıdır. Diğer bir deyişle, AB'nin hükümetlerine, çıkar gruplarına ve kamuoyuna yönelik kendine özgü politikalar geliştirerek özel bir muamele göstermelidir. Hükümetler arası liberal yaklaşımı göz önünde bulunduran Türkiye, her ülkenin önceliklerini ve endişelerini belirleyerek yeni stratejiler benimsemelidir. Bu bakımdan, Aralık 2004 AB Zirvesi'nden önce Fransa'dan 50 hava otobüsü uçağı satın almanın yapıcı etkisi, katılım müzakerelerinin açılması kararına katkıda bulunan bir faktör olarak hatırlanmalıdır. Bu nedenle, politik ekonominin öneminin bilincinde olan Türk hükümeti, yeni projeler, işbirliği, iş ve ticaret ağları kurarak her ülkedeki çıkar gruplarına yakın ilgi göstermelidir.

Türkiye'nin AB üyeliği çabaları sivil toplum tarafından da desteklenmelidir. Merkezileşmeye dayalı Türk siyasi kültürüne ve sivil topluma karşı köklü şüphecilığe rağmen, sivil çabalar Türkiye'nin katılımına yönelik olumlu etkileri teşvik edebilir. Bu bağlamda, Türk hükümeti, sivil toplumun sürece dahil olması için her fırsatın sağlandığından emin olmalıdır. Toplumsal gruplar olarak, faaliyetleri doğrudan Avrupa halkını ve dolaylı olarak karar vericileri hedeflediği için, katkıları üye devletlerdeki devlet-toplum ilişkisini etkileyebilir (Dinç, 20007).

Avrupa'daki Türk sivil toplumunun Türkiye hakkında kamuoyunu bilinçlendirmeye ve seçim kaygılarını kullanarak karar vericiler üzerinde baskı kurmaya yönelik örgütlü çabalarına ek olarak, bazı Avrupa ülkelerindeki Türk kökenli seçmenler de ihmal edilmemesi gereken önemli bir husustur. Almanya, Fransa, Belçika, Avusturya ve Hollanda'daki Türk asıllı Avrupalı vatandaşların etkisi her seçimle artmaktadır. Birinci nesil göçmenler, yaşadıkları ülkeye entegrasyonları

noktasında bilinçli direnişleri göz önüne alındığında, Türkiye'nin şüpheli imajından kısmen sorumludur.

Bununla birlikte, ikinci ve üçüncü kuşaklar, işçilerden işveren sınıfına yükseldikleri ve iyi eğitilmiş oldukları ve de işgücü piyasasında Avrupalılarla başarılı bir şekilde rekabet eden işgücü haline geldikleri için, Türkiye adına bir tehdit olmaktan ziyade bir fırsat oluşturmaktadırlar (Dartan & Göral, 2017, s. 35-70). Bu nedenle Türkiye, özellikle AB'nin iki büyük üye ülkesi olan Almanya ve Fransa'daki yüksek Türk nüfusundan yararlanmalıdır. Türk asıllı Avrupalı vatandaşlara, başarılı entegrasyon ve doğru bilgilendirme ile başlayarak Türkiye'yi en iyi şekilde temsil etme görevi verilmelidir.

4.4. AB’NİN GELECEK İNŞAASINDA MUHTEMEL SENARYOLAR VE ALMANYA’NIN YAKLAŞIMI

Avrupa Komisyonu 2017 yılında yayınladığı “Beyaz Kitap” ile AB’nin geleceğini tayin edebilmek amacıyla 2025 yılına kadar uygulanabilecek beş temel senaryo ortaya koymuştur. AB’nin geleceğine yönelik bir yol haritası çizen bu senaryolar beş ana başlıkta sırasıyla: “Aynı şekilde devam”, “Yalnızca tek pazar”, “Birden çok gönüllüler koalisyonu”, “Daha az alanda daha etkin bir AB” ve son olarak “Hep birlikte daha fazla bütünleşme” şeklinde ifade edilmektedir (European Commission, 2017).

	Aynen devam	Tek pazardan başka bir şey yok	Daha fazlasını yapmak isteyenler	Daha azını daha verimli yapmak	Birlikte daha fazla şey yapmak
Tek pazar ve ticaret	Enerji ve dijital sektörler de dahil olmak üzere tek pazar güçlendirildi; AB27 ilerici ticaret anlaşmaları yapmanın peşinde	Mallar ve sermaye için tek pazar güçlendirildi; standartlardaki farklılıklar devam ediyor; insanların ve hizmetlerin serbest dolaşımı tamamen garanti edilemiyor	“Aynen devam” senaryosunda olduğu gibi, tek pazar güçlenir ve AB27 ilerici ticaret anlaşmaları yapmak için çalışır	Ortak standartlar asgari düzeyde olmakla birlikte, AB düzeyinde düzenlenen alanlarda yürütme güçlendirilmektedir; ticaret özel olarak AB düzeyinde ele alınır	Standartların uyumlaştırılması ve daha güçlü uygulanması yoluyla tek pazar güçlendirilmiştir; ticaret sadece AB düzeyinde ele alınmaktadır
Ekonomik ve Parasal Birlik	Avro bölgesinin işleyişini geliştirme konusundaki artan ilerleme	Avro alanında işbirliği sınırlıdır	Vergi ve sosyal standartlar gibi alanlarda işbirliğini derinleştiren bir grup ülke hariç olmak üzere “Aynen devam” senaryosunda olduğu gibidir	Avro alanını sağlamlaştırmak ve istikrarını sağlamak için çeşitli adımlar atılıyor; AB27, istihdam ve sosyal politikanın bazı alanlarında daha az şey yapıyor	Ekonomik, finansal ve mali Birliğe, Haziran 2015’te Beş Başkanın raporunda öngörülen şekilde ulaşılmıştır

Şengen, göç ve güvenlik	Dış sınırların yönetimindeki işbirliği kademeli olarak arttı; ortak bir sığınma sistemine doğru ilerleme mevcut; güvenlik konularında koordinasyonun geliştirildi	Tek bir göç ya da sığınma politikası yok; güvenlik konusundaki koordinasyonun ikili olarak ele alınır; iç sınır denetimleri daha sistematiktir	Güvenlik ve adalet konusundaki işbirliğini derinleştiren bir grup ülke hariç olmak üzere “Aynen devam” senaryosunda olduğu gibidir	Sınır yönetimi, sığınma politikaları ve terörle mücadele konularındaki işbirliği sistematiktir	“Daha azını daha verimli yapmak” senaryosunda olduğu gibi, sınır yönetimi, sığınma politikaları ve terörle mücadele konularındaki işbirliği sistematiktir
Yabancı politikası ve savunma	Dış ilişkilerde söylem birliği konusunda ilerleme kaydedildi; daha yakın savunma işbirliği	Bazı dış politika meseleleri giderek daha fazla ikili olarak ele alınmaktadır; savunma işbirliği bugün olduğu gibi devam eder	Savunma konusunda işbirliğini derinleştiren, askeri koordinasyon ve ortak teçhizata odaklanan bir grup ülke hariç olmak üzere “Aynen devam” senaryosunda olduğu gibidir	AB, tüm dış politika konularında tek bir söyleme sahiptir; Avrupa Savunma Birliği oluşturulmuştur	“Daha azını daha verimli yapmak” senaryosunda olduğu gibi, AB tüm dış politika konularında tek bir söyleme sahiptir; bir Avrupa Savunma Birliği oluşturulmuştur
AB bütçesi	27’de kabul edilen reform gündemini yansıtmak için kısmen modernize edildi	Tek pazar için gerekli olan temel fonksiyonların finanse edilmesine yeniden odaklanılmıştır	“Aynen devam” senaryosunda olduğu gibi, bazı Üye Devletler tarafından daha fazlasını yapmaya karar verdikleri alanlar için ek bütçeler hazırlanmıştır	AB27 seviyesinde anlaşmaya varılan yeni önceliklere uygun olması için önemli ölçüde yeniden tasarlanmıştır	Önemli derecede modernize edilmiş ve büyümüş, kendi kaynakları ile desteklenir; bir avro bölgesi finansal istikrar fonksiyonu faaliyete geçmiştir
Gerçekleştirme kapasitesi	Pozitif eylem gündemi somut sonuçlar doğuruyor; karar verme karmaşıklığını koruyor; gerçekleştirme kapasitesi beklentilerle her zaman uyumuyor	Karar vermenin anlaşılması daha kolay olabilir, ancak toplu olarak hareket etme kapasitesi sınırlıdır; ortak endişe konuları sıklıkla iki taraflı olarak çözümlenmektedir	“Aynen devam” senaryosunda olduğu gibi, olumlu bir eylem gündemi 27 Üye Devlette sonuç verir; bazı gruplar belirli alanlarda birlikte daha fazla başarıya ulaşır; karar verme süreci daha karmaşık hale gelmiştir	Öncelik verme veya vazgeçme görevleriyle ilgili ilk anlaşmalarda zorluklar yaşanır; bu aşama atlatıldığında karar vermenin anlaşılması daha kolay olabilir; AB, daha büyük bir role sahip olduğu yerlerde daha hızlı ve daha kararlı davranır	Karar verme daha hızlıdır ve yürütme genel anlamda daha güçlüdür; AB’nin Üye Devletlerden çok fazla güç aldığını hissedenerler hesap verebilirlik konusundaki endişelerini ortaya koyuyor

Tablo 9. Avrupa Birliği’nin Geleceğine Yönelik Beyaz Kitap’ta Bahsi Geçen Senaryolar

Kaynak https://ec.europa.eu/cyprus/sites/default/files/white_paper_on_the_future_of_europe-2.pdf adresinden erişilmiştir.

AB’nin bu senaryolar bağlamında takip edeceği gelişim, uluslarüstücülük/uluslararasıılık tartışmalarında uluslarüstücülüğe yakın bir yol haritasının izlenmesini uygun görmüştür. İki ya da üç çemberli federatif bir Avrupa modelinden yana olan Almanya da AB için uluslarüstü bir yapıyı desteklemektedir. Almanya’nın Federal Avrupa modeline göre; merkezde Avro bölgesine ulusüstü düzeyde üye olan on iki ülke, ikinci çemberde buna üye olmak isteyen ama teknik

olarak henüz hazır olmayan, kriterleri karşılamayan ülkeler (tek pazar üyeleri), üçüncü çemberde ise bunların dışındaki ülkeler (Gümrük Birliği) bulunmaktadır.

Bu tasavvurun Türkiye’yi de AB ile ilişkileri noktasında daha iyi bir statüye sevk edeceği de düşünülmektedir (Aydın & Uçar, 2019). Nitekim, ulusüstü yapıya daima ön yargıyla yaklaşan Fransa ve AB içinde hızla yükselen sağ popülizmin etkileri nedeniyle Almanya’nın federal AB hayalini gerçekleştirmesi kısa vadede çokta mümkün görülmemektedir. Buradan hareketle Almanya kendi ideallerini gerçekleştirmek için bütün ağırlığını ortaya koyarak hareket etse de, en nihayetinde Beyaz Kitap’ta belirtilen senaryolar üzerinden en iyi ihtimalleri değerlendirerek bir uzlaşa sağlamak zorunda kalacaktır. “Birden Çok Gönüllüler Koalisyonu” olarak adlandırılan üçüncü senaryo bu noktada Almanya’nın çıkarlarına uygun olabilecek en iyi ihtimal gibi görünmektedir. Nitekim, bu senaryo birliğin var olan yapısını korumakla birlikte bazı üye devletlerin artan oranda iş birliği içerisine girmesini mümkün kılmaktadır (Canbolat, 2018). Böylece Türkiye’yi tam üyelikten ziyade Avrupa’nın yörüngesinde bir ülke olarak tutmak isteyen Almanya için de fayda sağlayabilecek bir senaryodur.

AB’nin genişleme ve derinleşme serüveni 70 yıla varan dinamik bir süreci takiben şekillenmeye devam etmektedir. Türkiye’nin üyelik müzakereleri süreci ise 15. yılını tamamlamış durumdadır. Geline nokta da bambaşka bir AB ve Türkiye’nin ortaya çıktığı açıktır. Artık ne Türkiye eski Türkiye ne de AB eski AB’dir. Brexit’le birlikte AB içinde dengeler değişmiş ve mevcut durum AB de Almanya’nın liderlik rolünün artması lehine bir durum yaratmıştır. Böylece Almanya’nın aynı zamanda dış politik konularında ve Türkiye-AB ilişkilerinde etkinliğini artırdığı gözlemlenmektedir. Mevcut durum itibarıyla tarafların karşılıklı ilişkileri hangi dinamikler üzerinden takip edeceği önem arz etmektedir. En sıcak gündem olan Doğu Akdeniz konusunda AB, Türkiye’yi uluslararası hukuka aykırı tek taraflı eylemlerde bulunmaktan kaçınmaya zorlarken, Türkiye de AB’yi meseleye tek taraflı bir bakış açısıyla yaklaşmakla suçlamaktadır. Krizin aşılmasını ve diyalogların devam etmesini isteyen Türkiye, AB’yi Atina yönetimini teşvik etmesi için ikna etmeye çalışmaktadır. Bu krizin en önemli motivasyonu, Türkiye’ye yönelik yaptırım ve ambargo tehditlerine karşılık Merkel’in korumacı tavrı olsa da bu durum ilerleyen süreçte yaptırım tehlikesinin imkânsız olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim Türkiye

başta Fransa ve Yunanistan olmak üzere Avrupalı devletler ile karşı karşıyadır. Özellikle iç politikada -HDP kapatma davası ve İstanbul Sözleşmesinin iptali gibi- demokrasi, insan hakları ve özgürlükler bağlamındaki güncel hususların da bu ülkelerin ekmeğine yağ sürdüğü bir gerçektir (DW: Made for minds, 2021).

İlişkilerin oldukça belirsiz bir düzleme girdiği şu süreçte; 18 Mart mutabakatının yenilenmesi, vize serbestisi, 25 yılı geriden bırakan Gümrük Birliği Anlaşması'nın revizyonu ve tam üyelik için müzakere sürecinin başlatılması Türkiye'nin en önemli gündem maddeleri olarak masada durmaktadır (Yeni Şafak, 2021). Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan '18 Mart Mutabakatı' 5. yılını doldururken mülteci sorununun hala ciddi bir gelişme kaydedilemediği görülmektedir. AB'nin, Suriye meselesinin çözümüne ilişkin Türkiye'ye iş birliği sözü verdiği halde ciddi bir aksiyon almadığının altını çizen AB Başkanı Faruk Kaymakcı, Türkiye'nin Suriyelilerin geri dönüşünü sağlamak adına yaptığı üç askeri operasyonun da AB tarafından engellenmeye çalışılmasını eleştirmektedir. Kaymakcı, bu operasyonlar sayesinde 425 bin Suriyelinin gönüllü olarak evine döndüğünü hatırlatarak, AB'nin Türkiye ile sadece Türkiye'de değil Suriye'de de iş birliği yapması gerektiğini vurgulamaktadır (TRT Haber, 2021). Bunun yanı sıra, Türkiye müzakere süreçlerinde ve Göçmen Anlaşması'nda verilen fakat tutulmayan sözleri her fırsatta dile getirmeye devam etmektedir. Mutabakatın AB tarafından sadece göçle ilgiliymiş gibi yansıtılmasını ve diğer hususların görmezden gelinmesini eleştiren Kaymakçı "Bu mutabakatın yüzde 80'i Türkiye-AB ilişkileri, yüzde 20'si ise Türkiye-AB göç iş birliğidir," ifadeleri ile Türkiye'nin tepkisini ortaya koymakta ve Türkiye'nin ilerleyen süreçte 18 Mart Mutabakatı'ndan azını, hiçbir şekilde değerlendirmeye almayacağını altını çizmektedir (TRT Haber, 2021).

Vize serbestisi bağlamında ise Türkiye AB'nin öne sürdüğü 72 kriterin birçoğunu tamamlamış, İnsan Hakları Eylem Planı'nda kalan kriterleri karşılayacak şekilde hazırlamıştır. AB'nin Vize serbestisi için Kıbrıs sorununu bir engel olarak masaya koymasına karşılık Türkiye, AB üyesi 5 ülkenin Kosova'yı tanımadığını fakat AB'nin Kosova'ya vizeyi kaldırmak üzere olduğunu hatırlatarak, Kıbrıs sorunu çözülene kadar Kosova formülünün uygulanması konusunda ısrar etmektedir. Nitekim vize serbestisinin sağlanması hem Türkiye'nin üyelik sürecine devam edebilmesi için

önemli bir motivasyon olabilecek hem de AB'nin son yıllarda zarar gören imajını onarması için olumlu bir katkı sunabilecektir (Anadolu Agency, 2021).

Bu hususların yanı sıra, son zamanlarda küresel düzeyde yaşanan Covid-19 salgını ile AB'nin geleceğinin gitgide daha fazla tartışılır hale geldiği görülmektedir. AB'nin Covid-19 salgınının ilk dönemlerindeki tepkisizliği ve koordinasyon eksikliği nedeniyle üye devlet hükümetlerinin kendi önlemlerini panik içinde münferit bir şekilde almak zorunda kalması, Avrupa'nın dış ve iç sınırlarının mal, hizmet ve kişilere kapanması ve Brüksel'den hızlı bir ekonomik ve hukuki destek gelmemesi AB içinde ki dayanışmanın ve birlik duygusunun ne kadar kırılgan olduğunu göstermiş ve “AB dağılıyor mu?” sorularını beraberinde getirmiştir. Fakat Covid-19'un yarattığı ilk şokun ardından harekete geçerek dayanışma vurgusu yapan AB, kendisini öldürmeyen şeyle güçlenmeye devam edecek gibi görünmektedir. Diğer taraftan, dayanışma ve işbirliği için yeni bir zemin yaratan salgın, Türkiye-AB ilişkilerinde pozitif bir kanalın açılmasına vesile olmuştur. Covid-19'un ortaya çıkardığı fırsatların iyi değerlendirilmesinin, taraflar arasındaki güven sorununu aşmaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Müftüler-Baç, 2020).

Türkiye ve AB ekonomi, güvenlik, göç ve mülteciler gibi birçok açıdan karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde olmalarından ötürü birbirlerine sırtlarını dönme lüksüne sahip değillerdir. Bu nedenle hem Türkiye hem AB ideolojik önyargıları ve irrasyonel korkuları bir kenara bırakarak maksimum düzeyde işbirliği için efor sarf etmeleri gerekmektedir. Türkiye'nin AB ye üyelik sürecinin ve müzakerelerin fiilen durdurulmuş olmasına rağmen, AB 2021 yılına “Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir sayfa” vurgusuyla giriş yapmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin de AB gündeminin çok boyutluluğunu yakalayarak ilişkileri pozitif bir zemine çekmesi yararına olacaktır. TÜSAİD temsilcisi Dilek Aydın'ın ifadeleriyle “İleri bir vizyon ile yeşil ve dijital politikalara öncelikli verilerek entegrasyon bağlamında işbirliğinin yeniden canlanması için zemin oluşturulabilir. Bu alanlarda atılacak adımlar dönemsel sorunların ötesine geçerek, sürdürülebilir bir kazan-kazan ilişkisi sağlayabilir.

Transatlantik ekonomi, teknoloji, iklim değişikliği, sağlık politikaları ve güvenlik konuları da belirleyici önem taşımaktadır” (Çakır, 2021). Diğer yandan, Türkiye ile Almanya arasında stratejik işbirliği diyalogu devam ettirilerek, hem AB'nin popülist akımlarının etkisi zayıflatılmalı hem de Türk kamuoyunun AB'ye

üyeliğe tepkili muhafazakar kanadı yeniden motive edilmelidir. AB'nin sağ popülizmi dengeleyecek liberal akımlara yönelmesi gerektiği ortadadır (Nas, AB dönüşürken: Popülizm ve Türkiye'nin AB Süreci, 2018). Türkiye'nin de AB hedefleri doğrultusunda yapıcı politikalara hizmet edecek yeni stratejiler geliştirmesi ve tam üyelik olmasa bile tam üyeliğe yönelik somut adımlar atması kendi geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim Türkiye'nin AB sürecinde takip edeceği politikaların etkisi Orta Doğu ve Türk Cumhuriyetleri'ndeki imajına da yansımakta ve bu coğrafyalardaki statüsünü etkilemektedir. AB vizyonundan uzaklaşan bir Türkiye bu coğrafyalardaki güçlü imajını kaybedebilir ve aynı zamanda Avrupa coğrafyalarında da önemini yitirebilir.

Geldiğimiz noktada, AB zirvelerinde Türkiye artık “aday ülke” olarak değil “AB'nin önemli bir komşusu” olarak anılmakta ve zirve kararlarında Türkiye genişleme başlığı altında değil dış politika başlığı altında değerlendirilmektedir. Son dönemlerde meydana gelen HDP'nin kapatılma davası mevzusunun ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesinin iki önemli gelişme olarak bu sonuca katkı sunduğu açıktır. Türkiye'nin stratejik ortaklıktan, sorunlu bir komşuya evrildiğini belirten Düzgit, AB içerisinde adı genellikle Rusya ile anılmaya başlayan Türkiye'nin, AB sürecinin 2021 ve sonrasında pek de pozitif bir zeminde seyredebileceği ihtimalinin altını çizmektedir (Smith, 2020). Doğu Akdeniz'deki enerji krizi, jeopolitik bağlamda Türkiye'nin Rusya ile gittikçe yaklaşmasını sağlarken, güçlü bir dış ve güvenlik politikasına sahip olmayan AB ile ters düşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, Rusya ile özellikle Suriye meselesi üzerinde yaşanan görüş ayrılıkları, Türkiye'nin yine ihtiyaç duyması durumunda AB'ye yönelmesine neden olmaktadır (Düzgit, Türkiye ve Avrupa: Bilindik Hikâyenin Belirsiz Geleceği, 2020). Sonuç olarak, Türkiye ile gerginliği azaltmak ve yeni bir diyalog sürecini başlatmak için yoğun çaba gösteren Merkel'e rağmen, Türkiye-AB ilişkilerinde sorunların günümüzde önemli ölçüde arttığı gerçeğine dayanarak, inişli çıkışlı müzakerelerin yerini süresiz bir gerginliğe bıraktığını söylemek yanlış olmasa gerek.

SONUÇ

Türkiye'nin AB yolculuğunda varabileceği bütün sonuçlar, yüksek oranda AB'nin en kritik aktörü haline gelen Almanya'nın kararları dahilinde gerçekleşecektir. Bu ifade, Almanya'nın AB içerisinde nihai karar alıcı olduğu anlamına gelmemektedir. Fakat Almanya'nın, Türkiye söz konusu olduğunda arzu ettiği senaryoların gerçekleşmesi için AB zihniyetini etkileyebilecek güce sahip olduğu çok açıktır. Göreve geldiği dönem itibarıyla Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olan Merkel, yine de “ahde vefa” ilkesine dayanarak kendisinden önce başlatılan müzakere sürecine engel olmamıştır. Nitekim, Türk hükümetiyle derin siyasi görüş ayrılıklarına rağmen, özellikle mülteci krizi nedeniyle Türkiye'ye bel bağlamış ve diyalogları sürdürme çabalarıyla daha yumuşak bir politika seymeye başlamıştır. Diğer yandan, Türkiye, kendi kurucu felsefesi ve dayandığı değerler sistemi ile AB değerlerinin aynı zeminde buluştuğuna inandığı ve AB sürecini kendi uygarlık projesinin doğal bir uzantısı olarak gördüğü için her türlü siyasi tıkanıklığa rağmen AB hedefinde ısrarcı olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, Türkiye-AB ilişkilerinde Almanya'nın etkisini ve bu etkinin süreci ne şekilde yönlendirdiğini anlayabilmek için bu çalışma ilişkileri statü arayışına dayanan “Sosyal Kapanma Teorisi” bağlamında ele almıştır. Çalışmada esas olarak 1999'dan sonraki sürece odaklanılmıştır. Bunun sebebi, bu tarih itibarıyla Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne resmen aday ülke olarak kabul edilmesi ve ilişkilerin en hareketli dönemini başlatan AK Parti hükümetinin bu yıllarda yönetime gelmesidir.

Naylor'ın bir statü sıralaması olarak gördüğü uluslararası sistemde kuvvetli bir statü grubu olan Avrupa Birliği'nin ve onun lokomotifleri olan Almanya'nın, Türkiye ile etkileşiminin analiz edildiği bu çalışmada; öncelikle Kapanma Teorisi'nin, dışlama ve dahil etme stratejileri bağlamında Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik sorunları ve motivasyonları değerlendirilmiş, ardından birleştirme stratejileri bağlamında ilişkilere alternatif bir yaklaşım olan Merkel Almanya'sının “imtiyazlı ortaklık” teklifi incelenmiştir. Devamında, mevcut durumda yaşanan gelişmeler detaylandırılmış ve çıkmaza giren Türkiye-AB ilişkilerine yönelik önemli bir arabuluculuk misyonu üstlenen Merkel'in 2020 AB dönem başkanlığını üstlenmesiyle seyrettiği ılımlı Türkiye politikaları analiz edilmiştir. Nihayetinde, AB'nin kapanma stratejilerine karşı Türkiye'nin izlemesi gereken politikalara yönelik çıkarımlarda bulunulmuş ve son

olarak Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği bağlamında muhtemel senaryolar değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgular dahilinde birtakım önemli çıkarımlar yapılmıştır. İlk olarak, genel bir kanı olan, AB'nin Türkiye'yi üyeliğe kabul etmek için yeterli motivasyonlara sahip olmadığı ama aynı zamanda Türkiye'ye sırtını dönmesinin de mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır. Burada dışlama ve dahil etme stratejilerinin net bir sonuç vermediği fakat ilişkileri alternatif bir birlikteliğe sevk ettiği görülmektedir. Çalışmanın vardığı kanı, Türkiye ve AB arasında birleştirme stratejileri dahilinde bir gelecek inşa etmektir. Fakat burada söz konusu birleştirme stratejisinin “imtiyazlı ortaklık” olamayacağı, bunun Türkiye için pozitif bir etki sunamayacağı çalışma içerisinde net olarak ifade edilmiştir. Birleştirme stratejisi dahilinde geliştirilmesi gereken yapı, Türkiye'yi AB'ye bazı kurum ve kurullarla doğrudan bağlayabilecek bir form olmalıdır. Her ne kadar Türkiye tam üyelik dışında hiçbir alternatif teklifi kabul etmeyeceği noktasında net bir duruş sergilese de; mevcut durumda AB imajının nispeten düşüşe geçmesi ve küresel düzeyde yeni aktörlerin güç kazanarak yükselişe geçmesi, Türkiye'yi alternatif arayışlara sevk ederek AB ile ilişkileri farklı bir düzlemde yürütmeye ikna edebilir.

Sonuç olarak, Almanya'nın gelecekte Türkiye'nin AB'ye üyeliğine ilişkin politikasını tahmin etmek pek de mümkün değildir. Bu konunun sonuçlanması, yüksek oranda Türkiye'de gerçekleşecek reformlar ve düzenlemelere, AB'nin iç yapısındaki yeniliklere, Almanya'nın o dönemdeki mevcut hükümetine ve diğer kurum ve kuruluş kararları üzerindeki etki merkezlerine bağlı olarak belirlenebilecektir. Tarafların organik bir bağımlılık ilişkisi içinde olmaları nedeniyle, müzakere süreci fiilen durdurulmuş olsa bile, sürecin resmen rafa kaldırılması fikri her iki taraf içinde olumlu görülmemektedir. Gümrük Birliği, vize serbestisi ve yeni fasılların açılması gibi konularda herhangi bir ilerleme kaydedilememesiyle birlikte, aynı kısır döngü içerisinde devam eden Türkiye-AB ilişkilerinin devam eden süreçte de Doğu Akdeniz'deki gelişmelere ve Türkiye'nin Biden yönetimindeki ABD ile kuracağı ilişkilere paralel seyredeceği tahmin edilmektedir. Diğer yandan AB zirvelerinde Türkiye ile ilişkilerin hala alternatif bir çerçevede geliştirilmesi mümkün mü yoksa Türkiye artık bir düşman ülke mi tartışmaları devam etmekte ve Almanya kritik arabuluculuk misyonu ile etkinliğini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşemsettinoglu, G. (2011). Avrupa Bütünleşme Projesinin ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C: 10, No: 1, 1-18.
- Arnavutluk. (2020, 05 21). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/arnavutluk_49992.html adresinden alındı
- Avrupa Birliği, Tarihçe. (2021 , 05 09). İktisadi Kalkınma Vakfı: https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=28 adresinden alındı
- Avrupa Birliği'nin Genişlemesi. (2020, 05 21). Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=109> adresinden alındı
- Avrupa Birliğinin Tarihçesi. (2020, 05 08). T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html adresinden alındı
- Avrupa Birliğinin Tarihçesi. (2020, 05 08). T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html adresinden alındı
- Bachtler, J. (1997). Reforming the Structural Funds: Options for Change. *University Of Strathclyde European Policies Research Centre: Regional and Industrial Research Paper S.26*, 1-44.
- Barnett, M., & Duvall, R. (2005, Winter). *Power in International Politics*. JSTOR: <https://www.jstor.org/stable/3877878> adresinden alındı
- Baun, M. (1997). "Germany and EU Enlargement into Eastern Europe". *5th Biennial Conference*. Washington: European Union Studies Association (EUSA) .
- Borchardt, K.-D. (2000, 11 08). *ABC of Community Law*. Publications Office of the European Union: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6aad2811-f62f-11ea-991b-01aa75ed71a1> adresinden alındı
- Bosna Hersek. (2019, 07 11). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/bosna-hersek_45469.html adresinden alındı
- Bottero, W. (2005). *Stratification: Social Division and Inequality*. London: Routledge.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Basingstoke: The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics.
- Bulmer, S., & Paterson, W. (1996). "Germany in the European Union: gentle giant or emergent leader?". *International Affairs*, Vol. 72, 9-32.
- Checkel, J. (2001). "Social Construction and European Integration" *The Social Construction of Europe*. Sage Publications.
- Cihelková, E., Nguyen, H. P., Fabuš, M., & Čimová, K. (2017). Cihelkova, E., Nguyen, H. P., Wozniakova, M. ve Strakova, R. The EU-China Comprehensive Strategic Partnership in Context of EU General Concept of The Strategic PARTnership. *Journal of Security and Sustainability*, 729-744.
- Cole, A. (1998). Political leadership in Western Europe: Helmut Kohl in Comparative Context. *German Politics*, Vol.7, 120-142.
- Coleman, C. (2016). "Schengen Agreement: A Short History". *House of Lords Library* , 1-4.

- Collingwood, V. (2006, Haziran). *Non-Governmental Organisations, Power and Legitimacy in International Society*. JSTOR:
<https://www.jstor.org/stable/40072197> adresinden alındı
- Council of the European Union. (2020, 11 09). European Union:
https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_en adresinden alındı
- Dedeoğlu, B., & Gürsel, S. (2010). *AB-Türkiye: Üyelik Yerine Özel Statü Tasarımının Analizi*. . Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi . İstanbul: BETAM RESEARCH REPORT SERIES #02 .
- Dinan, D. (2008). *Avrupa Birliği Tarihi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Dura, C., & Atik, H. (2007). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye* . Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- “Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi”. (2019, 07 23). Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=111>, (17.10.2019). adresinden alındı
- EU Strategic Partnerships With Third Countries. (2012, 10 2). European Parliamentary Research Service Blog: <https://epthinktank.eu/2012/10/02/eu-strategic-partnerships-with-third-countries/> adresinden alındı
- European Commission. (1997, 07 15). “Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union” *Bulletin of the European Union, Supplement 5/97*. Publications Office of the EU: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/80958a30-795a-4152-99a5-cf86f455a211/language-en> adresinden alındı
- Ferreira-Pereira, L., & Guedes, A. V. (2016). Introduction: The European Union’s Strategic Partnerships: Conceptual Approaches, Debates and Experiences. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 3-17.
- Gökalp, A. (2009). “Uluslararası İlişkilerde Bütünleşme (Entegrasyon) Teorileri ve Avrupa Birliği”, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Güran, N. (2002). *Uluslararası Ekonomik Birleşme ve Avrupa Birliği*. İzmir: Anadolu Matbaası.
- Gong, G. (1984). *The Standard of ‘Civilization’ in International Society*. New York: Clarendon Press.
- Harold, J. (1999). *Alman Kimliği, 1770'den BUGÜNE*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Hurd, I. (1999). Legitimacy and Authority in International Politics. *International Organization*, 379–408.
- “An Interview with Helmut Schmidt”. (2007, 04 07). TIME:
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,946308,00.html> adresinden alındı
- İbrahim, C. (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye/ Uluslar üstü bir Sistemle Ortaklık*. Bursa: Alfa-Aktüel.
- Inayatullah, N., & Blaney, D. (2004). *International Relations and the Problem of Difference*. New York: Routledge.
- José Manuel Barroso President of the European Commission On the occasion of the inaugural speech of the President of the European Parliament Plenary session of the European Parliament Strasbourg, 13 February 2007. (2007, 02 13). European Commission:

- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/77&format=HTML&a> adresinden alındı
- Karadağ. (2019, 07 11). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/karadag_45465.html adresinden alındı
- Keene, E. (2007). Hierarchy and Stratification in International Society: A Comparison of the Old and New Diplomacies. *International Studies Association*.
- Keukeleire, S., & Delreux, T. (2014). *Keukeleire, S., & Delreux, T. The Foreign Policy of European Union*. London: Palgrave Macmillan.
- KOÇAK, S. Y. (2009). *Ankara anlaşması'ndan müzakerelere Avrupa Birliği mali yardımları*.
- Kosova. (2019, 07 11). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/45471.html> adresinden alındı
- Kuzey Makedonya. (2020, 05 21). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/makedonya_267.html adresinden alındı
- Lake, D. (2011). *Hierarchy in International Relations*. London: Ashgate Publishing.
- Lebow, R. N. (2008). *A Cultural Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levy, J., & Jonathan DiCicco. (1999). Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program. *Journal of Conflict Resolution*.
- Lizbon Anlaşması. (2016, 11 04). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/lizbonantlasmasi.tr.mfa> adresinden alındı
- Long, D. (1997, 07). The Why and How of EU Enlargement. *University of British Columbia Institute of International Relations Working Paper No.16*, 1-22.
- Lowry, K., & Templeman, J. (1997). "Germany's New Eastern Bloc". *Business Week*, February 3, No.3496, 14-18.
- Magen, A. (2007). Magen, A. Transformative Engagement Through Law: The Acquis Commnautaire as An Instrument of EU External Influence. . *European Journal of Law Reform*, 9(3), 361-392.
- Martin, T. (2001). "Eastern Enlargement: The View from Berlin". *Europe*, Issue 410, 20-21.
- Martin, T. (2001). "Eastern Enlargement: The View from Berlin". *Europe*, Issue 410, 20-21.
- McCormick, J. (2002). *Understanding the European Union*. London: Palgrave.
- Mertes , M. (2002). "Helmut Kohl's Legacy for Germany". *The Washington Quarterly*, Vol. 25, 67-82.
- Metin, B. (2020, 06 04). *Avrupa Birliği Tarihçesi, Kuruluşu ve Genişlemesi, Kurumsal ve Hukuksal Yapısı ve AB'ne Üyelik*. Health World News: <https://www.healthworldnews.net/avrupa-birligi-tarihcesi-kurulusu-ve-genislemesi-kurumsal-ve-hukuksal-yapisi-ve-abne-uyelik/> adresinden alındı
- Metin, B. (2021, 05 10). *Avrupa Birliği Tarihçesi, Kuruluşu ve Genişlemesi, Kurumsal ve Hukuksal Yapısı ve AB'ne Üyelik*. Health World News: <https://www.healthworldnews.net/avrupa-birligi-tarihcesi-kurulusu-ve-genislemesi-kurumsal-ve-hukuksal-yapisi-ve-abne-uyelik/> adresinden alındı
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice For Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. London: UCL Press.

- Moravcsik, A., & Vachudova, M. A. (2002). Bargaining Among Unequals: Enlargement and the Future of European Integration. *European Union Studies Association*, Vol. 15.
- Mungan, B. (1998). *Avrupa'nın Etnik Parselasyonu*. İstanbul: YGS Yayınları.
- Mungan, B. (1998). *Avrupa'nın Etnik Parselasyonu*. İstanbul: YGS Yayınları.
- Murphy, R. (1988). *Social Closure: The Theory of Monopolization and Exclusion*. Clarendon Press.
- Naylor, T. (2019). *Social Closure and International Society Status Groups from the Family of Civilised Nations to the G20*. London: Routledge.
- Neumann, I., & Welsh, J. (1991, Ekim). *The Other in European Self-Definition: An Addendum to the Literature on International Society*. JSTOR: <https://www.jstor.org/stable/20097270?seq=1> adresinden alındı
- O'Brennan, J. (2012). "Re-Conceptualising Europe: Centre for European Studies.
- O'Brennan, J. (2012). "Re-Conceptualising Europe: Social Constructivism and EU Enlargement". Semantic Scholar: <https://www.semanticscholar.org/paper/Enlarging-Europe-%3A-Re-Conceptualising-Europe-Social-O%E2%80%99Brennan/347150cd06f168d5dac3bfa5122c605a752017cb> adresinden alındı
- Ormston, R. (2019, 02 12). "Do We feel European and Does it Matter?". What UK Thinks EU: <https://whatukthinks.org/eu/wp-content/uploads/2015/10/Analysispaper-2-Do-we-feel-European.pdf> adresinden alındı
- Özdemir, H. (2015). *Avrupa Mantiğı Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Parkin, F. (1979). Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique. *Taylor & Francis*, 96-98.
- Paterson, W. (01.06.2007). "Does Germany Still Have a European Vocation?". *University of Birmingham European Research Institute-Institute for German Studies Working Paper Nr. 15.* , 3.
- Paterson, W. (2007). "Does Germany Still Have a European Vocation?". *University of Birmingham European Research Institute-Institute for German Studies Working Paper Nr. 15.*, 3.
- Payne, G. (2000). *Social Divisions*. Palgrave Macmillian.
- QIN, Y. (2010). Why is there no Chinese international relations theory? *International Relations of the Asia-Pacific*, 313-340.
- Renard, T. (2011). The Treachery of Strategies: A Call For True EU Strategic Partnership.
- Roy, J., & Kanner, A. (2006). *Historical Dictionary of the European Union*. The Scarecrow Press.
- Sırbistan. (2019, 07 11). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/sirbistan_49043.html adresinden alındı
- Sander, O. (2007). *Siyasi Tarih 1918-1994*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Saunier, G. (2008). "A Special Relationship: Franco-German Relations at the Time of Francois Mitterrand and Helmut Kohl". G. Saunier içinde, *A History of Franco-German Relations in Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sedelmeier, U. (2005). *Constructing the Path to Eastern Enlargement: The Uneven Policy Impact of EU Identity*. Manchester: Manchester University Press .

- Shiffrinson, J. (2018). The rise of China, balance of power theory and US national security: Reasons for optimism? *Journal of Strategic Studies*, 175-216.
- Skalnes, L. (2005). Geopolitics and Eastern Enlargement of the European Union. F. Schimmelfennig, & U. Sedelmeier içinde, *The Politics of European Union Enlargement* (s. 214-215). New York: Routledge.
- Slapin, J. (2006). Who is Powerful? Examining Preferences and Testing Sources of Bargaining Strength at European Intergovernmental Conferences. *European Union Politics*, 5.7, 51-76.
- Sobacı, M. Z. (2011). Sobacı, M. Z. "Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği Bağlamında Türkiye'de Reform Üzerine Bir Analiz". *Ankara Avrupa Çalışma Dergisi C: 10, No: 1*, 85-100.
- Stammen, T. (2008). Avrupa Birliği'nin Gelişiminde Genişleme Ve Derinleşme Süreci Arasındaki Diyalektik İlişki, Bilimsel Toplantı Notu. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi S.15*, s. 196-209 .
- Stares, P. (1992). *The New Germany and The New Europe*. Washington: Library of Congress Cataloging In Publication Data.
- Stirk, P. (1996). *A History of European Integration Since 1914*. New York: Pinter Publishers.
- Türbedar, E. (2004). Doğu Bloku'ndan AB ile Bütünleşmeye Doğru Bulgaristan ve Romanya. *Avrasya Dosyası, Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri, Cilt: 10, Sayı: 2*, 388.
- Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi*. (2020 , 02 12). T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html adresinden alındı
- Tewes, H. (1998). "Between Deepening and Widening: Role Conflict in Germany's Enlargement Policy". *West European Politics, Vol. 21*, 117-133.
- The Treaty of Nice*. (2019, 04 16). Historiasiglo20.org: <http://www.historiasiglo20.org/europe/niza.htm> adresinden alındı
- Ursula von der Leyen'in ilk durağı Etiyopya* . (2019, 12 07). Made for minds: <https://www.dw.com/tr/ursula-von-der-leyen-in-ilk-dura%C4%9F%C4%B1-etiyopya/a-51570392> adresinden alındı
- Uysal, C. (2001). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, C: 1*, 140-153.
- Weber, M. (2008, Ocak). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/228007544_Economy_and_Society_An_Outline_of_Interpretive_Sociology_2_Vols adresinden alındı
- Wood, S. (2003). "Is Eastern Enlargement of the European Union a Beneficial Investment for Germany?" . *Political Science Quarterly, Vol. 118*, 281-306.
- Zellikow, P., & Rice, C. (1997). *Germany Unified and Europe Transformed*. England: Harvard University Press.